

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBES GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

15 Mayıs 1957 — 60 Kuruş — Cilt VII.

Sayı : 76 Tel: 27531 — Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

YAPICI TENKİTLERE MUHTACIZ 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Davullar Kimin İçin Çalmıyor? Rejime Alıştırma; Bir Örnek Olay ve Yanlış Davranış; Haksız İthamlar; Genişleyen Halkalar; İlmî Metod ve Hâdiselerin Mantiği; Ziraatte Yabancı Teknik; Yine mi Manevra; Kısa Notlar 3— 6

MENDERES'e AÇIK MEKTUP: Hırsızlık ve Basın Suçu 7
Turhan FEYZİOĞLU

İNCELEMELER :

Devlet Kudretinin Tahdidini
Dr. Münci KAPANİ 8
Muhakemelerin Alenliği Prensibi II
Dr. Muammer AKSOY 10
Kalkınma ile İktisadî Bünye Arasındaki Münasebetler...**Osman OKYAR** 12
Bir Pamukçu Köyünün Gelir - Gider Tablosu ... **HARMANDALIOĞLU** 14

OKURLARIN FORUMU :

Bahar Havası Fena mı (B. Öztemir); İyimser Olmalıyız (Ö. Sakıp); Gerçek Kalkınma ve Bazı Meseleler (N. Çalık); Köy Dâvamız (I. H. Yılmaz); Köy Kalkınması (M. Girgin); Köylerimiz Nasıl Kalkınır (B. Altay); Halk Eğitimi (N. Ertuğrul); Yuhalama Üzerine (M. Özgüven) 15—19

KÜLTÜR ve SANAT :

Mecburî İstikamet
Hüseyin CÖNTÜRK 20
İngiliz Kültür Haftasına Toplu Bir Bakış **Nermin MENEMENCİOĞLU** 21
Edouard Herriot **F. P.** 21
MÜZİK : İstanbullu Sanatçıların Konseri **Bedii SEVİN** 22
RESİM : Ruh Hastalarımızın Resim Sergisi **G. A.** 23
RADYO : Orff Çalgıları; Sivas'ta Yeşeren Ağaç **Be. Se.** 23

YAPICI TEKLİFLERE MUHTACIZ

Bir müddettir basında seçimle ilgili bazı idarî hazırlıkların yapıldığını okuyoruz. Devlet reisi intihap dairesinde söylediği bir nutukda, yakında kendilerine tekrar hitap edeceğini ve yapılanların bir muhasebesini vereceğini söyleyerek, seçim tarihinin yaklaşmakta olduğunu ima eden bir konuşma yaptı. Meclisin tatilinden sonra yaz aylarının siyasî partiler tarafından kesif bir seçim hazırlığı ile geçeceği esasen tahmin ediliyordu. Tarihi 1957-sonbaharı veya 1958 baharı olsun, yaklaşan seçim gününe rağmen, Türk politikasında ve seçmenin

fikrinde gereken vuzuhun teşekkül etmeye başladığı söylenemez. Bugün iç politikamızda, son günlerde gelişme hızını büsbütün artıran bir muhalefet partisinin arzettiği manzara istisna edilecek olursa, el'an tam bir manevî durgunluk hakimdir. Önümüzdeki seçim, 1946 ve 1950 yıllarında olduğu gibi siyasî hayatımıza hakim olacak dinamik kuvvetlerin mevcudiyetine ve istikametine göre mâna kazanacaktır.

1946, 1950 nihayet 1954 seçimlerinde seçmenin zihninde oldukça mühim bir vuzuh mevcuttu. Meseleler basit

sıklara irca olunmuştu. 1946 ve 1950 yılları, bir nesildir devam eden idare tarzını ne olursa olsun değiştirmek, bilhassa harp yılları ve onu takip eden devrede ağırlaşan iktisadî sıkıntıları sür'atle hallederek yeni bir gelişme ham'esinde bulunmak gibi başlıca iki idealin tahakkuku etrafında halkın birleştiği bir devreyi ifade eder. 1954 seçimleri ise, rejim ve idare tarzı bakımından şüpheli hareketleri görülmekle beraber, gene de nisbî bir siyasî hürriyet havasını devam ettiren ve aynı zamanda iktisadî gelişme tarihimizin en müsait devresin-

de iş başında bulunan hükümete bir devre daha şans verilmesinin doğru olacağı kanaatiyle reylerin atıldığı bir tarih oldu. 1958 seçimlerine ise, bambaşka şartlar içinde girmek durumunda olduğumuzu söylemeye bile lüzum yoktur.

Bugün 1946 ve 1950 seçimlerine dinamizmini veren rejim meselesi ve sür'atli iktisadî kalkınma davası, hal yo'una girmemiş iki mesele olarak el'an karşımızdadır. Buna uzunca bir müddet devam eden iktisadî muvazenesizlik yeni meseleler ilâve etmiştir. İktisadî muvazenesizlik, köy ve şehirde ve bütün içtimâî bünyemizde hiç de salim olmıyan ahenksizlikler yaratmıştır.

Bugün yeni bir seçim arifesinde durum nedir? 1946 ve 1950 de büyük ümitler ve vaadlerle iş başına gelen zümrenin derin bir hayal kırıklığı varattığını, artık herkes acık bir şekilde müşahade etme imkânına kavuşmuştur. 1954 de böyle bir imkânın mevcut olduğu iddia edilemezdi; çünkü vakit çok erkendi ve hâdiseler herkesi vuzuha eristirecek bir şekilde durulmamıştı. Fakat 1954 den sonra rejim bahsinde siyasi hürriyetler konusunda girilen işler, artık herkesde nereye gidildiği hususunda açık bir kanaatin hasıl olmasına hizmet etmiştir. Rejimin temelini sarsan, seri halinde şuurlu ve plânlı bir tarzda girilen bazı tertipler artık, rejim bahsinde mevcut hükümetin niyet ve tasavvurlarını gün gibi açığa vurmuştur. Bu bahiste hükümet teklifinin mahiyeti hakkında, halkın kâfi bir kanaata sahip olarak yeni seçimlere gireceği söylenebilir. İktidar partisinin niyetleri ve yapılan işlerin mânâsı hakkında ikaz ve yorumların devamı zarurî olmakla beraber seçmenin bu hususta şimdiden bir kanaata sahip olduğu bilinmektedir. Binaenaleyh secim arifesinde, mevcut iktidar partisinin rejim meselelerindeki tutumu üzerinde en çok durulacak konulardan biri olmayacaktır kanaatındayız.

Diğer taraftan iktisadî gelişmenin duraklaması ve birkaç yıl evveline nisbetle iktisadî sıkıntının büsbütün artışı seçmene durmadan anlatılması gereken bir konu olmaktan da çıkmıştır. Bugün üç yıldır arka arkaya devam eden iktisadî sıkıntılar, «sür'atle kalkınıyoruz» sözünün ve propa-

gandasının ikna gücünü artık çok azaltmıştır. İktisadî sahada hiç bir propagandanın, hiç bir siyasi manevranın değiştiremeyeceği, inkâr edemeyeceği bir vakıa şudur: Ferd başına isabet eden hakikî gelir 1953 yılına nisbetle önemli bir şekilde düşmüştür. Hattâ bugün hayat seviyemiz 1952 yılına nisbetle de gerilemiştir. Resmî millî gelir istatistikleri 1952 yılında nüfus başına düşen 514 liralık hakikî gelirin 1953 de 556 liraya çıkmasına mukabil, bunun 1954 de 489, 1955 de 519 ve 1956 da 510 liraya indiği gerek hükümetin, gerekse muhalefetin karşısında duran soğuk bir hakikattir. Bunu şehirli ve köylü, her sınıf vatandaşı kendi şahsî hayatında, okadar açık hissetmektedir ki, onun karşısına geçip, «üzleriniz gülüyor, hergün daha iyisiniz» tarzında yapılan resmî propaganda ancak aksi tesir yaratabilir. Bu vakıanın yarattığı tesir ve akisler okadar yaygındır ki, bunu buğday fiatlarına ilâve, yahut seçim arifesinde vaad ve kredi dağıtma gibi ufak taktik oyunlar hiçbir surette silmeye kadir değildir. Şu halde seçmen karşısında söylenecek sözler ve konuşulacak konular arasında, işte hayat pahalılığı arttı, yahut iktisadî kalkınma ters çıktı gibi sözlerin de fazla bir yer tutmasına lüzum kalmamıştır. Artık seçmen şahsî tecrübeleriyle ve ferdi idrakiyle, mevcut iktidarın millî hayatı bir çıkmaza götürdüğünü sezmiş bulunmaktadır.

Şu halde, şu hürriyetler ihlâl edildi, rejim buhranı var, iktisadî kalkınma bir hayal sukutu yarattı tarzında seçmen karşısına geçip söz söylemek ona yeni bir şey öğretmek olmayacaktır. Aynı zamanda «şu yok, bu yok, o olmadı bu olmadı» tarzında tamamen menfi bir tavırla seçmen karşısına çıkmak, ona bir teklif getirmek, ona yeni bir fikir telkin etmekten çok uzak bir hareket olacaktır. Yapıcı olmıyan, tamamen menfi bir propaganda muhtevası ile halka hitap eden bir muhalefetin, onda mühim bir tesir ve intiba yaratacağına kani değiliz.

Müsbet, yapıcı ve muhtevalı teklifleri seçmenin önüne getirmeden de, secim arifesinde Türk politikasında müşahade ettiğimiz durgunluğu ve tutukluğu gidermek müm-

kün olmayacaktır. Bu mahiyette bir teklif ne olabilir? Türk politikasının umumî manzarası hakkında yukarıda yaptığımız kısa tahlil, bu soruyu cevaplandıracak bazı unsurları da ihtiva etmektedir.

Rejim bahsindeki aksaklıkların müşahedesinde muhalefet arasında bir görüş birliği vardır. Anayasanın tâdili zarureti müstereken hissedilmektedir. Fakat buna rağmen, bu müşahade ve tasavvurların seçmenin kafasına tam bir vuzuh getirdiği, ona rejim dâvasının halledileceği hususunda kâfi bir güven verdiği iddia edilemez. Diğer taraftan sırf klişeleşmiş, muhtevası vazih olarak teşekkül etmemiş umumî bir düşünce sistemi ve zihniyet içinde ele alınmamış vaadlerin halka gereken güveni veremeyeceği, yakın tecrübelerimize müsteniden haklı olarak ileri sürülebilir. Binaenaleyh muhalefetler, rejim meselelerinde de daha yapıcı teklifler, daha yeni fikir ve düşüncelerle seçmen karşısına çıkmalıdır. Meselâ anayasa tâdili teklifinde bulunuyorlarsa, bir anayasa tasarısı üzerinde fikir yormalı, rejim dâvalarını formel hukukî müesseselerin de ötesinde teminata bağlıyacak tedbirler, teklifler ve düşünceler üzerinde fikri faaliyetinde bulunmalıdırlar. Aynı zamanda, şekli ve lâfzî vaatlerin, hukukî müessese yeniliklerinin, yepyeni bir zihniyeti temsil edecek, yepyeni bir ekiple tahakkuk ettirileceği yolunda halka güven vermelidirler. Çünkü realist olan halk, asıl teminatın söz ve lâfızdan ziyade, muayyen hareketleri şartlandıran, yeni bir zihniyet ve yeni bir kadro içinde olacağını, herkesten daha iyi bilmektedir.

Bugün halkda hasıl olan şüphenin derin köklerini anlamalıyız. Karşısında güzel vaadlerde bulunan, keskin tenkitler yapan muhaliflere daima «ya eskisi gibi yaparsanız, yahut da siz de bunlar gibi çıkarsanız?» tarzında şüpheyle bakılması, «sizden nasıl emin olabiliriz?» tarzında teminat aranması, bugün Türk politikasının en önemli meselelerinden biridir. Bu teminat, noter senedi veya banka mektubu şeklinde olmayacağına göre, halkda sarsılan güvenin yerine getirilmesi için, bu meselenin ciddi olarak ele alınması lâzımdır. Bu teminatın, rejim meseleleri yukarıda

işaret ettiğimiz tarzda ele alınmadan verilebileceğini sanmak, Türk halkının zihniyetini ve Türk politikasının gerçeklerini anlamamak olur. Halkın «bunları beğenmedi, nasıl olsa beni seçer» tarzında bir rey kullanacağını sanmak hem halkın sağduyusuna güvenmemek hem de demokratik vetirenin özünü anlamamak olur.

İktisadî meseleye gelince, önümüzdeki seçimlerde halkın zihnini fetihetmeyi düşünen bir siyasî hareketin, asıl bu sahada hakikî bir varlık göstermesi, yaratıcı ve yapıcı bir fikrî mesaide bulunması zarureti vardır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, halk sıkıntı içinde olduğunu anlamak, idrak etmek için artık muhalefet hatiplerinin gayretine muhtaç olmaktan çıkmıştır. İktisadî sıkıntı her yeri sarıdı, kalkınma sözde kaldı demek, halkın siyasî liderlerden beklediği şeyle-

ri one teklif etmekten uzak bir hareket olur.

Mesele artık, «beni iktidara getirirseniz, ben şunları yapmayı teklif ediyorum!» safhasına girmiştir. Bugün iktisadî hayatımızın bünyesinde sür'atle ilerliyen âraz «tâkatımızın üstünde yatırım yoluna girdik; enflasyoncu bütçe ve para politikasını durduralım; yatırımları kısıalım; plân ve program yapalım!» gibi gene çok tekrarlanmaktan ötürü klişeleşen reçetelerle hallolmaktan uzak bir duruma gelmiştir. Memleketin iç ve dış malî muvazenesinde hasıl olan arızaları gidermek için daha müşahhas, daha vuzuhlu bir mukabil teklife muhtaç olduğuna şüphe yoktur. Fakat 4 yıldır arka arkaya devam eden iktisadî gerileme ârazı, müstakbel seçimlerde işbaşına gelecek hükümetten, memleketin uzun vadeli iktisadî meseleleri hakkında ne düşün-

düğünü şimdiden açıklamasını zarurî kılmaktadır. Bazı muhalefet temsilcilerinin sandığı gibi, bu meselede «iktidara gelelim düşünür, tetkik eder, mütehassıslara sorar tedbir alırız!» tarzında açık çek istemek, hiç de güven uyandıracak bir yol olmayacaktır.

Binaenaleyh muhalefetin şimdiden bu meseleyi, kulak dolgunluğu tekrar edilen, umumî ve muhtevası boş beyan ve vaadler halinden çıkarması lâzımdır. Müstakbel faaliyetin başarısı için, halka güven telkin edebilmek için, muhalefete kesif bir fikrî mesaide bulunmak mükellefiyeti düşmektedir. Gerek rejim bahsinde, gerekse uzun vadeli iktisadî meseleler konusunda, daralan mühlet içinde, bir ön zihni çalışma bugün Türk politikasının en fazla muhtaç olduğu bir faaliyet tarzıdır.

Onbeş Günün Notları

Davullar Kimin İçin Çalıyor?

4 Mayıs tarihli hükümet sözcüsü gazetede, Cumhurbaşkanı ve başbakanın Bursa'da karşılanışını anlatan Anadolu Ajansı haberini okuyanlar, Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri kanununun çıkarılış sebeplerini daha iyi anlamış olacaklardır. Bu ajans haberinde Mudanya'dan Bursaya kadar 33 km. lik yol boyunca içleri hınca hıncı insan dolu 300 - 400 cip, kamyon, otobüs ve otomobilin nasıl yollara döküldüğü; adım başında davul ve zurnaların nasıl bir bayram havası yarattığı; 30 km.lik düz asfalt yolun, devlet ve hükümet reisini götüren otomobilin yavaş yürümesi dolayısıyla 1 saat 15 dakikada nasıl katedilebildiği anlatılmaktaydı.

Radyolarla, resmî ajanslarla bütün memlekete yayılan bu gösteri yürüyüşünün, hükümet çevrelerinde bazan şuur altında, bazan şuur üstünde hissedilen nefis itimatsızlığı tamir gayesi güden bir hareket olduğuna şüphe yoktur. Bir hükümet, gittikçe âmme efkârının salim ve olgunlaştırıcı temas ve ikazlarından kendi isteğiyle irtibatını keserse, halkın sevgi ve itimadının devam ettiği itibamı yaratacak kütle tezahürlerine şiddetle ihtiyaç duyar. Bu sayede hem kendisinde, hem de etrafta sarsılan güveni tamir etmek imkânlarına kavuştuğunu sanar.

Bu yola, hürriyet rejimini plânlı bir şekilde ortadan kaldırmayı aklına koyan bir çok şahsiyetler müracaat etmiştir. Üçüncü Napolyon, imparatorluğunu ilân etmeyi aklına koyduğu

zaman, Fransa içinde yaptığı seyahatlerde kendini büyük merasimlerle ve tezahüratla karşılamış, nihayet halk beni tasvip ediyor diyerek cumhuriyet idaresini ortadan kaldırmıştır.

Rejimimizin adı demokrasi olarak kalacaksa, bunda kanun karşısında hükümet ve muhalefetin aynı haklara sahip olarak faaliyet gösterebilecekleri ana prensibini bir an hatırdan çıkarmamalıyız. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu, dükkânlara, kahvelere haber salarak, ilân asıp, binlerce lira sarfıyla yüzlerce taşıtı seferber ederek, iktidar partisi zimamdarlarının, muhalefeti itham edecek meydan nutuklarına insan toplamak için kullanılmamalıdır. Bu bir kere, mevcut kanunların nasıl tarafırece tatbik edildiğini; rejimin artık taraflara müsavî şans veren ayırıcı kaidelerine riayetsiz olduğunu herkese açıkça anlatması bakımından kötü bir propagandadır. Halk bir müddet evvel, el sığıdığı için, evinde yemek vermek istediği için karşı partiler liderlerinin nasıl idarî müdahalelere maruz kaldığını hatırlamaktadır. Bu müdahalelerle, iktidar partisi mensuplarının kendilerine cömertçe müsaade ettikleri geniş propaganda imkânlarını mukayese etmektedir. Bundan çıkan netice, hiç de hükümetin lehine değildir. Bilâkis mevcut nizamın siyasî adaletsizliği, bu şekilde en müşahhas bir tarzda tezahür etmektedir.

İkincisi, ve daha vahim olanı, muazzam

masraflar, devlet reisini gereken hürmet tezahürü ile karşılama bahaneleri ile toplanan kütleler karşısına, «işte bu haliniz, (adı demokrasi olan) siyasî rejimimize son zamanlarda yapılan tecavüzleri tasvip mânasına gelir» tarzında konuşmaların hasıl edeceği şüphe ve endişelerdir. Bu hâl ister istemez, tarihte Fransa'da, Almanya'da bir cemiyet nizamını ortadan kaldıran insanların yaptıklarını aklı getirmektedir. Bu gibi şüphelerin doğması son derece zararlıdır. Devlet ve hükümet reislerinin, adı demokrasi olmakta devam eden siyasî rejimimizin, dünyanın her tarafında asgarî şartlar olarak kabul edilen, usullere, standartlara ve adalet esaslarına göre hareket etmelerini beklemek hakkımızdır.

Rejime Alıştırma

Mudanya ve Bursa'da Demokrat Parti mahalli teşkilâtı ile askerî ve sivil idarî makamların sıkı bir koordinasyon ve işbirliği ile tertipledikleri karşılama ve gösteri yürüyüşleri, hükümet reisinin Bursa'da rejim konusunda bazı dikkate değer beyanlarda bulunmasına müncer olmuştur. Demokrat Parti Başkanı, iktidar sözcüsü gazetede bildirildiğine göre aynen şöyle demiştir:

«Türk milleti, aynı zamanda Bursalıların teşkil ettiği şu mehabetli manzarada millî tesanüdünün eserini gösterdiği ve delilini verdiği kadar, siyasî ve idarî rejime inanmış olduğunu, onu memleket ihtiyaçlarına kifayet eder iyilikte bulduğunu ve aynı zamanda iktisadî kalkınma dâvasına da dört elle sarılmış olduğunu isbat etmiştir. Şayet siyasî idare ve rejimden memnun olmamış olsaydınız, şayet memleketin takip ettiği iktisadî yola, iktisadî kalkınmaya, bütün memleketi şevk içinde tutan iktisadî heyecana inanmamış olsaydınız, yollarda

ve sizin çehrelerinizde bu mes'ut intibaları toplamak kat'iyen mümkün olamazdı.»

Sayın D.P. başkanının, bugün herkesin çok iyi bildiği gibi, siyasi rejimimizin temellerini sarsan kanunlar ve idari tatbikat dolayısıyla, memleket içinde tasvip edilip edilmediğini, kendi ruhunun derinliklerinde büyük merakla sormakta oluşunu tabii karşılız. Bir demokraside, yapılan icraatın millet tarafından tasvip edilip edilmediğini anlatacak sayısız müş'irler mevcuttur.

Millî efkârın minyatür bir modeli olan parlamento, bu husustaki müş'irlerin en normal ve en tesirliisidir. Parlamentoaki akislerinden kâfi bir fikir edinilemiyorsa, âme efkârının teşkilâtı kanal ve mihraklarında beliren temayüllere bakılır. Basın bunların başında gelir. Üniversite muhitleri, mesleki teşekküller v.s. memleket içinde tartışma konusu olan millî meselelerde ışık tutacak mihrakları teşkil eder. Bunlardan da kâfi kanaat edilemezse bir demokraside, halkın temayül ve isteklerinden tecerrüde mani olan daha iki teminat vardır. Bunlardan biri kısmî seçimlerdir. Bununla da iktifa edilmezse, mesele daha vazih bir vekâlet yenilemesini gerektirecek tarzda önemliyse, bu takdirde parlamento feshedilip yeni seçimlere gidilir.

Demokrasiden başka rejimlerde, sokak ve meydan toplantılarında, önceden hazırlanan halk ve kütle gösterilerinde, halkın temayülünün belirdiği daima iddia edilmiştir. Bando, marş, alkış ve çığmca bağrışmalar bütün totaliter rejimlerin kütle tezahürü elde etmek için baş vurduğu vasıtalarıdır. Hitlerin Almanya'da yaptıklarını daha dün gibi hatırlıyoruz. Fakat bir demokraside bunlara lüzum yoktur. Halk hissiyatını, temayüllerini yoklamak, ölçmek için çeşitli yollar vardır. Bir demokraside yukarıki usuller şüpheli hareketler sayılır.

Sayın D.P. başkanının, hergün sonu gelmeyen gazeteci tevkifleri, hâkimlerin emekliye ayrılması, üniversite ve fikir hayatına devamlı baskılar, siyasi faaliyeti felce uğratmak isteyen, dernek ve toplanma hürriyetlerinin ihlâli, parlamento da bile hakiki bir tartışmayı imkânsız kulan çığ taktiklerle siyasi rejimin zedelemesi karşısında halkın reaksiyonunu merak ettiği muhakkaktır. Fakat 7 yıllık iktidarı devresinde ancak bir defa cesaret edebildiği, meselâ kısmî seçimlerle, bu iş çok daha vazih olarak anlaşılabilir. Masraflı olduğu bahanesiyle bir türlü yapılamayan kısmî seçimlerin, da-vullu zurnalı, kağınlı kamyonlu karşılama törenlerinden çok daha ucuza mal olacağına en ufak bir şüphe yoktur. Fakat yapılan işler karşısında şuur altında biriken derunî güvensizlik bir tarafta, her ne pahasına olursa olsun iktidarda kalma arzusu ve buna halkın razı olduğu intibanın yaratılması ihtiyacı öte tarafta oldukça, bu tenakuzların sonu gelmeyecektir. Demokrasi gerek iç hayatımızda gerekse âme hayatımızda tenakuzsuz yaşama ruh ve vicdan huzuruna kavuşma rejimidir.

Bir Örnek Olay ve Yanlış Davranış

Demokrat Parti başkanı, zelzele bölgesini gezerken uğradığı Köyceğiz adlı küçük bir yerde, rejimimizin istikbal bakımından endişe uyandırıcı bazı konuşmalar yapmıştır. Bu konuşmalardan devlet adamlarının halkla temasta demokratik bir vâdinin şart koştuğu usuller ve

geleneklere yabancı bir tarzda hareketlerine dair bazı işaretler sezilmek mümkündür. D.P. Başkanı, mahallî parti teşkilâtından bir yetkilinin, gaz tevziindeki şikâyeti üzerine, gazetede yazıldığına göre şöyle cevap vermiştir:

«Biz nelerle uğraşıyoruz. Siz nelerden bahsediyorsunuz? Gazyağı tevzi bir mesele midir? Tenekesini 60 liradan aldığımız devri ne çabuk unuttunuz? İhtiyacı 10 milyon lira ile karşılanan memlekette şimdi 80 milyon dolarlık gaz kâfi gelmiyor. Terakkinin ve iş hacminin şu genişliğine bakın! Köylüye gaz verilmiyorsa, yok efendim bu bizim aleyhimize tecelli edecekmiş, yok efendim benim iyiliğimin tanıtılması için böyle söylüyorlarmış... Bırakın bu lâfları. Sizden bir şey istemiye gelmedim. Beklediğim de yok. Seçim endişesiyle başım daima önünüzde eğik mi kalacak zannediyorsunuz? Hayır. Bir hükümet olarak bütün cihana karşı dimdik ayaktaız. Hesaplarımızdan emin, icraatımızın selâmet ve sıhhatinden memnunuz. Bozukluk parti teşkilâtı içinde. Siz kendinize bakın. Sizin müdafaanıza ihtiyacımız yok. Vasita istemiyorum.» (Yenigün, 6 Mayıs 1957, Köyceğizde bir konuşmadan).

Başbakanın, parti başkanı olarak bir partiyle yaptığı yukarıki konuşmada, düzeltilmesi gereken maddî bir kaç vakaya işaret etmek isteriz. Dış ticaret istatistiklerimize göre, (en son nesredilen bilgi 1955 yılına aittir) gazyağı ithali için ödenen para 1955 yılında 4 milyon 838 bin liradır. En yüksek ithalat 1954 yılında olmuş ve 4 milyon 964 bin lirayı bulmuştur. 1949 yılındaki ithalat seviyesi ise 2 milyon 353 bin liradır. Başbakanın verdiği 80 milyon dolarla 5 milyon liradan az olan yukarıki rakam arasında 47 misli gibi oldukça ehemmiyetli bir fark vardır. Başbakanın 80 milyon dolar olarak verdiği rakamın neye yakın olabileceğini araştırdık. 1955 yılında ithal edilen benzin, mazot, motorin ve makina yağı toplamının 92 milyon lira tuttuğunu müşahade ettik. Herhalde 80 milyon dolarla bu 92 milyon rakamını, hafızadan cevap verme esnasında birbirine karıştırmış olsa gerektir.

Gazyağının eski fiyatını hatırlatarak bugün, kü ile şükretmeleri gerektiği yolunda sözleri üzerinde de durduk. Konjonktür dairesinin neşrettiği resmî istatistiklere göre, 1950 yılından evvel gazyağının fiyatının çok yüksek olduğu sene harbin en sıkıntılı devresine rastlayan 1944 senesidir. Bu sene gazyağının litresi 35.84 krş. tan satılmıştır. 1949 da bu 26.58'e inmiş, 1952 de 32.77'ye yükselmiş, 1953'den son hazine hissesi vergisi konduğu tarihe kadar 35 krş. dan satılmıştır. Gaz şimdi 1957 bütçesiyle konan hazine hissesi sayesinde 41 krş. a yükselmiştir. Gazyağı bahsinde başbakanın beyanlarının düzeltilmesi gereken ikinci nokta fiyat meselesidir.

Hafızaya güvenme ve hazırlıksız konuşmadan doğabilecek bu hatalar, ciddi bir devlet idaresi usullerine uymasa bile, bir dereceye kadar mazur görülebilir. Asıl mesele D.P. başkanının partililerle konuşmasında tehlikeli bir zihniyeti açığa vurmasıdır. Başbakan bir demokraside seçim endişesiyle, her devlet adamının halk karşısında başının önde olacağı ve olması gerektiği hakikatine isyan etmektedir. Meclisten olduğu gibi halk efkârı baskısından da kurtulmağa çalışmak, o memleketi demokrasi den başka bir adla anılan bir rejime sürükleyecektir. Bunu hepimizin bilmesi, bilhassa köylü vatandaşların buna parmak basması lâzımdır. Ancak murakabe rejimi sayesinde, ve partilerin halkın güvenini kazanmak için birbirleriyle rekabet ettikleri bir düzende, devlet hizmetleri halkın ayağına gitmiştir. Bu rekabet sayesinde iktidarda bulunan devlet adamı, halk karşısında «başı önde» bir tavır takınmıştır. Başbakan bun-

dan şikâyet ederek, halk ve teşkilâtın baskı ve murakabesinden kurtulmak istemektedir.

Başbakanın bir köyde gazyağı sıkıntısı çeken halkın ıstırabını küçümsemesi doğru değildir. Kendisi vatan sathında dolaşıp memleket meselelerini müşahhas olarak görme metodunu çok savunmuştur. Bu doğrudur ve ilmi metoda uygun tarafı vardır. Görülen mevzû bir sıkıntı, bütün vatan sathına teşmili mümkün bir «örnek olay»dır. Köyceğizdeki gaz sıkıntısı, Bursada bütün memleketin benimsediğini sandığı iktisadî, politikasının derin meselelerine işaret eden bir örnek olaydır.

Haksız İthamlar

Geçen Mart ayının sonlarına doğru Çalışma Vekili Anadolu ajansı vasıtasıyla yanlışlarla dolu bir demeç yayınlamıştı. Bu demeçte, bazı sendika liderlerini ve üniversiteler kanununun tahmil ettiği neticeleri yerine getirmek ve memleketi hizmet etmek maksadile on yıldanberi «sosyal siyaset konferansları» tertip eyleyen İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesine bağlı İktisat ve İktimaiyet Enstitüsünü ve hususile Prof. Dr. Orhan Tunayı haksız ve mesnetsiz olarak itham etmişti. Forum bu konu üzerinde durmuş ve Çalışma Vekilinin demeçinin hiçbir gerçek esasa dayanmadığını belirtmişti.

Vekilin demeçci bir sözlü soruyla B. M. Meclisine intikal etmişti. Bu sözlü soru 6 Mayıs tarihinde Çalışma Vekili tarafından cevaplandırıldı. Bu cevap üzerinde durmaya değer bir muh teva taşıyor. Fakat taşıdığı zihniyet ve kullanılan metod bakımından üzüntü vericidir.

İtham olunan profesör, yani Dr. Orhan Tunay ne yazmıştı? Bütün yazdıkları okunursa görülür ki o gerçek ve batılı manasile demokrasiye inanmıştır. Sosyal adaletin teessüsünü istemektedir. Bu memlekette yaşayan halkın muhtelif kategorileri arasında büyük hayat seviyesi farklarını tehlikeli bulmaktadır. «Nerede olur, sa olsun fakirlik umumun refahı için bir tehlikeye teşkil eder» prensibini haklı olarak benimsemiştir. Ne sermayenin ne de emeğin karşılığı olmayan türedi, karaborsacı ve toplum için zararlı milyonerlerle mücadele edilmesi gerektiğini söylemektedir. Bunlar bugünkü medeni cemiyetlerde muhafazakâr partilerin dahi benimseyecekleri prensipler değil midir? Yanlışlarla dolu bir beyanati haklı göstermek için öki-zün altında buzağı aramak hakikaten insafsızlıktır.

Çalışma Vekili, B. M. Meclisinde Profesör Orhan Tunayın iki makalesinden pasajlar okudu. Bu metod hakikati bilmeyenleri belki bir için yanıltabilir. Fakat bütün metin ortaya konursa görülür ki hakikat başkadır. Meselâ Çalışma Vekili «Milyoner olmanın yolu» adlı makaleden bir parça okumuştur. Esasında bu makale bir iktisat siyasetinin tenkididir. Makalenin fikri muhtevası tahlil olunduğu zaman Çalışma Vekilinin haklı çıkması çok şüphelidir. Bunu bir tarafa bırakalım. Fakat Vekil meselede kendi görüşünü isbat edebileceğini zannettiği kısımları almakla yetinmiştir. Bir makalenin fikri muhtevası bütününü ile belli olur. Meselâ vekil, şu kısmı atlamayı uygun görmüştür: «Nitekim başta, zamanımızda demokrasi alemine rehberlik eden Birleşik Amerika Devletleri olmak üzere bütün gerçek demokratik garp memlekelerinde büyük sanayi şirketlerinin aksiyonları tedricen muayyen grupların elinden çıkmakta, geniş halk kütlelerine intikal etmektedir». Meselâ Ford müesseselerinde bu istikamet

teki gelişme çok barizdir.

Vekil başka bir yazıdan bir parça okuyor. Bu parçada bizdeki partilerin bir doktrin partisi olmadığı belirtiliyor ve makale "...çalışan sınıfın alda ve menfaatlarını kanunî meşru yollardan güvence altına almak için emmeğe çalışacak siyasi mahiyette bir işçi hareketinin faydasını kimse inkâr edemez" şeklinde bir neticeye varıyor. Tıpkı İngilterede veya İsviçrede olduğu gibi. Fakat memleketimizde henüz böyle bir doktrin partisinin kurulma şartlarının mevcut olmadığını da belirtiyor. Bu ilmi ve objektif tahlilden vekil şöyle garip bir mana çıkarıyor: "İhtilâci harekete geçmek için evvelâ şefterinizi yetiştirin diyor ve bugün için harekete geçmeyin sonra hareket zamanı gelecektir demek istiyor. Ben böyle anlıyorum." Bu şekilde anlayış hakikaten garip bir anlayış olur. Zira zikredilen pasajda, "kanunî meşru yollara" uyulmaktan bahsediliyor. Buradan nasıl bir ihtilâci harekete geçmek neticesi çıkarıldığını keşfetmek hakikaten güçtür.

Çalışma Vekilinin zikrettiği bütün pasajlar yukarıda verdiğimiz iki misale uygun bir me-todla ele alınmıştır.

Munsif ve makul olmasını öğrenek iyi olur.

Genişleyen Halkalar

Forum yazarlarından bir kısmının üniversiteden ayrılmasına müncer olan hâdisenin, fikri hayatı zor ve baskı ile, hâkimiyet altına almak isteyenlerin ümitsiz bir çabalamasından başka bir şey olmayacağı aşıkardı. Forum yazarları, bu memlekette fikri dürüstlük ve manevî varlıklarına mâna veren temel prensipler uğruna yıllardır emek verdikleri mesleklerinden ayrıldılar. Ayrılırken, hüznü idiler; fakat imanları sağlam, Türk gençliğinin ve irfan hayatının geleceğinden ümitli olarak üniversitedeki görevlerini bıraktılar. İkinci Dünya Harbinin karanlık günlerinde, nihai zafere olan imanını şu sözlerle ifade eden Roosevelt'in ne kadar haklı olduğunu o sıralar daha iyi duymuşlardı:

"Biz mutlaka muzaffer olacağız. Bunu söylerken elimde maddî bir delil yok. Fakat bana bu inancı veren şey, muarızlarımızın, ta eski zamandanberi devam eden beşeri tekâmülü inkâr eden bir yol tutmalarıdır. Hürriyet insanlığın nihai kaderidir. Bu tekâmülü aksi yöne çevirecek hiç bir maddî kudret yoktur."

Bizler bu inançla, fikri hayata baskı yapmak isteyenlerin bir gün hiç bir şeyi başaramadıklarını göreceğimiz günleri düşünerek kürsülerimizi bıraktık. Biliyorduk ki, türk gençliği içinde, bu memlekete ulaştırmak istediğimiz mesajı anlayacak salim ve taze bir kuvvet vardır. Bu kuvvet, ergeç aydınlığın izini bırakmayacak, doğruyu yalandan, hakikati sahteden ayırd etme melekelerini geliştirme yolunu bulacaktır. Gene inamıyorduk ki, Türk gençliğine önderlik eden, hocalık eden ilim muhitinde, salim, hür düşünceli ve manevî hayatı zengin kimseler el an mevcuttur. Bunlar, yüz yılı aşan bir müddettir bu memlekette, kâh ferli kâh fersiz yanan hür düşünce maş'alesini ateşlemeye devam edeceklerdir. Üniversite muhitinde bilhassa genç öğretmen nesli içinde, hür düşünce bayrağının yere düşmesine razı olmayacak çok kimse vardır.

İstanbul Hukuk Fakültesinde, anayasa ve idare hukuku profesörleri olan H. Nallı Kubalı, Ragıp Sarıca ve Sahir Erman'ın amme ve ceza hukukunu ilgilendiren bazı konular üze-

rinde yaptıkları ders ve seminerlerin, basında da akisler uyandırması, üniversitede hür düşünce, fikri dürüstlük ve medeni cesaret geleneğinin, tehdit ve zayıflık ortadan kaldırılamayacağını bir kere daha ifade eden, manidar hâdiselerdir. Bu münasebet'e Hukuk Fakültesinde, vicdanın sesine kulak veren bu hocaları hareketlerinden, şahsî durumlarının tehlikeye düşmesi endişesine kapılanların davranışları da o derece manidardır. Bunlar dersleri basına akseden bu hocaların faaliyetleri hakkında Fakülte Genel Kurulunda tartışma açılmasını istemişlerdir. Tartışma olmuş ve öğrencilerine, vicdan ve fikri dürüstlüğün kaide-lerinden başka hiçbir müdahale kabul etmeyen hocaların hareketleri tasvip edilmiştir.

Medeni cesaret ve fikri istiklâl örnekleri, gençler ve amme hayatı için terbiyevî bakımdan ne kadar manidarsa, ürkeklik, korku ve şahsî endişelerle bazı kimselerin gösterecekleri reaksiyonlar da o derece ibret vericidir. Aradaki te-zadın daha iyi görülmesine yardım bakımından, ikincilerin davranışında da faydalı cepheler vardır. Nitekim Ankara Üniversitesindeki hâdiseler, gençler için ibret verici misaller verme bakımından faydalı olmuştur. Gençler bütün mesleki hayatları boyunca iki hoca tipi arasındaki uçurumu daima hatırlayarak, kendilerine göre bundan dersler çıkaracaklardır.

İlmî Metod ve Hadisele- rin Mantığı

Bu derginin içtimai meselelerde ilmi metodlardan başka bir ideolojisi olmadığını muhtelif vesilelerle tekrar ettik. İçtimai meselelerde tedkike, metodlu düşünce ve tahlile dayanmayan görüşlerin kısa zamanda hâdiseler tarafından tekip-edileceğine, his ve hayale dayanan işle-rin kısa bir müddet sonra ümit kırıklığı ile neticeleneceğine dikkati çektik. Hükümetin hâdiselere, mutalara, mantık ve metoda dayanmayan bazı iddialarını, beyanlarını, ilmi düşünce ve metodun süzgecinden geçirerek kanaatımızı söyledik.

Okurlarımız bütçenin Meclise getirilmesinden sonra, bu dergide bütçe hakkında yazılanları hatırlıyacaklardır. Meselâ 15 Aralık 1956 tarih ve 66 meclis sayılı Forum'da, Maliye Bakanının, bu yıl bütçesinin hükümetin Meclise getirdiği 4 üncü denk bütçe olduğu yolundaki beyanını üzerine yaptığımız yorumu yayınlamış-tık. Burada 954 yılındanberi bütçelerin denk olmadığına işaret etmiş ve 1956-bütçesinin denklik bahis konusu olmayacak bir şekilde geliş-tiğine dikkati çekmiştik. Varidatın masraf seviyesini karşılayacak bir seviyede olmadığını, sene sonunda ancak 2 milyar 950 milyonluk bir tahsilât beklenebileceğini söylemiştik. Hakikaten 30 Mart 1957 tarihli Maliye Bülteninde 12 aylık tahsilâtın 2 milyar 943,5 milyonu bulduğu görülmektedir. Bu suretle 1956 bütçesi-

DEVLET MASRAFLARININ KARŞILANMASI

	1952	1953	1954	1955
Bütçe gelirleri	1.822	2.141	2.348	2.763
Bütçe Masrafları	1.925	2.294	2.565	3.026
Bütçe Açıkları	103	153	217	263

Açığın Ödenmesi.

	90	131	0.3	103
İstikraz				
Hazine Muameleleri	13	22	17.4	16.0

Kaynak: 1957 yılı Bütçe Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası s. 363

Meclis Genel Kurulu'ndaki tartışmalar esnasında bu tablonun gözden kaçışı, bütçe encümeni mazbatasının raporör tarafından bile okunmadığını meydana çıkarmış olacağı gibi, bir çok lüzumsuz gayret de önlemiş olacaktır.

nin yarım milyara yakın bir açıklık kapanacağı yolundaki iddiamız varidat cephesinden teyid edilmiş bulunmaktadır. 1956 bütçesi fiili masrafları hakkında bilgi edinebilmek için daha 4,5 ay geçmesi iktiza etmektedir.

Diğer taraftan, bütçe tartışmaları esnasında Hürriyet Partisi sözcüsünün bütçe açığı iddialarına karşı, muvafakatın şiddetli itirazları hatırlardadır. Bu müzakereler hakkındaki yorumlarımızı da 1 Mart 1957 tarih, 71 sayılı Forum'da yazmıştık. Maliye Bakanının ısrarlı ve tarizli üslubuyla muhalefet sözcüsünün iddialarını cevaplandırma gayretleri, radyo yayınları, Bütçe Encümeni raporörlerinin bütçenin denk olduğunu isbat için yaptığı inatlı gayretler ve nihayet Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu, İsviçre'de iktisat okumuş ve bir ara üniversitede iktisat asistanlığı yapmış D.P. grup sözcüsünün, resmî görüşünün doğruluğunu isbat zimmında getirdiği deliller henüz hafızalarımızda tazeliğini muhafaza etmektedir.

Fakat o sıralar kimsenin dikkatini celbetmiyen resmî bir vesikada bütün bu tanıtımayı lüzumsuz kılan mukayeseli bütçe istatistik tabloları verilmiştir. Hattâ bu resmî vesikanın altına imza koyanlardan biri de Bütçe Encümeni raporördür. Bu vesika 1957 Bütçesini Meclis Genel Kurulu'na getiren Bütçe Encümeni raporudur. Burada 1954, 55 bütçelerinin daha evvelkiler gibi, fakat daha geniş çapta açık verdiğini gösteren aşağıdaki tablo verilmiştir.

Ziraatta Yabancı Teknik

Ziraî istihsalimizin genişlemesi ve daha mütenevvi bir bünye iktisap etmesi ziraatte tatbik edilmekte olduğumuz usullerin değiştirilmesine bağlıdır. Yüzlerce senenin meydana getirdiği an'anelerin tesiri altında bulunan bu usulleri değiştirmek kolay değildir. Meselâ tek tip mahsullerin yetiştirilmesi şeklindeki çiftçiliğin, karışık mahsullerin (mixed farming) yetiştirildiği bir çiftçilik tarzına inkılâp etmesi şayanı temennidir. Bilhassa hayvancılık ile tarla ziraatının daha sıkı surette birbirine bağlanması icabettir.

Bu ve buna benzer değişimleri tahakkuk ettirmenin yolu nedir? Bilindiği üzere, çiftçi ve köylünün zihniyeti muhafazakardır ve kolay kolay değiştirilemez. Ancak gözleriyle gördükleri ve elleriyle tutabildikleri şeylere inanırlar. Nazarî sahadâ kalan tedrisat ve telkinlerden büyük fayda ummak beyhudedir.

Yeni usullerin fiilen tatbik edildiği ve bunlardan elde edilen neticelerin gözle görülebildiği örnek çiftliklerin teessüsü fikri yukarıdaki mülâhazaların tesiriyle gelişmiştir. Ötedenberi memleketimizde faaliyette bulunan Devlet Üretme Çiftliklerinin, bazı mühim faydalar sağlamakla beraber, ziraî usullerimizde arzu edilen çapta

ve şumulde bir değişmeyi meydana getirmeleri mümkün olmamıştır. Son olarak mecliste kabul edilen Türk - Alman tatbikat çiftlikleri fikri bu sahada yeni ve çok mühim bir adımdır. Fikir şudur: Alman ziraatçıları Ziraat Vekâletine ait olan çiftliklerde çalışarak en son bilgi ve tekniği orada tatbik edeceklerdir. Bu örnek çiftliklerdeki tatbikat çiftçilere ve ilgililere gösterilecek ve yeni usuller, nazari değil, pratik bir tarzda tedarik edilecektir. Türk - Alman örnek çiftlikleri kurma fikrinin çok yerinde olduğuna şüphe yoktur. Ziraatimizde büyük bir inkılap yapması mümkün olan bu müspet adımın atılması dolayısıyla hükümeti alkışlarız.

Bütün mesele fikrin tesirli bir şekilde tatbik edilmesine bağlıdır. Kanunun kabulü münasebetiyle Ziraat Vekilinin beyanatında bazı müphem noktalar vardır. İşletmenin Türk - Alman cemiyetinin dahil olduğu bir tesise verilmesi ve kâr gayesinin mevcut olmayacağı kaydedilmiştir. Mevzu bahis edilen Türk - Alman cemiyetinin mahiyeti nedir? Kâr gayesinin mevcut olmayacağına göre bu teşekkülün her halde hususî mahiyette olmayıp, resmî mahiyette olması gerekir. İştirak edecek Alman teknisyenlerin finansmanı ne şekilde cereyan edecek ve hangi makam tarafından deruhte edilecektir? Çiftliklerde yapılacak tedarik hususundaki tasarruflar nelerdir?.

Teşebbüsün muvaffakiyeti bakımından hayati olan bu noktalar henüz müphemdir. Bununla beraber bu müspet fikrin lâyük olduğu ehemmiyet ve ciddiyet ile yürütülmesini temen ni ederiz.

Yine mi Manevra ?

Ne İngiltere Savunma Bakanı Mr. Duncan Sandys, ne de Kıbrıs Genel Valisi Mareşal Sir John Harding'in yeni beyanları, Kıbrıs mevzuunda Türk halk oyunu tatmin edebilecek mahiyette değildir. Filhakika, Mr. Sandys, Kıbrıs'ın taksiminin İngiltere'nin gözünde hâlâ bir ihtimal olduğunu belirtmiş ve Hükümetinin asıl maksadının, Ada'yı muhtar bir idare altında muhafaza etmek olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'de herkes, muhtar idarenin bir hâşâ olduğunu pek âlâ bilmektedir. Sir John ise, Ada'nın taksiminden doğabilecek problemleri incelemek için Sömürgeler Bakanından emir aldığını ifade etmiştir. Bu beyanat da kesin bir kıymet taşımamaktadır. Zira, İngiltere, taksimi sadece bir ihtimal olarak gördüğü müddetçe, böyle bir tetkikin neticesini, ileride, taksimin gayri kabili tabakkuk olduğunun anlaşıldığı şeklinde de kullanmak imkânını hâz demektir.

Bütün bu elastiki sözlerden çıkabilecek neticelerden biri, İngiltere'nin hakikaten bir gün taksime yanasacağıdır; akla gelebilecek başka bir ihtimal de, İngiltere'nin Kıbrıs'ı hakikaten taksim etmekten ziyade, taksim fikrini, Yunan emelleri karşısında bir korkuluk olarak kullanmak, böylece Ada'da kalmak şansını, Yunanistan ve Makarios'u muhtariyet kabûle imale etmek suretiyle, muhafaza etmek istediğidir.

İngiltere, Türk halk oyununda böyle bir itihâmın altında kalmak istemiyorsa, taksim mevzuunda Türkiye'ye sarılı, ahenk ve iki - taraflı hukukî kıymet arz edecek vesikalarla teminat vermek mecburiyetindedir. Bu yapılmadığı müddetçe, Türk başını ve ekârumumiyesi tatmin edilemeyecek ve Türk - İngiliz dostluğu bundan zarar görmeye devam edecektir.

Diğer taraftan, İngiliz ekârumumiyesinde taksim ikri hâle, maalesef, kâfi derecede yer-

leşmiş değildir. Bir yandan, evvelce taksim tezine aleyhtar olan «Economist» ve «Observer» gibi önemli dergiler bu teze yanaşmakta; diğer yandan da, «Times» gibi, üstelik İngiliz Hükümetine yakın bir organ - evvelce taksim tezine yanaşmakta iken şimdi bu tezin tatbik güçlüklerini belirtmektedir.

Bu vaziyette, Hürriyet Partisinin Kıbrıs mevzuunda umumî müzakere açılmasını istemiş olması yerindedir. Zira, bu suretle, Büyük Millet Meclisinin vekarlı bir şekilde, halk oyumuzu Kıbrıs meselesindeki endişe ve hassasiyetine tercüman olarak, bu endişe ve hassasiyetimizin ağırlığının, bilhassa İngiliz ve Amerikan ekârumumiyelerinde daha iyi hissedilmesine hizmet edilmiş olur.

Bu durumda, Başvekilin Bursa'da 3 Mayıs günü yapmış olduğu gibi, Hür. P. ve C.M.P.'yi, Kıbrıs meselesini bir iç politika meselesi hâline getirmekle ithâm etmesi doğru değildir. Çünkü, bütün Partiler taksim tezini, prensip itibarıyla, reddetmemişlerdir. Haddi zatında, böyle bir umumî müzakerenin, bütün demokratik memleketlerde olduğu gibi, Hükümetin, dış politikasındaki mutalibatında kuvvetlenmesi neticesini doğuracağı muhakkaktır.

Kısa Notlar

Churchill ve Milletlerarası Yarışma

Sir Winston Churchill uzun bir fasıladan sonra, Londra'da ilk siyasi nutkunu vermiştir. İngilterenin ve Muhafazakar Partinin, eski Başbakan Sir Anthony Eden'e teşekkür borçlu olduğunu söyledikten ve şimdiki Başbakan Mc Millan'ı da övdükten sonra, milletlerarası rekabetin şiddetlendiğini belirtmiştir. Churchill'e göre: «Milletlerarası yarışmada, başarı ergeç en kabiliyetli kafaları ve en iyi işçileri kullanan milletlerindir. Dünyamız çok büyük bir hızla değişmektedir, sahneye yepyeni kuvvetler çıkmış ve insanoglu'nun eline yepyeni imkânlar geçmiştir. Bunları sağduyu ile kullanmasını bilerek muvaffak oluruz.»

Hızla değişen dünya içinde, Türkiye'nin fikre, hürriyet içinde gelişen kabiliyetli kafalara her şeyden fazla muhtaç olduğuna bu vesile ile bir kere daha işaret edilmiş. Memleketimizin meselelerini ve dünyada olup bitenleri ancak bu sayede kavrayabilir ve yarışmada başarı ümidi ile katılabiliriz.

Japonya'nın İktisadi Hamlesi

Japonya birkaç yıl önce iktisadi bakımdan dünya milletleri topluluğuna geri dönerken, büyük meselelerle karşı karşıya idi: bir taraftan kaybetmiş olduğu pazarları tekrar ele geçirme kaygusu içinde, öte yandan hızla artan nüfusunun hayat standardını medeni bir seviyede tutmak mecburiyetinde idi. Beş yıl içinde, Japonya kendi ayakları üstünde durabilecek kadar kuvvetlenmiş ve sıhhatli sayılabilecek bir iktisadi bünyeye kavuşmuştur.

1868 den İkinci Dünya Savaşına kadar Japon iktisadının gelişmesi vasatî yolda yüzde 4 dır. Buna karşılık, 1945 den bu yana yıllık iktisadi genişleme yüzde 10 - 11 e ulaşmıştır. Sınavî istihsal endeksi, 1934-36 vasatîsi 100 olarak kabul edilirse, üç yıl önce 175 idi. Bugün 235 e yükselmiştir. Yine son üç yıl içinde, ihracat bir misli artmıştır ve 1954 mali yılında 1.3 milyar dolar iken 1950 mali yılı sonunda 2.6 milyar dolara balig olmuştur. Bugünkü demokratik Japonyada, gıda maddeleri ve giyim esyası istihlakı nüfus başına ikinci dünya savaşından öncekiye nazaran, yüzde yirmi fazladır.

Japon milletinin kalkınması, çalışkanlığını ve ciddi, hesaplı gayretin mükâfatıdır. Bu misal, kalkınmak için mutlaka hürriyetleri kısmak gerekmediğini de isbat eder. Japonyanın en sür'atli gelişmesi, bu memlekette siyasi hürriyetlerin, fikir ve tenkid hürriyetinin Japon tarihinde benzeri olmayan bir genişlikle hüküm sürdüğü devreye rastlamaktadır.

Zurich Üniversitesinde 214. Yıldönümü Töreni

Geçenlerde Zürich Üniversitesinin 124. kuruluş yıl dönümü kutlanmıştır. Üniversite Rektörü Prof. Hans Fischer bu merasimde, «20. yüzyılda manevî ve siyasi cereyanlar ve bunların yüksek öğretim üzerine etkisi» konusunda tesirli ve aktüel nutkunu vermiş, 1956-57 akademik yılının raporunu okumuştur. Bu münasebetle töreni ve nutukları geniş ölçüde nakleden Neue Zürcher Zeitung, üniversite ve hürriyet konusu üstünde şöylece durmaktadır: «Üniversite, hürriyet ruhuyla doğmuştur ve bugüne kadar kurucularının gayelerine sadık kalmıştır. Öğrencilerin, son Macar olayları karşısında derin reaksiyonu, bunun delilini vermiştir. Böylece, İsviçre'nin hayat unsuru olan hürriyet suuru, akademik gelişmemizde fasılasız devam etmiştir. Üniversite, hürriyetin devamı için savaşma fedakârlığına hazır olduğunu göstermiştir. Fikir hürriyetsizliğini, fikir zorbalığını reddetme azmi, yüksek okullarda çok derin olarak kök salmıştır. İnceleme ve araştırma hürriyeti, ve bilginin serbest ve hiçbir şekilde tahdit edilmemiş yayılma imkânı olmaksızın, üniversite ve yüksek okullar artık öğretim ve eğitimin bir tacı olamazlar ve sadece totalitarizm için bir propaganda imalâhanesi haline gelecek batarlar... Üniversite, hürriyet mücadelesinin tükenmez bir kaynağını teşkil eder. Çünkü üniversite, insanları bağımsız düşünmek ve bağımsız bir şekilde hüküm vermek için terbiye eder.»

Kıymetli Bir İktisatçı

Birleşmiş Milletler Teşkilâtına bağlı Avrupa İktisadi Komisyonu Sekreteri Prof. Myrdal, uzun zamandır ıssal ettiği bu mevkiden ayrılmıştır. Yerine Finlandiyanın eski başbakanlarından ve Londra elçilerinden Mr. Tuomioja gelmiştir.

Prof. Myrdal İskandinav memleketlerinin milletlerarası kurullara yolladığı mümtaz sımalardan biridir; bütün dünya iktisatçılarının ve sosyologlarının çok iyi tanıdığı bir ilim adamıdır. Kendisi dergimiz okurları için de yabancı bir sima değildir. 1 Aralık 1955 tarihli ve 41 sayılı Forum'da, «İktisadi gelişme meselesine dair verdiği bir konferansın özeti ile okullarımızın hatırlıyacıkları bir ilim adamıdır. Prof. Myrdal Avrupa İktisadi Komisyonundaki sekreterliği esnasında, doğu ile batı arasındaki iktisadi bağların idamesi ve artırılmasına çalışmış, iki âlemin birbirinden haberdar halde tutulmasında büyük rol oynamıştır. Komisyonun neşrettiği aylık ve yıllık raporlar Doğu Blokundaki iktisadi gelişmeler, Avrupa'nın iktisadi gidişi hakkında en zengin ve salâhiyetli bilgileri ihtiva eden «öökümanlardır. Dergimizde bunlardan geniş surette faydalanmaktadır. Prof. Myrdal bilhassa İskandinav milletlerinin, milletlerarası kurullarda vazife gören milletlerarası memur kadrosu içinde temayüz etmiş bir simadır. Prof. Myrdal dar sahada ihtisas sahibi, teknik bir iktisatçı değil, fakat aynı zamanda ufku geniş bir içtimai düşünürdür. İskandinav memleketlerinin onun gibi yüksek kaliteli elemanlarını, milletlerarası kurullarda vazife görmeğe göndermeleri, hem milletlerarası anlayışın artmasına, hem de bu kurullarda yüksek seviyeli, verimli ve ahenkli bir hizmet geleneğinin tesisine yardım etmektedir.

Hırsızlık ve Basın Suçu

Turhan FEYZİOĞLU

1954 ve 1956 tarihli basın kanunlarını Meclis kürsüsünde hararetle savunduğunuz için, hükümlerini elbette hatırlarsınız.

Adalet Bakanınız, Temyiz Mahkemesi Başkan ve üyelerini sizden habersiz emekliye sevkettiğine göre, bu alanda olup bitenleri de yakından bilirsiniz. Profesör-Bakan H. Avni Göktürk'ün, basın davaları hakkında - Nüvit Yetkin tarafından Meclis kürsüsüne getirilen - meşhur tamimini de unutmamış olduğunuzdan eminim.

Muhalefeti tutan, cesur yürekli birçok basın mensuplarının birbiri ardından hapsedilme koşullarını boyladıklarından; 6732 sayılı kanuna göre açılan basın davalarının gün geçtikçe kabardığından da elbette haberinizi vardır.

Hafta geçmiyor ki, İstanbul'dan, İzmir'den, Antalya'dan, Eskişehir'den, Ankara'dan veya başka yerlerden basın mensupları ile ilgili yeni bir mahkûmiyet, ya da yeni bir dava haberi gelmesin. Metin Toker, Raptip Tahir Burak, Şinasi Nahit Berker, Ziya Hanhan, Yusuf Ziya Ademhan ve başkaları hapiste... Bunların çoğu hakkında devam etmekte olan yeni yeni davalar var. Temyizde sıra bekleyen, Toplu Basın Mahkemelerinde biriken basın davalarının upuzun bir listesi geçen gün neşredildi. Bu sabah, elime gazeteyi alır almaz, iki basın mensubunun daha (Coşkun ve Ekinci) birer yıl hapse mahkûm olduklarını öğrendim.

Size, bu açık mektubu, yukarıdaki noktaları bilmediğinizi düşünerek değil, eskidenberi gayet iyi bildiğinizi, fakat bugün hatırımızdan çıkmış gibi görünen bazı önemli gerçekleri hatırlatmak için yazıyorum.

Bugünkü basın rejimimizin, hepimizin her şeyden önce düşünmekle mükellef olduğumuz Türk Milleti için zararlı olduğuna kuvvetle inanıyorum. Bu basın rejiminin yalnız memleketimize değil, başında bulunduğunuz siyasi teşekküle ve kendi siyasi şahsiyetinize ne büyük zararlar getireceğini sizin de ergeç idrâk edeceğinizden eminim.

★

Geçen hafta içinde açılan yeni basın davalarının sanıklarından birini İstanbul Üniversitesi'ndeki talebelik yıllarından beri tanırım. Vatansız, halim görünüşü altında medeni cesaret sahibi, çalışkan bir arkadaştı. Aradan geçen yıllar içinde, fikri seviyesi ve karakteri ile Türk basınının öğünebileceği bir gazeteci olarak yetişti. Demokrasi ve hürriyet yolunda yürüttüğü yıllarda, sizi yüreğiyle, kafasıyla ve kalemıyla destekledi.

Bugün, iktidar partisi lideri olarak çıktığınız siyasetten hayal kırıklığına uğ-

radığı ve eskiden sizinle beraber savunduğu fikirleri şimdi size karşı savunmağa mecbur kaldığı için, 1 yıldan 3 yıla kadar hapis tehdidi altındadır!..

Bugünlerde, Matbuat Kanunu tâdilleri münasebetiyle 1946 eylülünde T.B.M.M. kürsüsünde söylenenleri bir kere daha gözden geçirmek fırsatını buldum. O tarihteki sözlerinizi ve basınla ilgili ardi arası kesilmeyen acı haberleri okudukça, size bu açık mektubu yazmak ve bazı hakikatleri söylemek, içimde yenilmez bir ihtiyaç halini aldı.

Bu memlekette, basın suçları hırsızlıktan daha ağır cezalara çarpılmakta devam ettiği müddetçe, suç sınırları siyasi tenkidi bile içine alacak kadar seyyal ve geniş kaldıkça ve siz Türkiyede basının batı demokrasilerindeki kadar hür olduğunu ileri sürmekten bıkmadıkça, biz de bu hakikatleri yazmaktan bıkmıyacağız. Kalemimiz kırılıncaya kadar...

★

Biliyorsunuz ki, bugün Türkiyede "resmî sıfatı haiz olanlar aleyhine müphem ve suizannı davet eyliyebilecek mahiyette neşriyatta bulunulması" bir suçtur. Yeni basın suçlarının ne derece "seyyal" ve "elâstiki" olduğuna iyi bir örnek teşkil eden bu suçun cezası, 1 yıl haptisten başlar. Buna karşılık, Türk Ceza Kanununa göre, bir hırsıza verilecek ceza 6 aydan başlar.

Bir bakanın vazifesini suistimal ettiği ni yazan gazeteci, en az bir yıl hapse mahkûm edilir. Fakat vazifesini suistimal eden eden bir bakana verilecek ceza 6 aydan başlar.

İşin en feci tarafı şu ki: bakanın vazifesini suistimal ettiğini ileri süren gazeteci hakikati yazmış olsa ve elinde çürütülmez deliller bulursa bile, yine de 1 yıl hapse mahkûm edilebilir. Çünkü bakanlara karşı, isbat hakkının kullanılması bir türlü kabul edilememiştir.

Böylece, adı bir hırsızın, görevini kötüye kullanan bir memurun veya siyaset adamının 6 ay hapisle yakasını kurtarabileceği şu memlekette, hakikati yazmak suretiyle vatanına çok büyük bir hizmette bulunmaktan başka kusuru olmayan bir gazetecinin 1 yıl hapse mahkûm edilmesi mümkündür.

Bırakınız son basın toplantısında söz konusu ettiğiniz New York Ceza Kanununu, bırakınız İngiltereyi, Batı Almanyayı, Fransayı, güvenle iddia ediyorum ki yer yüzünde, Türkiyeden başka, böyle bir imkân mevcut olduğu hiç bir hür memleket gösteremezsiniz.

★

Siz, 1946 da, Meclis kürsüsünden eski Matbuat Kanununun 30. maddesi hak-

kında şu sözleri söylemiyor mu idiniz: "Tenkid hüsnü zannı davet etmek için mi yapılır? O halde, siyasi yazı yazacak ve tenkid yapacak kimseler, tenkidlerinde suizannı davet edecek dereceyi buldum mu diye daima endişe altında kalacaklardır. Bu takdirde ise, tenkid hakkı kayıtlanmış olacaktır" (Tutanak Dergisi, Dönem 8, Olağanüstü toplantı, 4955 sayılı kanunla ilgili müzakereler).

Şimdi sizin, nasıl olup da, "suizannı davet" suçunu - hem de eskisinden çok daha seyyal, çok daha elâstiki bir şekilde - yeniden ihdas eden bir kanunu göklere çıkardığınızı doğrusu anlamıyorum.

Size göre, eski 30. uncu madde, doğrudan doğruya siyasi hürriyetleri yok etmek isteyen bir madde idi. Diyordunuz ki: "...bu madde ile vatandaş hürriyetinin, devlet ve memleket emniyet ve haysiyetinin korunması bahis konusu değildir. Siyasi tenkidlerin önlenmesi temayülü vardır." Sizze göre, "suizannı davet" suçunun cezası da çok ağırdı. 1946 da aynen şöyle diyordunuz: "Bu suç hakarettir. Kadih suçudur. Ceza nazariyatında, kanun vâzularının asla gözünden kaçmaması icap eden ve gayet mühim olan bir esas, cürüm ile ceza arasında daima adil bir nisbetin bulunmasıdır."

Cürüm ile ceza arasında nisbet!.. Bir D. P. li mebusun, 1950 de "hepimize hicap veren bir baskı maddesi" diye vasıflandırdığı eski 30 uncu maddenin cezası, 3 ay haptisten başlardı. Şimdi ise, çok daha seyyal ve çok daha hafif bir suç için, asgarî 1 sene hapis cezası!..

1946 da, diyordunuz ki: "Arkadaşlar, samimi olarak rica ediyorum, (garp mevzuatında) böyle bir suça karşı bu derece ağır ceza verildiğini metinle bana gösterebilirler mi?"

Şimdi aynı şeyi biz size soruyoruz. Hem de çok daha haklı olarak. Ne son basın toplantınızda bahis konusu ettiğiniz New York kanununda, ne de T.B.M.M. de encümen sözcüsünün 6732 sayılı kanunu savunurken öne sürdüğü Fransız kanununda böyle seyyal suçlar, böyle korkutucu ve nisbetsiz cezalar mevcut değildir. Resnû şahıslara ve heyetlere karşı - sizin tâbirinizle - kadih suçu işlendiğinde verilecek ceza, meselâ Fransada, 6 gün haptisten başlar. Mahkeme isterse yalnız para cezası vermekle yetinebilir.

Fakat, isterseniz başka memleketleri bir tarafa bırakalım da, kendi tarihimize bakalım: *Biliyor musunuz ki, sizin tâbirinizle "kadih" suçunun Mesrutiyet devrindeki cezası şimdikinden tam 52 defa daha hafifti!*

1909 tarihli Matbuat Kanunumuza göre, "Vükelâyı Devlet ve âyan ve meb'usan ve memurini hükümet" hakkında kadih vukuunda verilecek ceza şimdiki gibi bir yıldan değil, bir haftadan başlardı.

İsterseniz çok daha gerilere gidelim: Türk hukuk tarihinde basınla ilgili ilk ana metin olan 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesinde, devlet memurları aleyhinde işlenen kadih suçunun cezası 5 günden başlardı (m.24).

Mutlak saltanat devrinin eseri olan bu nizamnameye göre, "Vükelâyı Saltanatı Seniye" aleyhinde işlenen basın suçlarında cezanın asgarî haddi bir aydı (m. 16).

"Saltanatı Seniye ve Hanedanı Şeyket-nişanı Hazreti Padişahî" aleyhine işlenen basın suçlarında bile, cezasının asgarî haddi 6 ayı geçmiyordu (m. 15).

Su halde, 6732 sayılı kanunun ihdas ettiği ve sizin tâbirinizle "hakaret suçundan bile hafif", "her tarafa çekilmeğe müsait" bir basın suçu için, en az 1 yıldan başlayan ve 4,5 yıla kadar uzanan hapis cezasının mânası nedir? Bunun cevabını da, yine 1946 müzakereleri sırasında, bizzat kendiniz vermiş bulunuyorsunuz: "Burada, ağır ceza vasfından maksat açıktır: tenkîti korkutarak asgarîye indirmek".

Şu sözler sizin değil midir: "Anayasa vatandaşın fikir hürriyetini tabii haklarından biri olarak tanımaktadır. Devlet ve milletin asıl menfaati işte bunun tahakkuk ettirilmesindedir. Yoksa vatandaş hak ve hürriyetini ortadan kaldıranlar, hep vatandaş hak ve hürriyetlerini sağlamak istediklerini ileri sürmüşlerdir. Matbuatın yıkıcı bir kuvvet saltanatı olabileceğinden bahsedilirken, bütün dünyada şahıs ve zümre saltanatını kurmak ve idame etmek isteyenlerin bilhassa son 15-20 sene içinde millet ve memleket menfaatlerini ileri sürerek ne parlak külliyyat ve edebiyat vücuda getirdikleri asla unutulmamalıdır. Milletleri koynun sürüleri halinde ölüme götüren son zamanların tanınmış sergerdeleri bütün kuv-

vet ve meşruiyetlerini devlet ve millet menfaatlerine hizmet ediyor olmak iddiasından alınışlardır."

Türkiyenin siyasi hayatında önemli bir yer tutmağa başlamanız, yukardaki demokratik fikirleri temsil ettiğiniz günlere rastlar.

Siz, 1950 de bu memlekete tarihinin en demokratik basın rejimini kazandıran bir hürriyet hareketi sayesinde Başbakanlık mevkiine ulaştınız.

Boş bir vaktinizde, günlük politika münakaşalarından kendinizi sıyırıp, 6732 sayılı kanunu ve eski sözlerinizi dikkatle okuyunuz. Umuyorum ki, altı yıl içinde kat ettiğiniz mesafe, sizi de derin derin düşündürülecek ve faydalı ilhamlar verecektir.

İncelemeler

DEVLET KUDRETİNİN TAHDİDİ

Dr. Münici KAPANI

Âmme hukukunun ve siyaset ilminin en mühim ve en esaslı davalarından biri, hiç şüphe yok ki, devlet kudretinin tahdidi meselesidir. Demokratik siyaset doktrinine baştan aşağı bu fikrin hâkim olduğu, ve bunun, modern hukuk ve siyaset ilminin esas mihverini teşkil ettiği söylenebilir. Mesele, devlet kudretine bir hudut çizmekle, ferdin devlete karşı himayesini ve hürriyetlerinin korunmasını temin meselesidir. Müsterek iyiliğin gerçekleşmesini sağlamak için devlete lüzumlu bütün iktidarlara tanımakla beraber, onun, bu iktidarlara, fertlerin hak ve hürriyetlerini tehdit edecek surette kullanmasını önlemek lâzımdır.

Doktrin sahasında, devlet kudretinin tahdidi fikrine çok eski zamanlardanberi tesadüf edilir. Filhakika, devlet otoritesinin, hâkimiyetinin, hudutsuz olduğu nadiren iddia edilmiştir. Bodin ve Bossuet gibi, hâkimiyetin dünyevi sahada mutlak olduğu ve hiçbir hudut tanımadığı tezini müdafaa eden mütefekkirler dahi, bu mutlak dünyevi hâkimiyeti ilâhî kanunla takyit etmekte, ve hükümdarın kudretini Tanrının iradesine tâbi kılmakta idiler. Umumiyet itibarıyla, hâkimiyetin ilk tahdit şeklinin hemen münhasıran dini bir karakter arzettiği söylenebilir.

Yeni zamanlarda, hürriyet fikrinin kökleşip yayılmasına muvazi olarak, devlet kudretinin hudutlandırılması fikri de büyük bir ehemmiyet kazanmıştır. Bu meseleye belirli bir hal çaresi bulmak için ortaya atılmış olan nazariyelerin en tanınmış, ferdi haklar ve hürriyetler nazariyesidir. Onsekizinci asır tabii hukuk mektebinin ve Fransız ihtilâl felsefesinin mah-

sulû olan bu nazariye, devlet kudretini, fertlerin, doğuştan haiz buldukları ve devletin teşekkülüne mukaddem olan tabii hakları ve hürriyetleri ile takyit etmek istemiştir. Ancak, felsefi ve ahlâkî bir fikre hukukî bir kisve giydirmeye çalışan bu ferdiyetçi doktrin, hukuk tekniği bakımından zayıf olup, tatbikatta başlı başına müessif bir tahdit sağlıyamamıştır.

Bu sahada diğer belli başlı bir nazariye olan, ve devlet kudretinin yine bizzat devlet tarafından iradî olarak hudutlandırılabilceğini ileri süren Alman pozitivist mektebinin «kendi kendini tahdit» (autolimitation) nazariyesi de, kendi kendini tahdit halinde ortada hakikî bir tahdidin mevcut olamayacağı yolunda şiddetli tenkitlere maruz kalmıştır. Diğer taraftan, büyük Fransız hukukçusu Duguit'in, devleti, onun iradesi dışında teşekkül eden objektif bir hukukla bağlamaya matuf gayretleri ise, nazariyesinin yegâne müeyyide olarak fertlerin isyan hakkına dayanması bakımından pratik ve verimli bir netice tevli edememiştir.

Burada kısaca lâfını ettiğimiz bu doktrinler, meseleyi münhasıran tekçi bir zaviyeden mütalâa ettikleri ve realitelerin sadece bir cephesine kıymet verdikleri için tatmin edici görünmemektedirler. Hakikatte, yâkaların müşahadesinden de tesbit edildiği üzere, devlet kudretinin tahdidi mevzuunda rol oynayan muhtelif unsurlar ve âmiller mevcuttur. Bu itibarla, meseleğin muhtelif cephelerden tekkik ve mütalâası lâzımdır. Modern doktrin, plüralist bir görüşle, bu faktörlerin hepsini birden nazarı itibare almakta ve devlet kudretinin tahdidinde objektif ve sübjektif mahiyette çeşitli âmillerin olabileceğini kabul etmektedir.

Bu yazımızda, modern hukuk ve siyaset ilhallerinin ve demokratik memleketlerdeki tabii hakların bu mevzuda ortaya koyduğu bazı hakikatlerden ve hal şekillerinden bahsetmek istiyoruz.

Devlet kudretinin sınırlanmasında rol oynayan faktörleri ve müesseseleri, umumî olarak, hukukî olan ve hukukî olmayan tahditler diye iki kısma ayırmak lâzımdır. Bu tefriki, teşkilâtlanmış müeyyideler ve teşkilâtlanmamış müeyyideler diye de adlandırmak mümkündür. Bu iki çeşit tahdit, aşağı yukarı aynı derecede ehemmiyetli olmakla beraber, müessiriyet bakımından hukukî tahditlerin üstünlüğü şüphe götürmez.

Evvellâ hukukî olmayan tahditleri ele alacak olursak, bu geniş ve umumî kısma, değişik mahiyet ve şümulde muhtelif tahditlerin dahil olduğunu görürüz. Bunların en başında ahlâkî tahdit zikretmek lâzımgelir. Ahlâkî tahdit, devlet kudretini istimal edenlerin haiz olabilecekleri, yüksek bir adalet ve hakkaniyet duygusu, ferdi haklara ve hürriyetlere hürmet, hakikate, bağlılık gibi, bir takım moral vasıf ve inançların temin ettiği bir tahdit, bir nevi ahlâkî «autolimitation» dur. Ahlâkî mahiyetteki bu tahdidin kıymet ve ehemmiyeti hiçbir zaman küçümsenemez. Bu bahis üzerinde uzun boyu durmak ve birçok misaller zikretmek mümkün, dür. Burada sadece şu kadarını söyleyelim ki, ahlâkî âmillerin devlet kudretini tahditte haiz oldukları tesir yerine göre çok kesin olabilmekte, ve çok defa müsbet hukukun temin edemediği tahdidi, idare edenlerin yüksek ahlâk standartlarının sağladığı görülmektedir.

Hukukî olmayan tahditler meyânında, sübjektif mahiyetteki ahlâkî tahditten başka, objektif mahiyette bazı siyasi ve fiilî faktörler mevcuttur. Bunların başında efsâri umumîye gelir. Başta bir basın ve hükümet inhisarı altında olmayan radyo servisleri olmak üzere, muhtelif vasıta ve şekillerle tezahür eden efsârî umumîye, klâsik demokrasilerde devlet kudretinin tahdidi hususunda son derece müessir bir âmildir. Hukukî tahditlerin noksanlığı halinde, umumî efsârın bu noksanı tamamladığı ve idare edenleri keyfî bir şekilde hareket ettirmeye alakoyduğu, medenî topluluklarda daima müşahade edilen bir vâkadur.

Siyasi ve fiilî tahditler meyânında, fertlerin muayyen sosyal ve iktisadî gayeler etrafında birleşip teşkilâtlanması neticesi husule gelen fikrî ve kültür comitelerini ve bilhassa

mesleki teşekkülleri, yani sendikaları saymak lazımdır. Bu cemiyet ve teşekküller, hükmi şahsiyeti halz olsunlar veya olmasınlar, devlet kudretinin hudutsuz faaliyetine bir engel teşkil ederler. Bir memlekette bu topluluklar çoğaldığı nisbette, fertler devletle yalnız başlarına karşı karşıya gelmek durumunda kalmıyacakları gibi, haklarını ve hürriyetlerini de toplu olarak daha iyi korumak imkânına sahip olurlar. Esasen bu teşekküllerin, daima, hukuk devletinin tarsi edilmesi ve âme kudretinin tahdit edilmesile muvazi olarak inkişaf ettiği müşahede olunur.

Hukuki olmayan tahditler arasında, ehemmiyetine bilhassa işaret etmek istediğimiz bir müessese de üniversitelerdir. Gerek bütçesi, ve gerek tedris üyelerinin tayin ve azli bakımından siyasi iktidar muvacehesinde müstakil olan üniversitelerin mevcudiyeti, ve bunlar vasıtasıyla teşri ve icraî organın faaliyetlerinin objektif kıstaslara vurularak serbestçe tenkit olunabilmesi, şüphesiz ki, devlet kudretinin hukuk kaidelerine ve ilmin gösterdiği hakikatlere uygun bir surette istimal olunması hususunda hatırı sayılır bir tesir icra eder.

Devlet kudretinin hukuki bakımdan tahdidine gelince : Evvelemlerde, bu tahdidin mahiyeti hakkında şu müşahedeyi yapmak zarureti vardı: Dahili sahada, devlet kudretinin hudutlarını tayin edecek, devletin üstünde bir makam veya teşkilât bulunmadığı cihetle, devlet kudretinin hukukî tahdidi "kendi kendini tahdit" (autolimitation) mahiyetindedir. "Auto-limitation" nazariyesini reddeden müellifler dahi neticede bu müşahedeyi yapmak mecburiyetinde kalmışlardır. Ancak, Fransız hukukçusu Hauriou'nun da işaret ettiği gibi, iki türlü kendi kendini tahdit vardır. Birincisinde, devlet, kendi içinde ve üstünde bir kaideye riayet etmeyi kararlaştırır. Bu şekilde anlaşılan autolimitation'a karşı yukarıda zikrettiğimiz tenkitler tamamen yerinde ve vârittir. İkinci şekilde ise, devlet o tarzda teşekkül eder ki, iç yapısı "autolimitation" kaidesinin tahakkukunu kendiliğinden sağlar. Bu takdirde, tahdidin esasî devletin kuruluşunda ve bünyesinde mevcuttur. Devlet, kendi bünyesini alt üst etmeden bu tahditleri ašamaz.

Bizzat devletin iradesi mahsulü olmakla beraber, onun kudretini tahdit eden hukukî tedbirler ve müesseseler nelerdir?

Bu tedbirlerin başında, hiç şüphesiz ki, idare edenlerin idare olunanlar tarafından murakabesi gelir. Bu murakabe, bilindiği üzere, fiiliyatta seçim vasıtasile olur. Seçim, serbest ve dürüst yapıldığı takdirde iktidarın esasî tahdit vasıtalarından biridir. Muayyen bir müddet için iktidar mevkiine seçilenler, bu müddet sonunda tekrar kendilerini seçmiş olanların huzuruna çıkıp hesap vermek mecburiyetindedirler. Bu hesap verme keyfiyetinin müeyyidesi iktidardan tasfiyedir. Bu müeyyidenin verdiği çekingenlik, ekseriya, idare edenleri, devlet kudretini itidal ile kullanmağa sevkeder.

Bununla beraber, seçim, her zaman başlı başına müessir bir tahdit teşkil etmez. Filhakika, bir partinin, muayyen bir çoğunluğa dayanarak, devlet kudretini keyfi bir şekilde istimal etmesi ihtimali daima mevcuttur. Binaenaleyh, bu ihtimali önlemek için, sadece serbest seçimlerle iktifa etmemek, ve devlet organlarının kuruluşu ve işleyişi bakımından teknik mahiyette bazı tedbirler almak icabeder.

Organların ve fonksiyonların ayrılması bu tedbirlerin başlıcalarından biridir. Yalnız bunu, Montesquieu'nün tasavvur ettiği manada, teşri, icra ve kaza kuvvetleri arasında kat'i ve mutlak

bir bölünme şeklinde anlamamak lazımdır. Esasen, bu şekilde bir bölünmenin pratik imkânsızlığı, tecrübe ile de sabit olmuştur. Amerika Birleşik Devletlerinde Anayasa dışındaki teamüli gelişme bunu gösterdiği gibi, parlamenter rejimlerde de teşri ve icra organları arasında gittikçe artan işbirliği, ve bilhassa icra organının tanzim selâhiyetinin gittikçe genişlemesi, kuvvetler arasında tam bir ayrıma yapılamayacağı açıkça göstermiştir. Ancak, bu prensibin bütün kıymet ve ehemmiyetini muhafaza ettiği bir nokta vardır ki, o da, kaza organının diğer organlar karşısında istiklâlidir. Bugünkü manada kuvvetler ayrılığından bilhassa bu anlaşılacak lazımgelir. Kaza organının, yani mahkemelerin, tam bir istiklâle sahip olması, devlet kudretinin tahdidi ve ferdî hürriyetlerin korunması bakımından hayati bir ehemmiyeti tahdit eder.

Devlet kudretinin hukukla tahdidini hakikaten müessir kılacak başlıca tedbirlerden biri de kazaî kontroldür. Kazaî kontrol, devletin muhtelif organlarının, kendilerine Anayasa ve kanunlar tarafından tanınan selâhiyetlerin hudutlarını aşıp aşmadıkları hususunun müstakil kaza mercileri tarafından murakabesini ifade eder. Bu umumî tariften anlaşılacağı üzere, kazaî kontrol iki derecededir. Birincisi, teşri organının tasarruflarının kontrolü, yani kanunların Anayasaya uygunluğunun kontrolü; ikincisi de, icra ve idare organlarının tasarruflarının kanunlara uygunluğunun kontrolüdür.

Kanunların Anayasaya uygunluğunun kontrolü, Anayasanın üstünlüğü kaidesinin tabii ve mantiki bir neticesi sayılmak icabeder. Bir Fransız hukukçusunun işaret ettiği gibi, nasıl ki kanun, ona riayet temin edecek mahkemeler mevcut olmadığı takdirde bir mâna ifade etmezse, Anayasa da, kazaî kontrolün yokluğu halinde fazla birşey ifade etmez. Filhakika, idare edenlerin iradelerini tahdit eden bir takım kaideler koymanın, bu kaidelere hakikaten riayet olunup olunmadığı murakabe edilemedikten sonra, ne faydası vardır? Anayasanın âdi kanunlara üstünlüğü kazaî teminata bağlanmadıkça, Anayasa müeyyidesiz bir kanun olarak kalmağa mahkûmdur. Bu hakikat, son yirmi, otuz sene zarfında daha iyi anlaşılmağa başlandığı içindir ki, kanunların Anayasaya uygunluğunun kazaî kontrolünü kabul etmek suretile Anayasa kaidelerini müeyyideye raptetmek fikri gittikçe kuvvetlenmiştir. Bilhassa ikinci dünya harbinden sonra, insan hakları mefhumunun kazandığı kıymet ve ehemmiyet, bu cereyana yeni bir hız vermiştir. Filhakika, İkinci Dünya Harbinden sonra kabul edilen Anayasaların büyük bir kısmı, kanunların Anayasaya uygunluğunun kazaî kontrole tâbi tutulmasını açıkça kabul etmişlerdir. Bu kontrol selâhiyeti, İtalya ve Batı Almanya devletlerinde olduğu gibi, bazı Anayasalarla, hususî surette teşkil edilmiş müstakil Anayasa Mahkemelerine tevdi edilmiştir. Diğer bazı memleketlerde ise, Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi, bu murakabe umumî kaza organları tarafından icra edilmektedir.

Devletin hukukla tam olarak tahdit edilebilmesi için, kanunların Anayasaya uygunluğunun kontrolü yanında, icra ve idare organlarının tasarruflarının da kazaî kontrole tâbi tutulmaları lazımdır. Kanuniyet prensibi bunu icabettirir. Ancak, her hukuk devletinde, idarî tasarrufların kazaî murakabesi prensibine karşı bir mühim istisna mevcuttur ki, bu da, "hükümet tasarrufu" denilen bir tasarruflar kategorisidir. Bu tasarruflar, kazaî murakabesinin tamamen dışında bırakılmıştır. Bu istisnânın kabul edilmesi, şüphesiz ki, hükümetlere ve idare organlarına gayrikanunî harekette bulunmak imkânını bahşetmek hedefini gütmeyiz. Devletin, kanun vâzı tarafından tanzim edilemeyecek kadar

müddil, siyasi fonksiyon sahasına dahil bazı faaliyetleri olabilir. Hükümetlere, bu gibi faaliyetlerde tam bir hareket serbestisi tanınmak istenmiştir. Ancak, hükümet tasarrufları kategorisinin genişlemesi, kazaî murakabeye tâbi tutulabilmesi icabeden idarî tasarrufların sahasını şüphesiz daraltır. Bu da hukuk devleti mefhumuna aykırı bir temayül teşkil eder. Bir memlekette, hükümet tasarrufları kategorisi ne kadar daralursa, o memlekette hukuk devleti o kadar kuvvetle yerleşir.

Devlet kudretinin tahdidinde rol oynayan mühim unsurlardan birisi de, çift meclis sistemidir. Bu sistem, birçok müellifler tarafından, devlet kudretinin hukukî tahdit vasıtalarından biri olarak zikredilmektedir. Filhakika, teşri kudreti bir tek meclise verildiği takdirde, bu meclis, rolünün ehemmiyetini mübalağa etmeye ve selâhiyetinin hudutlarını genişletmeye temayül edebilir. İkinci Meclis bir muvazene unsurudur. Geçici ve sabırsız bir gün içinde kanun haline gelmesini önlemek bakımından bir itidal ve istikrar unsurudur. Teşri selâhiyeti iki meclis arasında taksim edilmeye, hürriyetleri takyit eden kanunların çıkması daha güçleşir ve Anayasa teminatı daha kuvvetlenmiş olur. İki meclis sistemi rasyonel bir icat olmayıp, tarihi bir gelişmenin mahsulü olmakla beraber, bu zikretmiş olduğumuz pratik faydaları dolayısıyla tamammün etmiş, ve bugün klâsik demokrasinin esaslı unsurlarından biri haline gelmiştir.

Nihayet, devlet kudretinin en müessir hukukî tahditlerinden biri de, halkın, devlet idaresinin teşekkülüne doğrudan doğruya iştiraki suretinde kendini gösterir. Yarı - doğrudan doğruya demokrasi müesseseleri ismi verilen, referandum, plebisit, veto ve halk teşebbüsü gibi vasıtalarla, idare edenler, idare edenleri tesirli bir şekilde murakabe etmek imkânına malik olurlar. Halkın, referandum vasıtasile kanunun tekemmülüne iştirak etmek, veto vasıtasile kanunlaşmış olan bir tedbiri hükümsüz bırakmak, ve kanun teşebbüsü vasıtasile de teşri organını harekete getirmek imkânlarına sahip olması halinde, iktidarın kötüye kullanılabilmesi ihtimallerinin son derece azalacağı şüphesizdir. Yalnız, şunu söylemek lazımdır ki, bu müesseselerin düzgün ve verimli bir şekilde işliyebilmesi, halkın siyasi olgunluk seviyesine ve demokratik metodlarla olan ünsiyet derecesine bağlıdır. Bu itibarla, bu müesseseler, anavatanları olan İsviçre'nin dışında nisbeten mahdut bir tatbik sahası bulmuşlardır. Mamafih, İkinci Dünya Harbinden sonra, yeni Fransız ve İtalyan Anayasalarında da görüldüğü gibi, bilhassa Anayasaların kabulü ve tādil hallerinde referanduma yer verilmesi hususunda bir temayül mevcuttur.

(Gelecek Yazımızda, bu objektif ölçülerin ışığı altında memleketimizdeki durumu gözden geçireceğiz).

FORUMA
ABONE
OLUNUZ

Muhakemelerin Alenîliği Prensibi

II

- İstisnalar ve Basın Davaları -

Dr. Muammer AKSOY

II — İstisnalar muayyendir ve kanunda açıkca tesbit edilmiştir.

Geçen sayımızda, muhakemelerin aleni cereyan etmesi prensibini ve bunun büyük önemini izah etmiştik.

Bazı hususî hallerde ise, aksine, muhakemenin aleni cereyan etmemesi kat'iyen zaruridir. İşte ancak bu muayyen hallere maksur olmak üzere, gizlilik kabul edilmiştir. Fakat gizliliğe hangi hallerde karar verilebileceğinin kanunda açıkca bildirilmesi lâzım geldiği esası, bizzat Anayasada tebarüz ettirilmiş bulunmak tadır: «Mahkemelerde muhakemat alenîdir. YALNIZ Usulü Muhakemat Kanunu mücibince bir muhakemenin hafiyen cereyana mahkeme karar verebilir» (mad. 58).

Görülüyorki, gizlilik kararı YALNIZ Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda açıkca bildirilen hallerde bahis konusu olabilir. Sözü geçen kanunun 373 üncü maddesi ise, bu hususta sadece iki istisna vâ'etmiştir: «Duruşma aleni olur. ANCAK umumî âdab ve emniyeti muhafaza maksadıyla duruşmanın bir kısmının veya tamamının gizli olmasına mahkeme karar verebilir». İstisnaların sayılmasından önce kullanılan ANCAK kelimesi dahi, bu istisnaların tamamen tahdidî mahiyette olduğunu, şüpheye mahal bırakmayacak bir surette ifade etmektedir. Bunlardan başka istisnaların, kıyas yoluyla kabul edilmesine, hem Anayasanın ve hem de kanunun sarîh hükmü karşısında asla imkân yoktur.

«Umumî âdab maksadıyla gizlilik», cinsî hayata taallük eden fiillerin suç mevzuunu, teşkil etmesi halinde bahis konusu olabilir (22).

«Emniyeti muhafaza maksadıyla gizlilik» kararı ise, fiil bütün teferruatı ile alenen mülakata edildği takdirde, ya Devlet'in ya mahkeme heyetinin yahut sanıkların veya davacı ve müdahillerin emniyeti bakımından bir tehlikenin başgöstermesi ihtimalinin kuvvetle varit bulunduğu hallerde bahis konusu olabilir. Meselâ Devlet'in askerî sırlarının meydana dökülmesi, casusluk veya isyana teşebbüs suçlarında, yahut ticaretler veya diğer mutaassıp zümrelerin mahkeme heyetini tehdit edecek bir tavır takınması mümkün olan davalarda, veya Türklük hakkında en ağır hakaretleri ihtiva eden bir fiilin dinleyicileri galeyana getirmesi neticesinde sanığa taarruz edilmesi ihtimalinin kuvvetli bulunduğu hallerde durum böyledir. Hatta Fransız hukukunda bu istisnanın hududu, çok daha dar bir surette çizilerek, ikinci kategoride sadece millî müdafaa mülâhazalarının bahis mevzuu olabileceği ifade edilmektedir (23).

Nihayet tebarüz ettirmek isteriz ki, 373 üncü maddede açıkca zikredilen hallerde bile, gizlilik kararı mecburî değildir; «İhtiyarîdir, mahkemenin takdirine kalmıştır» (24).

Netice: Prof. Nurullah Kunter'in sözlerini aynen naklediyöruz: «Demekki, mahkeme, gizliliğe karar vermek için umumî âdab ve emniyeti muhafaza için bir lüzum, bir zaruret duyaracaktır... Hâkimler, kararlarını verirlerken daima alenîliğin demokratik bir rejimdeki faydalarını düşünmeli ve gizlilik kararlarını MÜMKÜN OLDUĞU KADAR AZ VERMEĞE ÇALIŞ-

MALIDIRLAR. Hele gizlilik kararını verirken KANUNDA YAZILI SEBEPLERİN DIŞINA ÇIKILMASI, 'istisnanın şumûlünü genişletmek olur ki, bu da Anayasanın tanıdığı haklardan biri olan' aleni muhakeme olmak hakkı'nın ihlâli neticesini doğurur. BOZMA SEBEBİ SAYILMASI İCABEDER" (25).

İstisnaları arttırmak istiyen tamim

Adalet Bakanlığının 26.1.1939 tarih ve 5/13 sayılı tamimi, gizliliği, bazı nevi hakaret davalarına genel olarak teşmil etmek istemiştir. Bu tamimin gerekçesi şöyledir: «Türklüğü, Büyük Millet Meclisini, Hükümetin manevî şahsiyetini, Reiscumhuri ve Devlet'in silâhlı kuvvetlerini tahkir suçlarına müteallik duruşmaların aleni olarak icrası, fallerine karşı, işledikleri suçların redakti itibarıyla, dinleyenler üzerinde heyecan ve asabiyet uyandırmak itibarıyla emniyeti muhafaza bakımından mahzur olduğu gibi böyle mahdut suniyet erbabının edep haricine çıkarak hakaret sadedinde sarfettikleri galiz sözlerin aleni celselerde mevzubahs edilmesi millî hisleri rencide etmek itibarıyla da mahzurludur.»

Bakanlığın tamimi Anayasaya ve Kanuna aykırıdır.

Önce belirtmek isteriz ki, Türk Ulusu namına icrayı adalet eden hâkimlerin hiçbir âmiri yoktur. Anayasanın 54 üncü maddesindeki «Hâkimler bilcümle davaların muhakemesinde ve hükmünde MÜSTAKİL VE HER TÜRLÜ MÜDAHALATTAN AZADE olup ANCAK KANUN HÜKMÜNE TABİDIRLAR.» yolundaki hükmün tabii bir neticesi olarak, Bakanlığın yaptığı tamimler, hâkimleri asla bağhyamaz. Aksini kabul etmek, hâkimleri muamelât memuru sanmaktan ileri gelmektedir. Mahkemelerin rehberleri, Anayasa, Kanunlar, hukuk ilmi ve adalet mülâhazalarıdır.

Sözü geçen tamim ise, hem Anayasaya hem de Kanuna aykırı olduğundan ve hukukun ana prensipleriyle asla bağdaşamayacağından, her türlü değerden mahrumdur; ve bu sebeple hukukçularımız tarafından tenkit edilmiştir. Meselâ Prof. Nurullah Kunter, bu tamim hakkında aynen şöyle demektedir: «Tamimi doğru bulmadığımızı belirtmek isteriz... tamimde ileri sürülen mücîp sebepler, bizce varit değildir. Bir kere, millî hisler rencide olsa da, kanun bunu bir gizlilik sebebi saymamıştır. Diğer taraftan bütün bu sayılan suçların muhakemesinde, dinleyicilerin asabiyet ve heyecana kapılacağı ve bu yüzden umumî emniyetin ihlâl olacağı, karışıklıklar çıkacağı önceden söylenemez. Hadiseye göre karar vermek lâzımdır» (Sözü geçen makaleden).

Tamim, demokrasiyle bağdaşamaz.

Bu tamimde sayılan çeşitli halleri ele alarak, bu gibi davalarda gizli muhakemenin, kanuna aykırı olduğunu belirtmeyi, başka bir yazımıza bırakıyoruz. Burada bilhassa belirtmek isterizki, hele hükümetin manevî şahsiyetine ve Cumhurbaşkanına hakaret davalarının gizli olarak görülmesini kabul etmek, müdafaa olunamayacak hatalı bir görüştür. Bu suretle, hem Anayasa ve Kanuna aykırı hareket edilmekte

ve hem de «demokrasilerde asla tasvip olunamayacak bir bir zihniyet» biraz daha beslenmektedir. Demokrasilerde hükümetler de, cumhurbaşkanları da fanidirler. Zamanımızda, cumhurbaşkanı olan bir şahsa veya bir hükümete karşı kullanılmış hakaretimiz tâbirlerden dolayı - bunlar sanki bir tâbu veya mâbut imiş gibi - mahkeme salonundaki dinleyicilerin galeyana geleceğini ve bu suretle emniyetin ihlâl edileceğini tasavvur etmek, Türk halkının olgunluğundan pek fazla şüphe etmek olmaz mı?!

Bilhassa son zamanlarda sık sık tesadüf edildiği üzere, millet vekillerinin, dahi siyasi hayatı ilgilendiren sözlerinden dolayı, «hükümetin manevî şahsiyetini tahkir» suçu ile yargılanırken, muhakemenin gizli olarak cereyan etmesi, asla tasvip olunamayacak bir hareket tarzıdır. Esasen bu gibi suçlar sebebiyle dokunulmazlığın kaldırılması, teşrii masuniyet müessesesinin gayesine tamamen aykırı düşer. Bununla da yetinmeyip, vazifesi iktidarı kontrol ve tenkit etmek olan bir muhalif meb'usun, hükümet hakkında sarfettiği sözlerden dolayı, milletin gözü önünde hesap vermesine müsaade etmemek; ve onu, sanki bir casusluk davası bahis konusu imiş gibi, kilitli kapılar ardında muhakeme etmek, yalnız alenîlik prensibini zedelemekle kalmaz. Aynı zamanda, demokrasinin vaz geçilmez şartını teşkil eden «muhalifat» in, ağır bir baskıya maruz kalması neticesini de doğurur.

Bir noktaya daha işaret etmeden geçemeyeceğiz: Padişaha hakaret etmek suçuyla değil, padişahı öldürmek gibi zamanının en büyük siyasi cinayetiyle itham edilen Midhat Paşa ve diğer şahısların muhakemelerinin dahi, artık resmen gizli olarak yapılmayacağına, Abdülhamidin ve onun yobaz Adliye nazirinin bile kabul etmek mecburiyetini hissetmesi, şüphe-siz ki, üzerinde uzun uzun düşünülmeğe ve netice çıkarılmağa değer bir hadisedir (26).

Eğer aradan nesiller geçtikten, Cumhuriyet ve Demokrasi devirlerine girildikten sonra bile hükümetin manevî şahsiyetine - yani açıkcası kabineye - ve fanî Devlet başkanına hakaret suçlarının açık muhakemesine, halkımızın tahammül edemeyeceğini farzetmek, zihniyet itibarıyla o devirden daha ileri gittiğimizi mi, yoksa aksini mi ifade eder?!

Tamimin dışında kalan haller

Anayasaya ve Kanuna aykırı olduğu için hiçbir hukukî değere sahip bulunmayan Adalet Bakanlığının tamiminin dışında kalan halleri tesbit etmek, pratik bakımdan bir manâ ifade edilebilir. Bu suretle, tamimleri tatbik eden savcılar, hangi hallerde gizlilik kararı talep etmeyecekleri öğrenilmiş olacaktır. Tamimde, sadece hükümetin manevî şahsiyetini tahkir halli derpiş edildiğine göre, vekilleri veya başvekil tahkir hallerinde veya 6732 sayılı kanunla yarattılan «küçük düşürmeyi hedef edinme davalarında» savcının gizlilik talep etmesi, tek parti devrinin mahsulü olan mezkûr tamime göre bile bahis konusu olamayacaktır. Çünkü hükümet reisi başka, hükümetin manevî şahsiyeti başkadır. Bu hususta fazla izahat vermeyi bile lüzumsuz buluyoruz. Gerçi 14. Louis, «Devlet ben'im» demek cür'et ve küstahlığını göstermiştir. Fakat 18. Asırda bir müstebit tara-

ından temsil edilen bu garip ve korkunç görüğe uygun olarak, XX. asrın ortasında demokratik bir memleketin başbakanının «Hükümet ben'im» demesine imkân bulunmadığı şüphesizdir. Maamafih Adalet Bakanlığında, antidemokratik zihniyet, 1939 dan bu yana bile o derece gelişmiştir ki, tek parti devrinde yapılan tamimdeki istisnaları dahi arttıracak yeni tamimlerle karşılaşırsak, böyle bir hareket gah sen bizim için asla bir sürpriz tesiri yaratmaz. Fakat şüphesiz ki, bu muhtemel yeni tamimler de, sadece eskisi gibi Anayasa ve Kanuna aykırı olmakla kalmaz, aynı zamanda *demokrasi devrinde* demokrasi ve hukuk devleti temellerine indirilen yeni bir darbeyi teşkil eder.

III. Basın dâvalarında alenilik, basın hürriyetinin elde kalan son kalesidir.

Bağımsız veya muhalif basın, ağır ve kaçınılmaz bir ceza tehdidi altındadır.

Basın hürriyeti, bütün demokrasilerde tabii telâkki edilen *ispat hakkının* bizde tanınmaması (27) ve 6732 sayılı kanunun hükümleri neticesinde, hiçbir demokraside benzerine rastlanmayan bir duruma düşmüştür. Gün geçmiyor ki, bir fikir adamı daha, medeni her memlekette en tabii telâkki edilecek mahiyetteki tenkit, havadis ve mizah yazılarından veya karikatürlerden dolayı mahkûm olmasın! *Tenkidi de, mizahı da pek tehlikeli bir faaliyet* haline koyan 6732 sayılı kanuna dayanılarak, bir sene ve daha fazla hapis ile cezalandırılan bu yazıların müelliflerine, — Forum'un geçen sayısındaki bir fotta da belirttiğimiz üzere — her hangi bir batı memleketinde, bir lira para cezası bile verilmez. 6732 sayılı kanunun kullandığı seyyal, müphem ve her istikamete çekilmeğe müsait tâbirler, hâkimin takdir salâhiyetini, demokrasilerin ceza sistemlerinde rastlanılmaya, cık kadar genişletilmiş ve *kanunsuz suç olmaz prensibini* esaslı surette zedelemiştir (28). Şu halde, 6732 sayılı kanundan sonra her bakımdan asgari hadde imiş olan basın hürriyetinin, fiilen sifıra inkılâp etmemesi, hâkimin, mevcut kanunları, Anayasanın ve demokrasinin ruhuna uygun olarak tefsir ve tarafsız hareket etmesine bağlıdır. O halde demokrasinin canı olan basın hürriyetinin (29) nihai teminatı, yargılama fonksiyonunun doğru bir surette işlemesine dayanmaktadır. Muhalefet lideri Adnan Menderes tarafından, «bütün diğer hak ve hürriyetlerin de teminatı» olarak vasıflandırılan (30) basın hürriyetinin, asgari bir ölçüde dahi var sayılabilmesi için, kendisinden vazgeçilmez şart, *basın dâvalarında gereken emniyet unsurunun mevcut bulunmasıdır*. Aşağıdaki izahatla göstermeğe çalışacağız ki, bugün bizde basın dâvalarının yegâne teminatı, aleni muhakemeden ibarettir. Bu hakikati ispat edersek, sözü geçen biricik garantiyi (alenî muhakemeyi) büyük bir titizlikle korumamız, hem adaleti, hem basın hürriyetini ve hem de binnetice demokrasiyi korumak için hayati bir önemi haiz bulunduğu, daha iyi idrak edilecektir.

Doğru bir içtihat için lüzumlu şart :

Hangi yazının tenkit, hangisinin hakaret sayılacağını doğru bir surette tespit için, demokrasi tabikatını, siyaset hayatını ve ilmini, gazeteciliğin fonksiyonlarını ve bir demokrasi-deki tabikatını yakinen bilen *mütehassıs bir ehli-vukuf hey'etinden mütalâa alınması*, kanaatimizce zaruridir (31). Halbuki, tek parti devrinde bile faydalanılan bu yolu, icra organı, ka-

za fonksiyonuna müdahale etmek suretile, 1956 yılında kapamak istemiştir. *Bakanlığın tamimi*, mahkemeleri hukuken asla bağlamazsa da, Adalet Bakanlığının halz olduğu diğer yetkiler muvacehesinde, bu tamim tesirini göstermekte ve mahkemeler ehli vukufa başvurmamaktadırlar.

Tarafsızlığın şartları:

Muhalif bir gazeteci hakkında verilecek hükmün, adalete tercüman olabilmesinin başta gelen şartları, *mahkemenin icra organından tamamen müstakil bulunması ve muhakemelerin aleni cereyan etmesidir*. Bütün davalar için zaruri olan bu iki garanti, *basın dâvalarında, kat'i ve doğrudan doğruya tesire sahip* bir mahiyet arzitemektedir. Çünkü bağımsız veya muhalif olan bir bütünü ilim ve siyaset karşısında bulunan *hasım, bizzat icra organıdır* (32).

a) Mahkemelerin müstakil olması

6422 sayılı kanunla, «25 yıldan fazla hizmet görmüş hâkimlerin» istenilen anda Adliye Vekili tarafından tekaüde sevkedilmesi yolu açıldıktan sonra, bu hâkimler artık *teminata sahip bulunmamaktadırlar*. Bu hal suretinin, Anayasaya ve hukuk devleti prensiplerine aykırı ve memleket için pek zararlı olduğunu, medeni cesarete sahip bütün ilim ve siyaset adamlarımız, belirtmiş bulunmaktadırlar (33). Demek oluyor ki, iktidarı tenkit eden bir yazı neticesinde sanki mevkilne düğün bir gazetecinin dâvasına bakan *Toplu Basın Mahkemesinde* veya kararı inceleyecek *Temyiz Dairesinde* 25 yılı doldurmuş hâkimler varsa, gazeteci, *teminatsız hâkimler* karşısında bulunuyor demektir. Dahası var, bu gibi muhterem hâkimler, sadece teminatsız değil, aynı zamanda *tarafardan birine bağlı* durumdadırlar.

Şimdi muhalif veya tarafsız bir kalemin, yazdığı makaleden veya çizdiği karikatürden dolayı, *Adliye Vekilini, Başvekil, hükümetin manevi şahsiyetini* yahut *Cumhurbaşkanını* tahkir suçuyla muhakeme olunduğunu tasavvur edelim. Böyle bir dâvada, 25 seneyi doldurmuş (yani Adliye Vekili tarafından her an vazifesinden uzaklaştırılabilecek) bir hâkimin, taraflara karşı *tamamen müstakil ve tarafların üstünde bulunduğunu, taraflardan birinin tesirine maruz durumda olmadığını, ciddi surette iddia etmeğe imkân var mıdır* (34)? Sözü geçen hâkimlerin durumunu, *kaza organında bulunması zaruri objektif vasıflar* bakımından, normal telâkki etmek asla mümkün değildir.

Kanaatinizce, taraflardan (veya müdahillerden) birinin, doğrudan doğruya veya Adliye Vekili vasıtasile hâkimi vazifeden uzaklaştırmak imkânına sahip bulunduğu dâvalarda, 25 yılı doldurmuş hâkimlerin dâvaya bakılmaktan *istinkâf etmeleri* lâzımdır. Aksi halde, karşı taraf, *hâkimin reddetmek hakkını haizdir* (35). Fakat bu hal sureti dahi kâfi bir teminat sayılamaz.

Keza hâkimin, *icra organının tesiri altında* kalarak vicdanına ve kanuna aykırı bir karar vermesi, Ceza Kanununun 216 ncı maddesine göre, *beş sene ağır hapisle cezalandırılmak* icabediyorsa da (36), geleceğe muzaf olan bu müeyyidenin varlığı dahi, hâlimin cogunda tesirini göstermiyebilir.

Nihayet *Basın Mahkemesi hâkimlerini dengeleme imkânının*, Adalet Bakanlığının daima elinde bulunduğunu da unutmamak gerekir: Toplu Basın Mahkemelerinin üyelik ve başkanlığı, o yerin «en yüksek dereceli ceza hâkimi» olma vasfına dayanmaktadır. (*Matbuat Kanunu* mad. 36). O halde icra organı, içtihadını beşenmediği toplu basın mahkemesi hâkimlerini, bu mahale daha kıdemli her hangi bir ceza hâ-

kimini ilâveten tayin etmek suretile dahi dengeleyebilir.

Hülâsa: İktidarı tenkit veya kontrol eden yazı veya havadislerinden dolayı, *Basın Mahkemesi* yahut *Temyiz Dairesi* huzuruna çıkan tarafsız yahut muhalif gazeteci veya yazarlar, bugün, diğer tarafı teşkil eden *iktidara bağlı bir durumda bulunan hâkimlerce* muhakeme olmaktadır.

b) Muhakemelerin aleniliği :

Bu şartlar altında, - hükümeti tenkit veya onunla ilgili bir havadisten dolayı aleyhine basım davası açılmış - bir gazeteci için, *adaletin biricik objektif teminatı*, aleni muhakemeden ibaret kalmaktadır.

Önce belirtmek isteriz ki, muhakemenin gizli olarak cereyan etmesi için akla gelebilecek hiçbir gerekçe, böyle bir *basın suçunda* bahis konusu olamaz. Bu gibi yazıların müstehcen olmayacağı aşikârdır. Emniyet mülâhazası da heri sürülemez. Çünkü mahkeme salonunda 500 kişi tarafından duyulacak sözler, yazının yayımlanması neticesinde, esasen 50.000 kişi tarafından okunulmuş bulunmaktadır. Bir «galeyan» olacak idiyse, muhakemeden daha önce kendisini gösterirdi. Nihayet unutmamalıdır ki, *halkın murakabesine olan ihtiyaç*, bazı *basın dâvalarında*, diğer bütün dâvalardan daha fazla olarak kendisini göstermektedir. Bunlar, her hangi bir resmi makamın tahkir edildiği iddia olunan yazılardır: Bahis konusu olan fiil, *siyasi hayatta* doğrudan doğruya ilgilidir. Aslında bu gibi dâvalarda, halkın, aleni muhakemede olduğu gibi, sadece pasif bir murakabe imkânına değil, *suçun varlığı veya yokluğu hakkında doğrudan doğruya karar verebilecek bir yetkiye* sahip olması lâzımgelirdi. Çünkü basın dâvalarında bahis konusu fiiller, adam öldürmek, hırsızlık, rıza geçmek ve sair gibi dalma suç telâkki edilmiş menfi hareketler olmayıp, *mazeri viedanda kuvvetle değişikliğe tâbi olabilecek mahiyette fikir faaliyetlerdir*. İstibdat devrinde yazılıp en ağır cezaya maruz kalmış yazılar, Cumhuriyet devrinde büyük hayranlıkla mektep kitaplarına alınmaktadır. Bugün cezalandırılan yazılardan bazıları da, hiç şüphesiz edilmesindeki, yarı aynı şerefe nall olacaklardır. Esasen bu *izafilik, siyasi suçlarda dalma mevcuttur*. İstiklâlimizi kurtaran büyük adam bile, idama mahkûm edilmemiş miydi?! O halde *siyasi bir yazının*, memleket için faydalı bir tenkit mi, yoksa müellifini hapisshanede çürütmeyle haklı gösterecek zararlı bir cürüm mü teşkil ettiğini, akli selimi temsil eden ve hâkimiyetin hakiki sahibi olan *halktan* sorup öğrenmek, en doğru yoldur.

İşte *basın dâvalarında* hususi bir mana ve öneme sahip olan *fürî müessesesi*, *memlekette müdde kabul edilmediği için*, halkın basın dâvalarında *yegâne murakabe imkânı*, aleni muhakemeden ibaret kalmaktadır. Halk, hangi yazının cürüm sayılarak bir sene hapisle cezalandırıldığını, yakından görmelidir. Ancak bu sağ yededir ki, o yazarın mahkûm edilmesini haklı bularak hükümeti desteklemek; yahut da «en tabii tenkit ve murakabe vazifesinden dolayı bir yazarın cezalandırılmasını mümkün kılan kanunları savunan iktidarı, seçim günü mahkûm etmek» yollarından birini isabetle seçebilir. Nihayet aleni muhakeme sayesinde hâkimler, halkın murakabesi karşısında, *manevi mülâhazaları azami derecede nazarı itibare alarak*, istiklâllerini muhafaza ve bitaraf kalma yolunda hususi bir cehd göstereceklerdir. Bu sebeple iktidarı ilgilendiren basın dâvalarında hâkimin, «alenilğe dair vereceği karar», sadece şu veya bu gazetecinin hürriyeti hakkında değil, *doğrudan doğruya basın hürriyetinin hayat veya ölümü hakkında verilmiş bir karar* telâkki edilmek gerekir. Kanuna, Anayasaya ve

Hukuk Devleti esaslarına uygun olarak aleniliğe karar veren her hâkim, zamanından önce tekaüde sevk edilse bile, istikbaldeki daha ağır müeyyidelerden kurtulacak ve koca bir neslin takdir ve şükranına mazhar olacaktır.

(22) Gizlilik, H. M. U. K. unda, yalnız bu halde kabul edilmiştir. Bak. mad. 149, cüm. 2.

(23) Meselâ *Donnedieu de Vabres*, yukarıda sözü geçen eser s. 75, No. 1389.

(24) Bak. *Kunter* sözü geçen makale. Ancak bir halde gizlilik mecburidir: 15 yaşını bitirmemiş çocukların muhakemesinde (C. M. U. K. mad. 375).

(25) Yukarıda sözü geçen makaleden.

(26) *Atatürk'e (Ali Saip) suikast* davası da, aleni olarak görülmüştü.

(27) Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemeleri Profesörü *Faruk Erem*, "İlmî bakımdan ispat hakkı" adlı kıymetli etüdünde, - mebu'uslar da dahil olmak üzere - amme hizmetine iştirak eden bütün şahıslara karşı ispat hakkını, mem-

leketimiz bakımından da müdafaa ederek, bunu meneden Tevhidi içtihat kararının kanuna zıt olduğunu belirttiikten sonra, Ceza Kanununun 481 inci maddesinin 2 inci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini tavsiye etmektedir: «Eğer fail isnat ettiği *fülin doğru olduğunu ve amme menfaatine hizmet etmek maksadıyla isnatta bulunduğunu ispat ederse ceza görmez»* (S. 18, 10-12, 16-17).

(28) Bakınız «Kanunsuz suç olmaz» Dr. *Feyyaz Gölcüklü*, Rapor, Sayı 5, S. 3.

(29) *Yeni Gün*'ün 14 ve 15 Nisan tarihli sayılarında «Basın hürriyetinin demokrasideki önemi» adlı yazımıza bakınız.

(30) *Zabit Ceridesi*, Dönem VII, Cilt 24, S. 269.

(31) Bu mevzu, ayrı bir makalede mufassalan incelenecektir.

(32) «Taraf» değil, «müdahil» tabirinin kullanılması, tamamen hukuk tekniğini ilgilendirir. Meselenin özüne asla tesir edemez.

(33) Sadece bir misal olarak, Dr. *Münci*

Kapanı'nın - üç fakülte profesörlerinden terek küp eden jürinin ittifakla kabul ettiği - «icra organı karşısında hakimlerin istiklâli» adlı değerli doçentlik tezinin 103-105 inci sahifelerindeki kesin hükümlere bakınız.

(34) Muhterem hakimlerin medenî cesaret göstererek, sadece kanuna ve vicdanlarına tâbi olmaları ve kendilerini vazifeden uzaklaştırabilecek kimselere karşı dahi bitaraf kalmaları mümkündür. Fakat bir hukuk devletinde kaza fonksiyonunun bitaraflığı, cesaret üzerine değil, kanunî garantiler üzerine dayandırılmak mecburiyetindedir.

(35) *Yeni Gün*'ün 16 mayıs tarihli sayısın da çıkacak yazımızda, bu konu, daha yakından incelenmektedir.

(36) *Hayati Savran*'ın Forum No. 67 deki «hâkimin rolü ve sorumluluğu» adlı yazısına bakınız.

Düzeltilme: Dip notu 16 daki «mızamı hayret», «miratı hayret» olacaktır.

KALKINMA İLE İKTİSADÎ BÜNYE ARASINDAKİ MÜNASEBETLER

Osman OKYAR

Birçok memleketlerde iktisadî büyüme veya kalkınma hadisesini tetkik etmiş olan Avustralyalı iktisatçı Colin Clark, bu mevzu üzerinde yazmış olduğu mühim bir kitapta (1) büyüme hâdisesinin iktisadî bünye üzerindeki tesirlerini bir kanun şeklinde ifade etmiştir. Mevzubahis kanunun hareket noktası şudur: Her hangi bir memleketin iktisaden faal olan nüfusu üç bölüme ayrılır: Birinci sektör, tabiatın gıda maddeleri, ham maddeler ve madenler istihsal edilmesine müteallik faaliyetleri ihtiva eder. Geniş mânâsıyla ziraat ve madencilik buraya dahildir. İkinci sektör ham maddelerin nihai mallara tahvil edildiği bölümün sanayi faaliyetleriyle inşaat faaliyetlerini ihtiva eder. Üçüncü sektör yukarıdaki iki gruba dahil olmayan faaliyetleri ve bu meyanda nakliye, ticaret, serbest meslek, devlet hizmetleri, diğer şahsî hizmetler gibi unsurları ihtiva eder. Amerika ve İngilterede, 19 uncu asrın ortalarından beri faal nüfusun iktisadî zümrelere bölünmesindeki değişimleri tesbit eden Colin Clark, şöyle bir neticeye vâsil oluyor: İktisadî büyüme hareketi neticesinde birinci sektörde faaliyette olan emek hacminin yekûn içindeki nisbetinde bir azalma temayülü, buna mukabil 3. sektörde faaliyette olan emeğin nisbetinde bir yükselme temayülü vardır. Sanayiinin nisbî ehemmiyetinde yukarıdakilere benzer kıtî bir değişme temayülü müşahade edilmemektedir. Bu müşahadelerin tesbit edildiği garp memleketlerinde, 19 uncu asrın ikinci yarısından itibaren, şayanı dikkat bir iktisadî büyüme hadisesi vuku bulmuştur. Bu mutalara dayanarak Colin Clark aşağıdaki kanunu elde ediyor: İktisadî büyümenin vuku bulduğu her hangi bir ekonomide birinci sektörün nisbî ehemmiyeti azalacak ve üçüncü sektörün nisbî ehemmiyeti yükselecektir. Nazari olarak

düşünürsek, diyor Colin Clark, bu neticenin makul ve mantıklı olduğunugörece giz. Şöyle ki birinci sektörde istihsal edilen malların çoğu zarurî gıda ve giyim ihtiyaçlarımızı tatmin eder. Halbuki üçüncü sektörde mevzu bahis olan çeşitli hizmetler, medenî seviyenin asgari ihtiyaçları tatminin üzerine çıktığı hallerde mübayaa edilir. Gelir seviyesi yükseldikçe fertler, gelirlerinden gitikçe azalan bir nisbeti zarurî giyim ve gıda ihtiyaçlarına tahsis ederken pek zaruri sayılmayan çeşitli hizmetlerin mübayaasına tahsis edilen gelir nisbetini artırırlar. Şu halde Colin Clark, gerek bu müşahadelerle, gerekse nazari esaslara istinat ettirdiği bir bünyevî değişme kanunu meydana çıkarmış oluyor.

Şayet hakikaten iktisadî gelişme mevzuunda böyle mutlak bir kanun mevcut ise bunun ehemmiyeti aşikârdır. Bu takdirde iktisadî gelişme hadisesindeki safhaların tesbiti bakımından bir ölçü, bir kıstas elde etmiş oluruz. İktisadî bünyedeki değişimleri takip etmek suretiyle iktisadî büyümenin seyri ve hızı hakkında bir fikir edinmiş oluruz. Saniiyen, kanunun mevcudiyeti bize gelişme halinde olan bir ekonominin müstakbel durumu hakkında kıymetli bazı ipuçları verir. Bunlar ileriye ait plânların hazırlanmasında yardımcı unsurlar olur.

Son zamanlarda, bazı müellifler, Colin Clark'ın kanununa karşı esaslı tenkidler yöneltmeğe başladılar. Bu meyanda Bauer ve Yamey adındaki iktisatçılar "Economic Journal" de iki üç makale neşrederek, üç sektör kanununun iktisaden geri kalmış memleketlerin kalkınması bakımından yararlı olmadığını ve hattâ olamayacağını göstermeğe çalışmışlardır. Kanuna yapılan tenkidler iki başlık altında toplanabilir: a) İstatistikî mülâhazalar ve b) Nazari mülâhazalar. İstatistikî bakımdan ileri sürülen mülâhaza şudur: Colin Clark'ın ista-

tistikî müşahadeleri Amerika ve İngiltere gibi sanayileşme hareketinde zaten çok mesafe kazanmış memleketlere aittir. Colin Clark bu gün iktisaden geri kalmış diye telâkki ettiğimiz memleketlerin istatistiklerini kullanmamış veya kullanmak imkânına sahip olmamıştır.

Nazari tenkidlerin birincisinde hareket noktası, iktisaden geri kalmış memleketlerin iktisadî bünyesinin arzettiği hususiyetlerdir. Bauer ve Yamey'in söyledikleri şudur: İktisaden geri kalmış memleketlerde işbölümü henüz iptidai bir safhadadır. Öyle ki bu memleketlerde istatistiklere ziraatçı diye geçen bir kimse hakikatte tam mânâsıyla zirai faaliyetten maada çok defa nakliyecilik, imalât ve ticaret gibi ikinci ve üçüncü sektörlerle uğraşmaktadır. Gelir seviyesinin yükselmesi veya piyasa mekanizmasının yayılması neticesinde bu iptidai işbölümünde bir değişme vuku bulabilir ve ziraatçı, evvelce deruhte ettiği munzam faaliyetlerin bir kısmını sırf bu faaliyetlerle uğraşanlara devredebilir. Bunun neticesinde, faal nüfusun bölünmesine ait istatistikî manzara değişebildiği halde, mevzu bahis faaliyetlerin hakikî hacminde herhangi bir değişme vuku bulunmayabilir. Bauer ve Yamey'in kanaati, iktisaden geri kalmış memleketlerin istatistiklerinin tefsiri bakımından çok ihtiyatlı davranılması lüzumudur.

Nihayet, Bauer ve Yamey nazari cephe- den bir tenkid daha ileri sürmektedirler. Onlara göre Colin Clark, iktisadî bünyenin tahlili hususunda, sade emek unsurunu nazari itibara alarak, diğer istihsal âmillerini ihmal etmiştir. Sektörler itibarıyla faaliyet ölçüsü olarak sade emeği nazari itibara almak yanıltıcı olabilir. Filhakika sermayenin, emeğin yerine ikamesi veya aksine bir

durum daima mümkün olabilir. Her hangi bir sektör içinde bu gibi temayüller olursa, sadece emek hareketlerine bakarak, sektörün millet ekonomisi içindeki nisbi ehemmiyeti hakkında netice çıkarmak bizi yanlış yola sevk edebilir.

İtiraf etmek lâzımdır ki Bauer ve Yamemeyin ileri sürdükleri tenkid ve mülâhazalar üzerlerinde durulmaya değer. Yukarıda başlıca esaslarını nakletmeğe çalıştığım münakaşa beni Türk ekonomisinin bünyesi üzerinde düşünmeğe sevketti. Elimizde mevcut mutalara nazaran Türkiyede vuku bulan bünye değişmelerini meydana çıkararak, üç sektör kanununun Türkiye için ne dereceye kadar varit olduğunu araştırmaya teşebbüs ettim. Araştırmanın neticesi Pariste intişar eden "Economie Appliquée" mecmuasında çıkmıştır (2).

Nüfus sayımları sayesinde Türkiyede 1927 den beri nüfusun iktisadî dağılışı hakkında az çok bir fikre sahibiz. Böylece, rakamlarda büyük hata paylarının mevcudiyetini kabul etmekle beraber, 1927 ile 1950 seneleri arasında nüfusun iktisadî dağılışı, takribî bir şekilde dahi olsa, takip etmek durumundayız.

Diğer taraftan, millî gelir istatistiklerinden yukarıdaki devreye ait bazı seneler için, nüfus başına isabet eden sabit fiyatlarla geliri öğrenebiliriz. Bu rakamlardan, fert başına reel gelirin (1948 fiyatlarıyla) 1929 senesinde 365 lira iken 1950 de 440 liraya çıktığı anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, nüfus başına, reel gelirdeki artış yüzde 20 civarındadır. Nüfus başına gelirin hareketi iktisadî gelişmenin kıstaslarından biridir. 20 senelik müddet dahilinde hakiki gelirde yüzde 20 nisbetinde bir artış oldukça ehemmiyetlidir. Bununla beraber bu artışın devamlı bir kalkınma hareketini ifade edip etmediği münakaşalıdır. Mesele şudur: acaba yukarıda tarif edilen şartlar altında, mevzu bahis müddet zarfında, Türkiyede nüfusun iktisadî dağılışı ne gibi değişmeler olmuştur? Nüfus sayımlarının neticelerine istinaden hazırlanan aşağıdaki tabloda, muhalif yıllar zarfında, tarif edilen üç sektörde faal nüfusun mutlak rakamları ve nisbetleri gösterilmiştir:

Yukarıdaki rakamların uyandırdığı u-

mumi intiba, bunlardan üç sektör nazariyesini isbat edebilecek her hangi bir sonuca varılmamasıdır. Rakamlardaki hata payları ve nüfusun tasnifinde vuku bulan bazı değişmeler nazarı itibara alınırca, Türkiyede nüfusun iktisadî dağılışı, sektörler düşen nisbetlerde her hangi belirli bir değişme temayülüne işaret etmek güçtür. Bu arada 1945 senesinde üçüncü sektörde görülen kabarık rakamların, o seneki sayımda silâh altında bulunan nüfusun üçüncü sektöre dahil edilmesinden ileri geldiğini kaydedebiliriz. Şu halde, şayet hakiki gelir seviyesinde % 20 bir artışın iktisadî kalkınma hareketinin mevcudiyetini ifade ettiğini kabul edersek, yukarıdaki rakamlardan Colin Clark'ın ileri sürdüğü üç sektör nazariyesinin doğruluğunu ifade edecek bir netice çıkarmak pek mümkün görünmüyor.

"Economie Appliquée" için mezkûr makaleyi yazdığım sırada 1955 te yapılan nüfus sayımının neticeleri henüz malûm değildi. Halen % 10 örnekleme esasına göre bazı ihzari neticeler neşredilmiştir (4). Yalnız bu rakamları, evvelki rakamlarla mukayese ederken iki husus hatırdâ tutulmalıdır: 1955 sayımında takip edilen tasnifin esasları, evvelki sayımlarda tatbik edilen esaslara tamamen uymamaktadır. Sanien elimizdeki neticeler, örnekleme tasniften elde edilen muvakkat neticelerdir. Bu neticelere nazaran 1955 te faal nüfusun yekûnu 11.436.000 dir. Birinci sektördeki faal nüfus adedi 8.840.000 dir (yekûnun % 77 si). İkinci sektörde nüfus 902.000 dir. (Yekûnun % 8 i). Üçüncü sektörde nüfus adedi 1.691.000 dir. (Yekûnun % 15 i). Şayet, bütün kaydı ihtirazilere rağmen, bu neticeleri 1950 deki durumla mukayese etmek istersek, birinci sektörün nisbi ehemmiyetinde üçüncü sektör lehine olarak bir azalmanın vuku bulduğunu görürüz. Kanaatimizce bu değişmelerden katî sonuçlara varmak henüz mümkün değildir.

İktisadî kalkınmaya dair üç sektör nazariyesi hakkında nihai kanaatim şudur: Bu nazariyenin, işbölümünün hayli ilerlemiş olduğu ve ihtisaslaşmanın bariz bir şekilde geldiği ekonomilerde vuku bulan iktisadî büyüme hadisesi bakımından doğru olduğu söylenebilir. Fakat bugün iktisaden

geri kalmış olarak tavsif ettiğimiz memleketleri, 19 uncu asır esnasındaki İngiltere veya Amerikaya benzetmek kanaatimce doğru olmaz. Mezkûr memleketlerde iktisadî zihniyet henüz tam mânasiyle teşekkül etmediği gibi, ihtisaslaşma ve iş bölümü henüz tam mânasiyle yerleşmemiştir. Bu sonuncu memleketlerde vuku bulacak bir iktisadî gelişme hadisesinin, ileri memleketlerde büyüme hadisesinin arzettiği hususiyetleri göstermesi şart değildir. Kanaatimce iki ayrı nazariyeye muhtacız. Birinci nazariye (buna büyüme nazariyesi diyebiliriz.) zaten iktisaden ilerlemiş memleketlerde iktisadî büyümeye müteallik olacaktır. İkinci nazariye de (buna iktisadî kalkınma nazariyesi diyebiliriz) iktisaden geri kalmış memleketlerde iktisadî değişme vetiresini izah etmeğe çalışmalıdır. Bu iki hadisenin farklı tutulması tahlil bakımından büyük bir kazanç olacaktır.

(1) Colin Clark, The Condition of Economic Progress, (İktisadî Terakkinin Şartları), Mac Millan 1948.

(2) Osman Okyar, La Théorie des trois secteurs et le développement économique, Economie appliquée, Juin 1956.

(3) Ziraî Sektörde 14 yaşından büyük kadınlar faal olarak telâkki edilmiştir.

(4) Aylık İstatistik Bülteni, No. 33, Ankara.

Her ay yayınladığımız İKTİSADİ MÜŞİRLER'e ait en son rakamları henüz elde edemediğimiz için, bu malûmatı gelecek sayımızda vereceğimizi bildirir, sayın okurlarımızdan özür dileriz.

Geçen sayımızın NE DİYORLAR bölümünde çıkan "Modern Türkiye'de Yeni Temayüller" başlıklı yazı, Times Literary Supplement'ten iktibas edilmiştir.

FAAL NÜFUSUN DAĞILIŞI (3) (1000 kişi)

	1927		1935		1945		1950	
	Miktar	Nisbet	Miktar	Nisbet	Miktar	Nisbet	Miktar	Nisbet
Birinci Sektör	4638	81,3	6480	81,8	7425	80,3	8970	83,7
İkinci Sektör	299	6	656	8,2	674	7,3	893	8,3
Üçüncü Sektör	684	12,3	784	10,0	1143	12,3	859	8,0
Yekûn	5351	100	7920	100	9242	100	10722	100

Bir Pamukçu Köyünün Gelir Gider Tablosu

HARMANDALIOĞLU

Bundan önceki bir yazımızda Kuzey Ana dolu'nun fındık bölgelerinden Akçakoca'nın bir köyünü incelemiştik. Bu sefer de Güney Bölgesinden Çukurova'nın pamukçu bir köyünü ele alacağız. İnceleme konusu yaptığımız köy, Mersin'e bağlı «Yenice» bucağıdır. İl merkezine uzaklığı 65 kilometredir. Toros'ların güneye bakan yamaçlarının bitim noktasında başlayıp, denize kadar uzayan tabak gibi dümdüz bir ova üzerine kurulmuştur. Türkçenizde bir düzlüğü anlatırken «İçine yumurtayı dıksen, bir baştan bakınca öbür baştan görünür» diye bir deyim vardır. Yenice topraklarına göz atınca bu sözün tıpatıp buralar için söylendiğini sanırız...

Bu Çukurova köyünün gerilerinde epiyce gerilerinde başında dumanı, boranı hiç eksik olmayan Koca Toros'lar. Önünde 40 kilometre kadar ötelerde deniz... Bu bölgeyi kısaca tarif etmek gerekirse, bir yanda sivri tepeleri göklere kadar tırmanan yüce karlı dağlar... Bir yanda ılık iklimli sularıyla Akdeniz... Bu iki büyüklük ortasında, Dünya'nın en verimli, en cömert topraklarına sahip birer nokta halinde aklı, karalı şuraya buraya dağılmış Çukurova köyleri... İşte, bu köylerden birisi de Yenice'dir. Bu gün, 500 evle, 3,500 nüfusa sahip Yenice köyü, bundan 150 yıl önce - Malatya taraflarından göç edip gelen insanlar tarafından kurulmuştur.

On iki yıldan bu yana nahiyeye merkezi olan köyün bu gün için 600 mevcutlu bir ilkokulla, 120 mevcutlu bir orta okulu, belediyesi, iki ta. nesil şahsa ait olmak üzere, yüz kadar işçi çalıştıran üç tane ÇIRÇIR fabrikası, bir Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifi vardır. Bunlardan başka, araziyle sulamak için su yolları işletmesi köye bazı yeni tesisler kurmuştur.

Büyük merkezleri birbirine bağlayan Mersin Adana, Ankara - İstanbul demir ve karayolları köyün içinden geçer. Bir çok yolların kavuşak noktasında bir istasyon olan Yenice köyü, geçimini toprak ürünlerinden sağlayan diğer Çukurova köylerinin hemen hemen bütün özelliklerini üzerinde taşımaktadır. Köyün belli başlı gelir kaynaklarını pamuk, buğday, arpa, susam, zeyrek (keten) teşkil etmektedir. Bunun dışında bir miktarda üzüm bağları vardır.

Bu yazımızda baş mahsulü pamuk olan ve Çukurova'nın belli, başlı pamuk bölgelerinden sayılan Yenice köyünün (Yerinde tesbit ettiğimiz rakamlara dayanarak) yıllık gelir - giderini verimeğe çalışacağız. İnceleme 1956 mahsul yılına aittir. Diğer tablolarımızda olduğu gibi orta halli bir aile esas tutularak yapılmıştır. Aile 6 nüfusludur.

Yenice köyünde toprak dağılışı rençber ve ev sayısına göre şöyledir:

Rençber	Ev	İşlediği toprak dönüm hesabı
Büyük	10	400—500 Dönüm hepsini işler
Orta	50	200—300 " " "
Küçük	190	30—50 " " "
Topraksız	250	
Ev sayısı	500	

YILLIK GELİR

Ürünün cinsi	Bedeli	Lira
10,000 kilo pamuk, kilosu 1 lira		10,000
(Tohumu alınmamış kütülü pamuk)		
Buğday, arpadan 50 dönümden		2250
Susam, zeyrek, üzüm ve diğer ürünler		1,000
Yıllık Gelir Toplamı		13,250
Onüçbin ikiyüz elli lira.		

YILLIK GİDER

Cinsi	Bedeli	(Para olarak)
Giyim eşyası 6 nüfusa		1,200 Lira
Ev eşyası için		300 "
Yeygiye (Ekmek bedeli) 6 kişi için		400 "
İrgat için		140 "
Vergi (arazi)		65 "
Siğara ve kibrit bedeli (bir kişi için)		200 "
İrgat masrafı (pamuk toplama)		1,000 "
Bir dönümü beş liradan		
Ayakkabı masrafı (kundura yemeni)		300 "
Şehire gidiş - geliş		375 "
Sabun masrafı		60 "
Şeker ve çay		150 "
Et masrafı		275 "
Kuyruk yağı için		200 "
Zeytin yağı		50 "
Patates, soğan, fasulye (kışlık)		150 "
Bulgur		100 "
Pirinç		50 "
Turşuluk		50 "
Tapu işlerini takip		60 "
Mahkeme ve avukat masrafı		425 "
Doktor ve ilaç masrafı		200 "
Düğün hediyesi		75 "
Kalaycı masrafı		80 "
Banka faizi		700 "
Askerdeki oğluna harçlık (ayda 30 lira)		360 "
Hayvan yemi inek ve eşek için		325 "
Gaz yağı bedeli		60 "
Tuz bedeli		25 "
Pamuk tarlası için genel masraf		4,000 "
beher dönümüne 20 lira masraf.		
(Nadası, tohumu, çapası için)		
Buğday tohumluk (50 dönüm için)		240 "
Tıraş masrafı (iki kişi için)		36 "
Siğirtmaç hakkı (topluca hayvanları		50 "
güden sigirtmaç tutulmadığından)		
Akla gelmedik diğer masraflar		125 "
Yıllık Gider Toplamı		11,826 "

Yıllık Gelir toplamı	13,250 "
Yıllık Gelir fazlası	1,424 "

Gelir - Giderler karşılaştırıldığında 1956 mahsul yılı Yenicede orta halli bir aileye, 1,424 lira kadar bir gelir fazlası sağladığı görülmüştür. Büyük rençberin geliri, orta tipteki iki misli kadardır. Fakat, giderde (Pamuk ekim ve toplama masrafı dışında) bir fazla'lık görülmez.

Küçük rençberin (yani 40-50 dönüm bir toprağın) yıllık geliri Yenice köyünde 2,000 lira civarındadır. Topraksız aileler, yılda ortalama sekiz ay çalışmak suretiyle (gündelikleri dörder liradan) iki kişi 2.000 lira kadar bir para alır. Buna aileden bir kadının ırgatlıkta kazandığı 500 lirayı da katarsak Böyle bir ailenin yıllık kazancı Yenice köyünde 2,000-2,500 lira arasında değişir. Aşağı - yukarı küçük toprak sahiplerinin geliri kadar birşey. İşçiler bu parayı, çirçir fabrikalarında, Devlet demir yollarında, pamuk tarlalarında çalışmak suretiyle kazanırlar.

Yenice köyünde orta halli bir ailenin kapısında iki ineği, bir eşiği 10-15 kadar tavuğu vardır. Tarla işlerini tamamiyle motöre gördükleri için kapısında öküz ve at besleyen hemen hemen kimse kalmamıştır.

Köyde evler kerpiçten ve ya taştan inşa edilmiştir. Yeni yeni tuğla evlere de heves etmektedirler. Yenice köyünde 1956 yılı rayicine göre orta halli bir ailenin oturabileceği altı, üstü iki göz ve iki katlı kerpiç bir ev 5,000 liraya çıkmaktadır.

Köyde sekiz kadar kahve, üç berber, bir terzi, üç kasap, bir konduracı üç-beş kadar bak, kal dükkanı, üç tane tuhafiyeci vardır. Köyde evlerde yapılan şaraptan başka, dükkanlardan da inhisar malı bir hayli içki satın alınır. Kazancı yerinde, eli ağzına düzgün birçok köylerimizde olduğu gibi bu köye de son zamanlarda kumar ve içki girmiştir. Bu alışkanlıklar biraz da büyük şehirlere yakın olan Yenice'nin şehirliliği ve yenileşmenin bir tabii olarak kabul etmelerinden ileri gelmektedir. Şehire yakın, kazancı yolunda olan bütün Anadolu köylerinde buna benzer özelliklere rastlanır.

Bu arada köyün iki yüze yakın radyosu olduğunu, birçok evlere dikiş makinesi girdiğini de söylediler. Büyük şehirlerin koltuğunda modern hayata ayak uydurmağa çalışan Yenice'nin bu gün arzuladıkları şey şehir hayatına dana da yaklaşmak ve kaza merkezi olmaktır.

1957 YILINDA **2.000.000** LİRA TUTARINDA İKRAMİYELER TÜRKİYE BANKASI

Okurların forumu

« Bahar Havası » Fena mı ?

FORUM YAZI KURULUNA,

İktidar ile muhalefet arasındaki son derece gergin mücadele havasının yumuşatılması gayretleri bazı çevrelerce maalesef anlayışla karşılanmadı. Bu gayretler İnönü ve C.H.P. ye tarizlerde bulunmak için iyi bir fırsat telâkki edildi. İnönü'nün şahsına ait hesaplarla böyle bir harekete giriştiği bile okuyucuda tereddütler uyandıracak biçimde bahis konusu edildi. C.H.P. ile D.P. arasında kurulan bahar havasının sona ermek üzere olduğu anlaşılan şu günlerde siyasi mücadelenin bu safhasını daha objektif olarak değerlendirmekte fayda görüyorum. Bunun için önce İnönü'ye yöneltilen belli başlı iki itirazı bahis konusu edeceğim:

1) İnönü Hür. P. ve C.M.P. ile danışmadan bu işte müstakillen hareket etmiştir, deniyor.

C.H.P.'nin bilhassa meclis içinde diğer muhalif partilerle işbirliğini nekadar ısrarla istediği herkesce bilinmektedir. Buna karşı C. M.P. mesuliyet hissinden uzak hissi sebeplerle kendini, en hararetle aşkıni dahi usandıracak derecede naza çekmiş, bir muhalefet beyanamesine imzasını temin etmek deveye hen dek atlatmak kadar zor olmuştur. Hür. P. ise teşkilâtını kolayca tamamıyabilmek için, işbirliğinde, eşit sayıda millet vekilli adayları üzerinde inatla durmuş gene maalesef mesuliyet hissini noksanı yüzünden başka türlü bir işbirliğine katıyen yanaşmamıştır. Durum Lu iken C.H.P.'ye, neden siyasetini diğer partilerle danışmadan değiştirdin, demek her halde yerinde olmaz. Kaldiki İnönü diğer muhalefet partilerinin emniyetini birinci derecede önemli gördüğünü İznir söylevinde hususi bir dikkatle belirtmiştir.

2) İnönü'nün başbakan için «muktedir», iktisadi kalkınma için de «edebiyat değildir» demesini eski sözleriyle çelişme olarak görüyorlar. Bu sözlerin sonradan kendisi aleyhine kullanılacağını ileri sürüyorlar.

Halen iktidarı temsil etmekte olan ve dört-yüz kusur kişilik parti grubunu en inanil-

mayacak istikametlere hayret verici bir kolaylıkla sürükleyebilen bir siyaset adamı ki, iktisadi siyaset ve rejim dâvalarında çok hatâli ve isabetsiz bir yolda olduğu diğer muhalifler gibi İnönü tarafından da eskidenberi söylenegelmektedir. Şimdi aynı adam için İnönü, doğru yola çevirme amacı gayet açık olan şu yumuşama havası içinde, «muktedir, dir» derse bundan iktisadi siyaset ve rejim meselelerinde de doğru yoldadır mânası nasıl çıkarılabilir? «Kalkınma edebiyat değildir» sözüne gelince, kalkınmanın unsurları olan bazarlar, fabrikalar, yollar gözümlüğün önünde dururken bunlara edebiyat deyip geçebilir miyiz? Bunların hesapsız ve plânsız yapıldığını söylemek edebiyattan ibaret olduğunu mu söylemektir?

Başbakan'ın İnönü hakkında söylediği övücü sözler radyoda uzun uzun tekrar edilmiştir. İnönü'nün söyledikleri bunların yanında hiçte aşırı sayılmaz, hattâ geri kalır. Binaenaleyh ilerde bugünkü sözlerden tedirgin olmak bahis konusu olursa bu tedirginlik İnönü'den ziyade başbakan'a düşer.

Şimdi meselenin esasına geelim. D. P. iktidarının muhalefette iken hikmeti vücudu olarak ilân ettiği demokratik rejimi kurmak yolundan ayrılmış olduğu, ne denirse densin gerek muhalif gerek muvafik herkes tarafından bilinen bir hakikattir. Başbakan bunun mesuliyetini muhalefetin taşkın ve insafsız oluşuna bağlıyor. Ve grubuna bu fikri ileri sürerek siyasetini yürütüyor. Durum bu iken, doğru yola dönmek için muhalefetten insaf ve itidal isteyen başbakanın gayet dostane sözlerle ifade edilen teklifine menfi cevap vermek iyi bir siyaset olur muydu? Bu menfi vaziyet alış başbakanı ve ona inananları takviye etmekten başka neye yarar? Böyle hareket eden bir muhalefet, iktidara bağlı çevrelerdeki viedan huzursuzluğu istidadını tahfif edip, bu muhalefet karşısında başka türlü siyaset güdülmemez, fikrine kuvvet kazandırır. Biz muhalif olarak bu düşünceye kıymet vermiyebiliriz, ama amacımız, iktidara inananları bize çevirmek veya hiç olmazsa işlerinde bir tereddüt yaratabilmektedir. Gergin mücadele havası içinde hazırlanmış sert tenkitleri cebe koyup yeni hasıl olan durumun icabına göre konuşmak icabettiğini maalesef diğer muhalif partiler lâyıkıyla anıyamadılar. Hepsî de C.H.P. gibi hareket edebilseydi, başbakanın durumu bugün daha da zorlaşmış olurdu. Mamafih ana muhalefet partisi olan C.H.P. nin, başbakanın istediği yardım ve iyi niyeti azami derecede göstermiş olduğu düşünülürse iyi yola dönme mekle bugünkü iktidarın ne kadar büyük bir vebal yüklendiği kendiliğinden meydana çıkar.

Şimdi anlaşılıyor ki bu kısa bahar havasından elde, Kırşehir ili ve Abana ilçesi kalamaktır. Bu dahi bir kazanç olmakla beraber şüphesiz ki çok kifayetsizdir. Şu halde mücadele devam edecektir, kaybedilen hiçbir şey yoktur.

Bunlara inanılmayacağı belli idi, yumuşama ile ne kazandık, diyenlere, şu birkaç aylık zaman içinde sertlikle devam etseydik ne kazanacaktık, demek, herhalde iyi bir cevap olacaktır.

Saygılarımla..

Bedrettin ÖZTEMİR

İyimser Olmalıyız

Forum Dergisine,

Bir aydın geleceğe karşı kişinin duyduğu inanç ve antuzyazın (devrim heyecanı) bugün, başlıca iki büyük sosyal doktrin kaynaklarından gelmektedir. Gösterdikleriyle ulaşacakları hedefler ayrı, hattâ birbirinin tamamen zıddı olduğu halde, gerek demokrasi gerekse komünizm cephesi, kendi dâvâ ve prensiplerini savunurlarken iyimser görünüp davranmağa son derecede gayret harcamaktadırlar. Karamsar olmanın, bir bakıma, karşı tarafa teslim bayrağını çekmek olacağı anlaşılmış bulunuyor da denebilir.

Komünistler ötedenberi iyimserdiler. Zira; kapitalizm günün birinde hem kendi iç bünyesindeki sınıf tezdâdi, hem de dışarıdaki metropol-koloni savaşı yüzünden yıpranarak tekerlenip gidəcək ve yerini insanlık için daha âdil bir nizama, komünizme terkedecektir. Bu, tarihin karşı durulmaz akışıdır.

Sovyet Rusya ve peyklerinin, yeryüzündeki işçi sınıfı ile fakir köylüye ve aydın kitleye aşlamak istedikleri şey, aşağı yukarı, bu inanç ve bu görüş etrafında toplanır. Böylece; bir memleket halkının sosyal adaletten gayri memnun tabakaları kesif bir propaganda yağmurunun altında tutulur. Profesyonel bir ihtilâlcinin hareket tarzına, savunduğu teze göre; ihtilâl «..belki yarın, belki yarından da yakındır»!

Marksist - Leninist şuurun kazandığı anahtar, kapitalizmin zararını çekmiş insanlığa, cennetin kapılarını ardına kadar açacaktır.

Bir çeşit dini cezbeyle yaklaşan bu inanç karşısında, demokrasi cephesinin önderliği ni yapan Amerika, gerek kendi milletine, gerekse dünya milletlerine başka bir açıdan, başka değerlerin propagandasını yapmak zorunluğu ile başbaşadır. İyimser olmak için, ortada birçok yardımcı ve birçok da sebep mevcuttur. Bir kere, Sovyet Rus-

SAYIN OKURLARDAN RİCAMIZ

Dergimize gösterdiğiniz ilginin bir tezahürü olan ve kıymetli fikir ve tenkitlerinizi belirten mektuplarınızın — yer darlığı, mülâhazasıyla — 600 kelimeyi geçmemesini bilhassa rica ederiz.

ya'nın teori bakımından anti-emperyalist, pratik bakımdan emperyalist oluşu (Macaristan örneği) dünya milletlerindeki hürriyet aşkının şuur derecesini târifsiz derecede yükseltmiş, komünizan cereyanların mâna ve mahiyeti hakkında uyandırıcı bir rol oynamıştır. İkincisi, İngiltere ve Fransa gibi ileri batı memleketlerindeki demokrasi geleniği, bu geleneği geliştiren fikrî seviyenin olgunluğu ve enginliği, komünizmle fikir sahasındaki savaşta onu hırpalayıp geriletecek kıvama ermiştir. Başka bir deyimle, burjuva memleketler, dünya komünizminin verdiği acı örnekler ve kazandırdığı tecrübelerle, kendi halklarını sosyal adalet ve eşitlik ilkelerine yaklaştıran meseleler üzerine ciddiyetle eğilip bunu "kansız" başarmak yoluna girmişlerdir. Demokrasi umdelerinde en ufak bir tâvizde bulunulmaksızın, memleketin geri kalmış bölgeleri rasyonel bir plânlama ile kalkındırılmakta, teknik ve sosyal bakımdan refaha ve ileriye doğru gidilmektedir. Üçüncü âmil; Truman Doktrini, Marshall yardımı, enson Eisenhower doktrini gibi maddî ve müşahhas yardımların hürriyet ve demokrasi safında yer almak istiyen milletlere doğru uzanmasıdır.

Dünyanın böyle iki büyük ve zıt karargâha ayrıldığı kritik bir sırada, bizim kendi bünyemize daha ilk bakışımız, alınması derhal lüzumlu bir takım acele tedbirlerimiz, çarelerimiz bulunduğunu ortaya çıkartır. Bu tedbirlerin en başında hürriyet musluğunu kısmak değil, aksine olarak, sonuna kadar açmak gelir. İnanmayan kişide hareket kaabiliyeti, dinamizm yoktur. İnanç ise, bir şuur ve bilinç meselesidir. İleride kopması muhtemel ve mümkün bir savaşın ne dereceye kadar propaganda bulutlarıyla yüklü olduğu her türlü izahatna vâreste bulunduğuna göre, halkımızın demokrasinin nimetlerinden sonuna kadar faydalandırılmasında nasıl bir çarar tasavvur olunabilir? Kaldı ki, bizim İmparatorluk devrinden gelen geleneklerimiz, sosyal konsepsiyonumuz komünizme karşı müsait ve müstait bir durum arz etmektedir.

Halk oyu olsun, gidişatını halkın eğilim ve dileklerinden alan muhalefet partileri olsun, yalnız bu noktada İktidar ile birleşik ve beraberdirler. Dış siyaset tutumunda, bazı taktik meseleleri üzerinde görüş ayrılığı mevcut olsa bile, genel strateji tutumunda Dünyanın bugünkü kuvvetler muvazenesi ve çehresi değişmedikçe - Sovyet blokuna doğru bir kayma düşünülemez. Birleşmiş Milletler Anayasası bir kanunla bizim de malmız olmuştur ve benimseyip savunduğumuz rejim, en sekter ağızlarda dahi, demokrasi, dolayısıyla hürriyet rejimidir.

Bu böyle olunca, coğrafi bakımdan müstesna bir durumda bulunan yurdumuzun sadece askerî noktadan değil, fakat bilhas-

sa manevî ve fikrî cepheden tehzizatlandırılması gerekir. Müreffeh, ileri, istediğini yapan, istediğini düşünen ve konuşan bir halkın yaşadığı Türkiye; kararsız orta-doğu bölgesinde, millî kurtuluş hareketindeki emsalsiz önderliğini bir de demokrasi önderliği ile beşeyip devam ettirebilir. Demokrasi, âleminin ve batı medeniyetinin tam mânasıyla bir ileri karakolu haline gelebilir.

Gelmesi için de, hiçbir şarttan mahrum değildir. Biz de bu konuda fazlasıyla inançlı ve iyimseriz. Çok partili bir siyasî hayatla açılan demokrasi devresi, bir takım buhranlı devrelerden, inişli çıkışlı yollardan geçmiş ve geçmekte olmasına rağmen, memlekette beliren sağduyunun er-geç galip geleceğine inanmaktayız. Siyaset alanında, akademik kariyerde ve basında sivrilen bir çok mümtaz şahsiyetler, kitlenin vicdanında geniş ve engin yankılar uyandırmaktadırlar. Halk efkârı bunlara karşı asla sağır ve duygusuz kalmamaktadır. Demokratik mücadeleyi destekliyen gazete ve dergilerin sürümelerindeki artış başka nasıl yorumlanır?

Kendi menfaatini ulusun menfaati için hareyan kişi, aslında, gene kendi menfaatları için çalışıyor demektir. Bugün değilse yarın, ektiğini biçecektir. Maddî alanda uğracağı zarar, manevî alanda fazlasıyla tatmin imkânı bulacaktır. Yeter ki, bütün aydınlar, bütün düşünürler aynı idrak olgunluğu altında birleşip çoğalsın ve daha bol ölçüde, güzel örnekler vermeğe devam etsin. Türkiyemiz; sessiz, sabırlı, çalışkan ve sağduyu sahibi halkımız buna lâyıktır.

Ömer SAKIP, Kadıköy

Gerçek Kalkınma ve Bazı Meseleler

FORUM YAZI KURULUNA,

75 sayılı FORUM'da Bay Niyazi Ertuğrul, yazdığı yanıtta «...mebuslarımızın maarif dâvasına daha fazla alâka göstererek bugün hiç değilse, her vatandaşın ilkokul öğrenimini tamamlaması için her türlü tedbir ve çareye baş vurması gerekmez mi?» diyor.

Her vatandaş hiç olmazsa okur - yazar hâle getirmek için her türlü tedbir ve çareye baş vurmaları gerekli tabii... Esasen biz, tizi temsil edenlerden, bizim adımıza söz sahibi olanlardan, bundan daha tabii neyl bekliyebiliriz?

Gerçek ve çok yönlü kalkınmanın ancak ve ancak bir «kafa» değişimi yoluyla olabileceği gerçeğini bizi temsil edenlere ünlemek, söylemek, anlatmak öyle sanıyoruz ki, abes kaçır. Onların da bizler gibi düşündüğüne; en az bizler kadar, «tedbir ve çare kavramları üzerinde durduklarına inanmak isteriz. Bu, bizim hem pek tabii hakkımız, hem de kaçınılmaz bir vazifemizdir. Bu bakımdan, Bay Ni-

yazi Ertuğrul'un bizi temsil edenlerin maarif dâvasına daha fazla alâka ile eğilmelerini istemesi, gerçek yardım onlardan geleceğini hatırlatması çok yerindedir.

Herkes de bilir ki, entellektüel varlığı kıvamını bulmamış toplumlarda bazı meseleler — totaliter bir davranış ta olsa — merkezi «emirlerle» halledilebilir. Bizde de maarif meseleleri maalesef, halâ, merkezî emirlere bağlılık karakterini korumaktadır. Yeter sayıda vatandaşın, bu davayı anladığını, tedbir ve çare yoluna düştüğünü iddialaya imkân yoktur. Pek acı gerçektir ki, yüksek öğrenim çarkından geçmiş kimselerimize bile, bir maarif meselemiz olduğunu, bütün hayatsal çabalarımızın «encamın» buna bağlı olduğunu anlatamaz, duyuramazsınız. Yahut, böyle bir meselenin varlığını anlatsanız bile, seyirci kaldıklarımızı, sfenks» karakterlerini bozmadıklarımızı ibretle seyredersiniz...

Üç-beş öğretmenle, üç-beş doktor, üç-beş tarım memuru ve üç-beş idare adamından başka, bu vadiye, paçaları sıvayanı göremezsiniz. Biz hâlâ, gerçek anlamda kalkınmanın, şu veya bu şehrimizin meydanında yapacağımız miting ve gösterilerle olabileceği inancına sınıksız sarılmış duruyoruz. Çoğu zaman, «masa kuşluğu» ve köşe başı hatipliği yaptığımız kadar, birazcık olsun, yen ve paçaları sıvamıyoruz. Oysa, kafa değişmesini, davranış değişmesini istediğimiz büyük kitle köylerde veya bu karakterdeki kasabalarda oturmaktadır. Buralara maalesef paça ve yenleri sıvımadan giremezsiniz.

Bir dergide eli kalem tutan bir kardeşin dediği gibi, yüksek öğrenimden geçmiş, görmesini; «duymasını», halletmesini bilen aklı erik kişilerimiz «acaba bu yurdun, şu bastığımız toprağın çocuğu...» şu Zeynep kızın, şu Ayşe gelinin... şu, şu Cafer dayının hısımları, akrabası değil midir?...

Öyleyse, daha okuma-yazma düzleminde bile tökezleyip duran bir acı gerçek karşısında, nasıl oluyor da eli bağlı durup duruyorlar? Veya nasıl oluyor da, bu yana hiç gözlerini çevirmiyorlar?

Dostlar, dostlar! Bir kaymakam vatandaşımız nasıl oluyor da, beraberindeki daire arkadaşlarını «bir uygun günde» köye getirip te aydınlatma ödevini yapmıyor? Ve dostlar, bir doktorlar grubu nasıl oluyor da, bir Albert Schweitzer davranışıyla köy köy dolaşarak bedava muayene, bedava ufak tefek tedavi teşebbüslerinde bulunmuyor?

Çok, ama çok acıdır, biz «kafa» değişimini olsun, davranış ve tavır değişimini olsun, maddî değişimleri olsun... Sâdece, sâdece üç beş öğretmen veya başka meslekten olan üç beş vatandaşa bırakmış durumdayız. Çok yönlü kişilik şekillenmesi çok yönden gelen etkilere bağlıdır diye ilk olarak bu satırların yazarı söylemiyor... İki elle tek elin gördüğü işlerin kıyaslanmaması da, ilk olarak bu satırların yazarı söylemiyor...

Ben bir köy öğretmeniyim... Binlerce arkadaşım gibi muskadan, üfürükten... hocadan, hacıdan imdat bekleyen bir anlayış içinde bocaıyorum. Benim köylülerim hâlâ, trahomon falân veya filân kocakarıya yalattırmakla geçeceği inancını muhafaza ediyorlar. Benim köylülerim hâlâ, «cuma günü iş tutulmaz, başa bir sakatlık gelir» noktasında direniyorlar. Ve benim köylüler hâlâ, hâlâ... arkasında üç-beş kişiyi namaz kıldıran «hocayı» değerlendirdikleri kadar; yüzlerce yavruyu işitan, onların minicik ellerine ilk olarak kalem veren, ilk olarak defter tutturan... koltuklarına ilk olarak

kitap sokuşturan öğretmeni değerlendirmiyorlar.

Ben ve benim gibi arkadaşlar hâlâ, hâlâ ezân okunurken bacak çelmeyi bırakan, oynadığı dominadan geçen... fakat, fakaaat... istiklâl marşımız söylenirken çene çalmayı bile elden bırakmayanlarla yüz yüzeyiz. Biz bütün bu mesele ve davranışlar ortasında, yurdun akli erik çocuklarından imdat istiyoruz. imdat.....

Değişme?... Kalkınma?... Mideyi şişirmekle bitiyorsa, pekâlâ! Ama, dört ayaklı olmadığımızı, daha insancıl yaşama ihtiyaçlarımızın var olduğunu biliyoruz dostlar!...

Köylüyü, örümcekli başların, kara düşüncelerin elinden... «karnım doyuyor ya» anlayışında olanların elinden çekip kurtarmak gerekir.

Bunun için de yük, gerek kanun, gerekse şu veya bu yollarla olsun, Bay Niyazi Ertuğrul'un da dilettiği gibi, bizi temsil edenlere düşmektedir. Bu arada sunları da söylemek vazifemizdir diyoruz:

1) İlk öğretim yeter değildir. Zira, ilkokul çocuklara gerekli kişilik normlarını kazandırmıyor. İlkokullarımızın işleyişi, düzeni kara güçle uğraşacak, hayatını daha güzel yönlendirebilecek bir kişilik şekillenmesini vermekten uzaktır. Bugünkü yokluklar içinde, çocuklara hâlâ iki kerat, üç tarih, beş isim belletmekten öteye geçemiyoruz. İlkokul «başlanılan» bir yer değil, «bitirilen» bir yer olma noktasında direniyor. İlkokul, orada dirsek çürütenlere daha güzel yaşama motifini veremiyor.

2) İlkokulu bitirenlerle bitirmiyenler arasında pek az fark görmekteyiz. Zira, az da olsa, çocukların yakalarına eğreti tutturduğumuz «değişme» ışığı, içine atıldığı toplumun karanlığı içinde pek çabuk sönmüyor veya tesirsiz kalıyor. Onlar da er geç, hoca efendinin eşliğine, örümcekli başına üşüşüyorlar...

Hele, yine 75 sayılı Forum'da, M. Cinavlar'ın panoramasını çizdiği türüsünden bazı «ehliyetsiz» meslektaşların telkin ettiği dünya görüşü?... Bu tutumların, bu anlayışların bizi nereye götüreceğini merakla takip etmekteyiz.

3) İlköğretim?... Kalkınma?... Dostlar siz, benim dinimin çağrışı olan ezânı, hiç anlamadığım dilin «Allahüekberi» ile başlatırsanız, örümcek yuvalarını görmem-zlikten gelirsiniz. Kiminiz dâvaya seyirci kalırsa..

Sonra?... Sonra, sonra da gâvur diye, sol omuzlarındaki melâkeleri, günah ufeatlerini ha bire doldurduğunuz «adamların» füzeleri, roketleri, kobaltları... Merih veya Ay'a çıkma teşebbüsleri karşısında, ellerinizi gözlerinize götürün:

— Hangi, hangi yaşama düzlemindeyiz? diye ünleyin!

Saygılarımla...

Nabi ÇALIK- Aydın

Köy Davamız

FORUM YAZI KURULU'na,

Temel dert, anadavalarımızın en mühimlerinden olmasına rağmen Türkiye'de henüz gerektiği şekilde etraflı bir tetkike tâbi tutulup,

ilmi metodlarla esaslı surette ele alınarak incelenmek şerefine dahi nail olamayan meselelerimizimizin başında köy ve köylü meseleleri gelir...

Türk köylerinin bu halde kalmalarında çeşitli faktörlerin rolleri inkâr edilemez. Fakat bu çeşitli sebepler arasında imparatorluk devrinin harpleri... Devlet ve idarecilere köy ve köylü meselelerinin adının dahi anılmaması yer almaktadır. Cumhuriyet devrinde sözle Efendilik payesi verilmesine rağmen realitede bunu tahakkuka ciddi gayret şöyle dursun, köy davası gibi muazzam bir dava ana mesele olarak ele alınıp arızetmiş şekilde yapılan program dahi bağlanmadı. Halkevleri, köycülük kolları, Nusret Köymen, Rahmetli Remzi Oğuz Arık gibi bir iki idealistin faaliyetiyle yetinildi. Hattâ onların ve Halk evleri köycülük kollarının faaliyetleri bile gereği gibi teşvik ve destek görmedi... Tabii İkinci Cihan Harbine kadar yukarıda kısaca arzettiğimiz şekilde yapılan teşebbüslerle esaslı birşeyde elde edilemedi.

Harp yıllarında unutulur gibi olan; birçok ıstıraplarımızın kaynağı ve pek çok hayati meselemizin hallinin bağlı olduğu bu ana dâvamız harp sonrası gene aktüel mesele haline gelmeğe başladığı sırada, bilhassa Mahmut Makal'ın «Bizim köy» adlı eserleriyle birden alevlendi. Bu arada Hakkı Kâmil Beşe'nin Tekçarık Yüzbaşısı gibi köylü Makal'ın tam aksi yönünde ele alan hissi eserler yanında pek çok yazı ve köy kalkınmasına dair: Sadık Artumaç, Fuat Güney gibi yazarlar tarafından da «Köy Dâvamız Nasıl Halledilir? Köylerimizi Nasıl Kalkındırabiliriz?» adlarıyla meseleyi ciddi şekilde ele alıp inceleyen, kitaplar yazıldı. Ama bunların hiçbirisi dâvayı hal edecek kudrette olmadıklarından büyük tesir meydana getirip, dâvanın halli için gereken zihniyet inkılâbını yapamadılar... Bu tipte eskiden de Nusret Köymen'in broşür ve kitapları, Halkevleri köycülük kollarının mahalli köylere ait görüşleri, kalkınma programları, çeşitli yönlerden köy incelemeleri, Rahmetli Remzi Oğuz Arık, Şevket Raşit Hatipoğlu gibi idealist köycülerin hayli yazıları vardır. Fakat biraz evvelce de temas ettiğimiz gibi bu muazzam saha için yeter degillerdir. Köycülük Türkiye'nin hayatiyle derinden ilgili bir mevzudur. Kim ne derse desin Türkiye bir köylü memleketidir. Bugün nüfusumuzun % 80'nin den fazlası köylerde yaşamaktadır. Yurdumuzda 66 vilâyet, 500 kûsur kaza 1000 kûsur nahiyeye mukabil 40.000 den fazla köy vardır. Hakikatte birçok kaza ve nahiyelerimizde büyücek veya merkezi durumda köylerdir... Vaziyet bu merkezde iken Türkiye'nin hakiki kalkınması, köylerimizin tam mânasiyle kalkınmasından başka şeyle mümkün olamaz... Türkiye'de köye dayanmayan bir kalkınma buz üstüne yazılan yazıdan farksız kalmaya mahkûmdur. Nasıl sağlam temele dayanmayan bir apartman hiç bir zaman sağlam olmazsa Türkiye'de de köye dayanmayan, köyden tam mânasiyle kuvvet alınmayan kalkınma dalma mevzi kalıp, istenilen neticeyi veremez, sanırım. Forum gibi memleketin hayati anameselelerini sırasıyla birer birer ele alıp; ilmi metodlarla, her türlü tesirden âzade olarak... Sırf memleket menfaatinin gerektirdiği şekilde objektif ölçülerle inceleyen, ciddi bir ilim ve fikir mecmuasının dâvalarımızın dâvası olan; bu temel meselemizi ele alıp etraflı şekilde inceleyerek, münakaşa açmasının Forumcuların memlekete yapacakları hizmetin en büyük ve en faydalısı olacağı kanaatindeyim. Forum'un 15 Nisan tarihli 74 üncü sayısında; Ümit Çiftçi imzasıyla Londra'dan yazılmış bir okur yazısında da belirttiği gibi Türkiye'de

köylerimizi, hakikaten, tamamen kalkındırarak bir kampanyaya şiddetle muhtaçız... Buna Forum öncülük etmelidir. Devlet, hükümet ve bütün münevverlerce elbirliği ile ele alınmadıkça bu cesim dâva kolay kolay halledilmez. Forum'un 73 üncü sayısındaki okur yazılarından birinde Zeki Büyüktanır'ın yazdığı gibi lise mezunlarını bir sene öğretmen olarak köye zindanlarla falan halledilmez bu mühim mesele. Tecrübelerinden yetmişine üzerine eğilmemiz gereken ana dâvalarımızdan biridir bu.

1) İskân dâvasının Türkiye çapında halli, bölgelere göre hazırlanacak uzun vadeli bir iskan plânıyla en az 1000-2000-3000 nüfuslu modern köyler kurmak veya mevcut köyleri merkez köylerde bu şekilde toplamak, maarif, yol, sağlık, mesken dâvalarımızla birlikte birçok, âmme ve sosyal hizmetlerin görülebilmesi ve lâayık vechile köye götürülebilmeside ancak iskânla mümkün olur.

2) Köy Kanununu mahalli imkânları daha iyi geliştirecek şekilde sokarak, köy idareleri islah edilmeli. Bunun için de köylere, öğretmenlerle her sahada iş birliği yaparak, köylerde yapılması gereken zihniyet inkılâbını yapmağa canla başla çalışacak ortaokul, lise mezunu muhtarlar tayin edilmesi gerekir. Tecrübelerle de sabit olduğu vechile seçimle köye gereği gibi hizmet için hertürlü imkândan faydalanacak eleman seçmeğe imkân olmuyor.

3) Köy sağlık memuru ve ebelerini faydalı şekilde sokmak, bunlardan başka köylüye yaparak öğretecek bölge ziraat ve hayvan sağlık memurları göndermek... Geçici köy ziraat teşkilâtı kurmak...

4) Her köyde ilkokuldan sonra, bölge lere göre, hayata hazırlayacak kız,erkek, sanat ve ziraat kursları açmak, okuma odaları kurup scyyar kütüphaneler vasıtasıyla desteklemek... Halk eğitimine bilhassa önem vermek...

5) Girişilecek her türlü sosyal faaliyeti destekleyip teşvik edecek, imam-hatip mezunu; sağlam din, dünya görüşüne sahip kültürlü imamları göndermek...

6) Her türlü kooperatifçilik geliştirilip bunlar vasıtasıyla istihsal teknik ve vasıtalarında yenilik yapılmalı. Mahsuller rasyonel usullerle islah, standardize edilerek kıymetlendirilmeli... İstihlak ucuza temin edilmeli. Bölge durumlarına göre dokumacılık, halıcılık v.s. gibi çeşitli el sanatlarının inkişafı temin edilmeli.

7) Tahıl ziraatı yerine çeşitli tarımsal faaliyetler ikâme edilmeli meyvecilik, arıcılık, tavukçuluk, ağaççılık v.s. gibi..

8) Müstahsil duruma geçip, örnek olmak için köyü seven ve köyden yetişmiş emekliler köylere yerleşmeli... köylü münevverler köy öğretmenleriyle işbirliği yapılmalı.

İsmail H. YILMAZ

Köy Kalkınması

Forum Yazı Kuruluna,

Forum'un 15 Nisan sayısında Bay Ümit Çiftçi'nin «Köylerimiz Nasıl Kalkınır?» başlıklı yazısını okudum. Bay Ümit Çiftçi'yle pek anlaşamayacağız. Örneğin onun «Tümşel anlamda bizi köy kalkınmasına götürecektir en kısa yol, halk eğitimi yolu olacaktır zannediyoruz» dediği gibi Türkiye'de

diyorum», düşünüşü bence doğru değil. «Halk Eğitimi» sözünden önce «IV. Maarif Şurası»nın adı geçtiğine, daha sonra ise «Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü» denildiğine göre; Bay Ümit Çiftçi «tümsel anlamda» devlet eliyle kalkınacağına inanıyor. Bence devlet eliyle yürütülen bir halk eğitimi köyün yalnızca sayıya gelen yönlerini kalkındırabilir; Okuma yazma bilenlerin sayısı çoğalır, daha çok ağaç dikilir, belki de çarşafıların sayısı azalır. Bunlar belki kalkınmanın bölümleridir ama «tümsel anlamda» bir kalkınma değildir bence.

Tümsel anlamda bir kalkınmayı başarabilmek için köyü iyi tanımak gerekir. Sonra bu tanıma dıştan, nesnel olmaktan çok içten, öznel olmalıdır. Kalkınma yapayım, derken köyün manevi bütünlüğünü sağlayan geleneklerden bir teklinin dahi yıkılması köylüyü ruhi sıkıntı ve karmaşa içinde bırakır. Belki de o topluluğun dağılmasına ilte olabilir. Böyle bir dağılmanın örnekleri Prof. Mümtaz Tarhan'ın «Kültür Değişmeleri» adlı eserinde vardır.

Benim düşüncelerim şu noktaya gelir düşümlerim: Köylü, köylü aydın kalkındırabilir, tümsel olarak. Devletin yapması gereken ise köydeki yettili çocukları okutup, köylü aydın sayısını çoğaltmaktır. Köylü olmayan aydınlar da ya köylerin geleneklerini anlamak için bir köyde uzun süre kaldıktan sonra köylü kalkınmaya çalışılabilir ya da köye geleneklere dokunmayan bakımlarda yardım etmelidirler: Köy kitaplıkları kurmak, köy planları yapmak gibi «Tatil zamanında çalışmaya vakit ayırabilen yüksek tahsil gençleri», ise başka ülkelerde yıllardır yapıldığı gibi çalışma kampları kurarak köyün ağaçlandırılmasına yardım edebilirler, köye ilkokul ya da köy odası yapımında faydalı olabilirler. Sayıca az olmakla beraber, tatil zamanlarında köye faydalı olmak isteyen yüksek tahsil gençleri tanıyorum. Bay Ümit Çiftçi ya da köyle ilgilenen başka Forum okurları bu gençlerle tanışmak isterlerse aşağıdaki adrese mektup yazabilirler. Bu arada şunu da söyleyeyim ki Robert Kolej'den bir takım öğrenciler önümüzdeki yaz tatilinde Muğla'nın Çırpı köyündeki ilkokulun yapımına yardım edecekler. Birçok engelleri aştılar, başarıya inanıyorlar.

Saygılarımla.

Mustafa GİRGIN Bandırma

Köylerimiz Nasıl Kalkınır

Forum Yazı Kuruluna,

Köy kalkınması, memleketin umumi kalkınmasına bağlı olduğundan, yapılacak umumi kalkınma planı içinde düşünülebilir. «Şu halde, köylü nüfusun bir kısmının teknik vasıtalarla donatılması ve bu suretle zirai verimin artırılması; geride kalan fazla nüfusun, sanayi ticaret, ulaştırma ve hizmet kategorilerinde faaliyet geçmelerinin temini, hem iktisadi gelişmenin temini, hem de köy kalkınmasının düşünme noktasını teşkil etmektedir». (1).

Köy kalkınması planında bilhassa eğitim konusu üzerinde bütün partiler anlaşmalı ve hiç bir zaman rey kapma düşüncesiyle istismara yeltenmemelidirler. Köylü bilmeli ki hangi parti başa geçerse geçsin bu durumu değiştiremeyecektir.

Ben köylerimizin kalkınması için yapılması gerekenlerin sunular olduğuna inanıyorum.

A) Köylünün hayat görüşünü değiştirmek. Bunun için de «her yeniliğe karşı gelen, bu dünyanın yalancı olduğunu savunan köy imamları» yerine yenilerini yetiştirmekle işe başlanmalıdır...

B) Köylüyü iktisaden bağlı olduğu «toprak ağaları» ve «babaerkil aileden» kurtarmak Toprakları pek küçük parçalara bölmeden köylü, yü, toprak sahibi yapmak. Topraksız köylünün, köyden ayrılmasını sağlamak.

C) İstihsalı arttırmak ve köylünün, ihtiyaçlarını giderebilmesi için istihsal, istihlak, ve kredi kooperatifleri kurmak.

D) Her köy veya birkaç küçük köy için bir öğretmen, sağlık memuru, hayvan sağlık memuru ve ziraat memuru yetiştirmek. Her köy okulunu kendi yapar. Devlet köyde bulunmayan cam, çivi... gibi malzemeleri temin eder. Köy okullarında başarı gösteren öğrenciler, parasız ya da ortaokullarda üç yıl okuduktan sonra sağlık memuru, hayvan sağlık memuru, ziraat memuru ve öğretmen yetiştiren kollara ayrılırlar. Üç yıl da bu okullarda okuyarak mezun olan öğrencilerden arzu edenler ise bitirme imtihanlarına girerek üniversiteye devam hakkını kazanırlar. Bu okullar site halinde olabileceği gibi, ayrı ayrı da olabilirler. İlk okulu bitirenler askerlik görevlerini üç ay, orta okulu bitirenler de altı ay daha az yaparlar.

E) Köylünün, hasat zamanından arta kalan boş zamanlarını değerlendirme ve köy işlerinde çalışmasını sağlamak.

F) Askerlik görevini yapan her vatandaşı iki ay imar işlerinde çalıştırmak ve teşkil edilen «onarım birliklerinden» köy kalkınmasında da faydalanmak.

G) Aydınlarımız teşkil edecekleri «kültür ekipleri» ile devlet taşıt ve sinema, afiş... gibi eğitim araçlarından istifade ederek, köy sohbet ve gezileri yapmalıdırlar. Üniversite öğrencileri, yapacakları köy araştırmalarından ötürü öğretmenleri tarafından mükâfatlandırılmalıdır. «Forum okurlarının teşkil edecekleri ekiple benim gibi bir çok arkadaşın da katılmak istediğine inanıyorum.»

H) Kalkınmanın yükünü bütün vatandaşlara adil olarak dağıtarak, sosyal adaleti gözetmek gerekir. Saygılarımla.

Bulut ALTAY

D) Köylü kalkındırma muamması — Aydın Yalçın — Forum Sayı: 43.

Halk Eğitimi

Forum Yazı Kuruluna,

VI ncı Maarif Şurası bu toplantısında Halk Eğitimi ve Teknik Öğretim meselelerini görüştü. Her ikisi de memleketin istikbal için gayet ehemmiyetli bir an evvel halli gereken davalarımızdandır. Bu gün vatanı imar etmemiz için Teknik elamana ihtiyacımız olduğu bir hakikattir. Memleketin demokrasiye kavuşabilmesi ve siyasî hayatın istikrara ulaşabilmesi de ancak yetkinlerin eğitimi ile mümkündür. Aksi halde

demokrasimizin bugünkü durumundan ileri gidemez. İnsan toplulukları her branşta daha ileri gitmek için çalışmışlar her kolda en iyiye ve en güzele ulaşmışlardır. Örneğin (site topluluğundan demokrasi idaresine, yontma taş devrinden atom devrine) geçmişlerdir. Türkiye'de maddeten ve manen kalkınmak için çalışmaktadır. Bu mevzuların ele alınmasında memleketin artan ihtiyaçları sözününe alınmıştır. Geçide olsa bu teşebbüs memleket için sevinilecek bir olaydır. Maarif şurası ve hükümetin bu husustaki samimi ilgilerine şahsen teşekkür ederken bu konuda kapalı kalmış bazı hususları vekaletin dikkatine arz ederim. Şurada halk eğitimi üzerinde durulmuş ehemmiyetli anlatılmışsa da nasıl halledileceği kesin olarak belirtilmemiş, sadece halk eğitimi Genel Müdürlüğü kurulması kararlaştırılmıştır. Memleketin kalkınmasını yalnız Maarif Vekaletinden beklememiz bugün kü geçim şartları için kâfi değildir. Maarif Vekaleti yol gösterici ve umumi kültür verici olmalıdır. Ziraat Sağlık v.s. gibi vekaletlerde memleketin kalkınma seferberliğine yardımcı olmalıdır. Köye kente bir Doktor gittiği zaman sıhhat kaidelerini anlatmalı Sağlık broşürlerini kendi eliyle dağıtmalıdır. Sağlık memuru ve Ebe köye uğrayışlarında bulaşıcı hastalıklar ve çocuk bakımı üzerinde durmalıdırlar. Köye bir ziraatçı gittiğinde tarladan bahçeden ve haşaretten bir şeyler anlatmalı Kooperatiflerin memleket ekonomisi ve çiftçilik için faydalarından bahsetmeli. Veteriner de hayvan sağlığı, bakımı üzerinde durmalıdır. Bunlar memleketin en başta gelen dertleri ve kayıplarıdır. Bu gün öğretmenlerin daha malumatlı olmaları için gayret sarfedilmesine rağmen sağlık hususunda değil doktor bir sağlık memuru kadar bilgisi yoktur. Bu diğer hususlarda da böyle olduğuna göre, öğretmenlerden herşeyi beklemek evliya türbesine adanan mumdan farksızdır.

Niyazi ERTUĞRUL - Ankara

Yuhalama Üzerine

Forum Yazı Kuruluna,

Bundan bir müddet önce Karmen Operası temsilcilerinden birinin yuhalanması bazı tartışmalara yol açmıştı. Yuhalamanın lehinde ve aleyhinde bulunanlar, hukuki, ahlaki v.s. yönleri üzerinde söz edenler oldu. Yuhalamanın, eseri veya oyuncuyu beğenmeyen seyircilerin tabii hakkı olduğu ileri sürüldü. Bu tartışmalar sürüp giderken Küçük Tiyatroda bir yuhalama hadisesi daha oldu. Bunlara bakarak, üzerinde durulması gereken önemli noktalardan birinin de yuhalamanın bir gelenek halini alması tehlikesi olduğu düşünülebilir.

Değerli bir müzik tenkitçimiz, memleketimizde de eserden ve oyundan anlayın kimselelerin yetişmesinin delilli saydığı bu olaydan sevinç payı çıkarmak gerektiğini yazdı. (Yazının aslı elimin altında olmadığından sayın yazarın sözlerini aynen alamadım, özür dilerim.) Burada birşey gözden kaçmış gibi görünüyor: Sayın yazar memleketimizde de oyundan anlayın kimselelerin yetiştiğini görerek sevinmiş; buna hepimiz seviniriz. Yalnız, bu anlayışın ifade vasıtası olarak «yuhalama» seçilmemeliydi. Bugün anlayışı ifade eden yuhalama, yarın anlayışsızlığa da ifade edebilir. Böyle kavrit anlamlara gelebilen bir ifade vasıtasına bel bağlamak doğ-

ru olmaz sanırım. Yuhalamanın, anlayışlı kimseler elinde sadece kötü eser ve kötü oyuna karşı kullanılabilen bir araç olduğunu kabul edemeyiz. O, geri tepen bir silâha benzer. Kötülüğü yaralamak imkânını elde bulundurabilmek için, iyinin kalbinden vurulması tehlikesini göze almalıyız.

Bu işin batıda da böyle olduğu söylendi. Bu da kandırıcı bir söz değil. Batıda çocuk kaçırıcılar var, batıda gangsterler var; bu arada yuhacılar da olabilir. Bu gibi hadiseler münferit olaylar halinde kalırsa ufak tefek kusurlar olarak kabul edilebilir. - Hiç olmaması daha iyi tabii. - Tehlikeli olan, bunların gelişmesi, yayılması, önemli derecede zararlı müesseseler haline gelmesidir. Batıdan gelen herşeyi zındıklık sayan düşünce ile yine batıdan gelen her akımı iyi sayan toptancı düşüncelerden sakınmalıyız. Batıdan alacaklarımızla, almayacaklarımızı iyice ölçüp biçmek zorundayız. Başka bir deyimle, coğrafya terimi olan 'batı' ile uygarlık ifade eden batı'yı birbirine karıştırmamalıyız.

Yuhalama çılgırının açılması, yayılıp gelişmesi özenli birşey olması gerek. Şimdi yuhalamaya göz yumarsak bunun ardından gelecek çürük domates yağmurunu durdurmamız güç, belki de bir müddet için imkânsız olur. Sonra, yuhalamanın sadece opera veya tiyatro salonun da kalacağını kim temin edebilir. Stadyumdan opera salonuna kolayca geçebilen bu usul, opera salonundan konferans salonuna ve buna yakın yerlere daha kolay geçer.

Bugün bir eser veya oyun için: «Şurası iyiydi, burası kötüydü, falanca iyi oynadı, filanca oynayamadı...» gibi genel yargularla yapılmış tenkit yazılarını bile beğenmez «neden» ve «niçin» leri açıklanmış tenkit yazılarını ararken vanşî birtakım seslerle yapılmış tenkit (!) beğenmemiz beklenemez.

Fikirlerimizi uygar insanlara yakışan biçimde anlatmaktan, nekadarcı ve sert olursa olsun tenkitlerimizi nezaketi elden bırakmadan yapmaktan hiçbir zarar gelmez, sanırım. Saygularıyla.

M. ÖZGÜVEN . Ankara

T. C. ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirlerle sayın müşterilerinin emrindedir.
Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1957 ikramiye tutarı
şimdilik

2 . 000 . 000 Liradır

Bu Zengin Plânda
Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri,
eşya, traktörler, ziraat aletleri
bulunmaktadır.

Apartment daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Ünlü - pamuklu
satışlarımız

10% TENZİLÂT

MEVDUAT SAHİPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

EMNİYET SANDIĞI

1957 Yılı Tasarruf Hesapları İkramiyeleri

Çiftelievler'de

APARTMAN DAİRELERİ

Bahçelievler'de

ARSALAR

Zengin PARA İKRAMİYELERİ

1 kişiye 120.000 Liralık AYLIK GELİR İkramiyesi

ÖĞRENCİ Hesaplarına 35.000 Liralık

TAHSİL İkramiyeleri

olarak en az

500.000 Liradır.

Ayrıca 2 MİLYON Liralık

Mesken Edinme Kredileri

(İpotek Kefaleti)

Kültür ve Sanat

Mecburî İstikamet

Hüseyin CÖNTÜRK

Son bir yazımızda eleştirmenin edebiyata olan bağımlılığı üzerinde durmuş, bağımsız bir eleştirmeye karşı olduğumuzu bildirmiştik.

"Eleştirmenin bağımlılığı" düşüncü "eleştirmenin şartlanması" diyebileceğimiz başka bir düşünceyle bilmeyiz karıştırılır mı?

Eleştirmenin bağımsızlığını oluşturan ilk gerçek, edebiyat olmayınca eleştirmenin de olmayacağıdır. Yani eleştirmenin varlığı edebiyatın varlığı ile oturur, kalırdır.

Fakat buna bakıp ta eleştirmeyi edebiyatın şartladığını sanmak ta doğru olmaz. Bu iki kavramı evince ayırd edilmesinde fayda vardır.

Şartlamak, şartlanmak deyince, bir sebep, bir de sonuç işe girer. Şartlıyan sebep, şartlanan sonuçtur. Evinde ve toplumunda yalnız alaturka musiki dinlemiş bir kimsenin söyleyeceği şarkı da alaturka olur. Söylenen şarkının tipini dinlenen şarkıların tipi şartlamıştır.

Fakir aile çocuklarının yetişiş tarzı ile zengin aile çocuklarının yetişiş tarzı arasında fark vardır. Yetişmenin şekli ailenin zenginlik fakirliği ile şartlanmıştır.

Şartlanmalar içinde en mutlak olanını belki Pavlov'un köpekleri misalinde buluruz. Her çingirak çalıştan sonra yemek verilmeğe alıştırılmış bir köpek, çingirak sesini yemeğin bir ön işareti olarak beller ve çingirak sesle birlikte sindirim cihazı faaliyete geçerek ağzından salya gelmeğe başlar. Burada salyayı şartlıyan şey çingirak sesidir.

Yaşamımızdaki bir çok faaliyetlerde şartlanmalara rastlanır, fakat bunların dozu koya veya sıvı, mutlak veya gevşek olur.

Edebiyata dönersek, edebiyat yapıtlarını ne gibi etkenlerin şartladığı üzerinde bir hayli nazariye vardır, ve bunlar az çok başarılı uygulama alanı da bulabilmektedir. Bu konuyu belki başka bir fırsatta işleriz. Bugün yalnız eleştirmenin şartlanmasını ele almak hiyetindeyiz.

Eleştirmenin edebiyata bağımlı olması, onun edebiyat tarafından şartlanmış olduğu anlamına gelmez. Şartlanma olsa da bu çok gevşektir, ve karşılıklıdır. Bu ise şartlanma sayılmamak gerektir.

T. Uyar'ın Forum 73, 1 Nisan 1957 de "Eleştirme Üstüne" adlı ilginç bir yazısı çıktı. Biz o yazıdan çok faydalandık. T. Uyar diyor ki: "...eleştirmenin eyi kötü var olduğu yerde, sanat yapıtları için de eyi kötü demek yerinde olur." "Bugün de sanatımız ölçüsünde bir eleştirmemiz var." "Önce sanatçılarımız; eleştirmecilerimiz nasıl olsa gelecek arımdan." "Önce sanat sonra eleştirme. Hiç bir yerde, hiç bir zaman sanatçıları eleştirmecilerin büyüttüğü

görülmemiştir. Tersine sanatçılardır eleştirmecileri büyümeğe, güçlü, gerekli olmaya zorlayan. Hatta her büyük sanatçı, kendisini açıklayacak, değerlendirecek eleştirmeciyi birlikte getirebilir diyeceğiz."

Bu yazı parçalarından aynı zamanda eleştirmenin edebiyata bağımlı olduğu anlamı da çıkmakta ise de, asıl ortaya konan düşünce, eleştirmecinin varlığının sanatçı tarafından şartlandığı, eleştirmenin eyilik ve kötülüğünün edebiyatın eyilik ve kötülüğü tarafından şartlandığı düşüncüdür.

Bizim görüşümüze göre sanat eleştirmeyi şartlamamaktadır. Sanattan eleştirmeye giden istikamet mecburi değildir. Bu ikisi arasındaki gidis ve gelişler, etki ve ilişkiler karşılıklıdır. Etkide ağır basan, daha büyük şerefe layık olan belki sanattır, fakat eleştirmenin sanata pek bağılı olmayan özgür bir oluşum ve gelişimi de vardır.

Eleştirmeyi edebiyatın şartlamadığını göstermek üzere şu iki yön üzerinde durmak yeter sanırız.

Birincisi, eleştirmenin, edebiyata bağımlı olmakla beraber edebiyattan ayrı bir faaliyet kolu oluşu. Zaman içinde edebiyatın nasıl kendine özgü bir oluşum ve gelişimi varsa eleştirmenin de vardır. Edebiyatın gelişimi toplumsal bilimlerin, gelişmesine benzemez. Bu ikincilerde her yeni gelen safha öncekini kapatır, her an bir ilerleme, istikameti tasarlanabilir bir gelişme vardır. Edebiyatın zaman içinde ne istikamette yürüyeceği belli değildir. Bu yürümede çizilen yol ilerleyici değil, belki devridir, hiç değilse kesin olarak tahmin edilemeyecek bir ilerleyiştir. Eleştirmenin gelişim şekli ise bilimlerininkine benzer. Her yeni gelen sistem eskisinin bırakılması sonucunu doğurur, ve bırakılan sistem başka kilitte de olsa bir daha geri dönmez. Her yeni gelen eskisinden ilerlidir, eyidir. Bu söylediklerimiz hiç değilse modern eleştirme için, Coleridge (1772-1834) sonrası eleştirmesi için doğrudur. Bugün eleştirmede gerçi Coleridge'ten önceki usulleri kullananlar da yok değildir. (Ataç gibi). Fakat onlarınki saygın bir eleştirme sayılmadığından biz ilgilendirmeyiz. Eysisi dururken, yenisi varken eskiyi kullanmak ne bilimlerin ne de modern eleştirmenin anlayışına uygun değildir. Kısacası, eleştirmede yeni olan, gelişen her şey, daha çok eleştirmenin kendi tarihsel oluşumu ile şartlanır. Edebiyatın ve başkaca faaliyet kollarının bu işteki rolü de şüphesiz yabana atılmamak gerektir.

İkinci yöne gelelim. "Hiç bir yerde, hiç bir zaman sanatçıları eleştirmecilerin büyüttüğü görülmemiştir." sözü biraz mübalagalıdır. Eleştirmenin sanata olan etkileri dolayısıyla olduğu için sanatçı bunların çokluk farkında olmaz, ve bunların kendi "büyümesinde" nasıl

rol aldığını - eleştirel tecrübesi azsa - kolayca takip edemez.

Dünlerin edebiyatlarını açıp tanıttayan, onları çağdaş ölçülerle yeni baştan değerlendirerek ortaya koyan eleştirmenlerdir. Edebiyat çok defa dünün tabii ve beklenen bir devamı olmadığından, sanatçıların dünkü görenek edebiyatlarının kıskacından kurtulup günün duyuruluşuna en uygun düşen anlatım yolunu bulmalarında eleştirmecilerin bu yol çalışmalarından faydalanmak kaçınılmaz bir ihtiyaç olur. (Türkiye belki biraz istisnai durumda. Biz dünün edebiyatından yeni bir gözle pek faydalanmıyoruz. Belki de bunun için batıyı taklit bizde ağır basıyor.) Bir misal vermek gerekirse Eliot'un durumunu hatırlatabiliriz. Bilindiği gibi Eliot modern şiirin öncülerinden biridir. Onun modernliğini sağlayan yönlerden birisi onun 17 inci yüzyıl metafizikçi şairlerden Donne'nin anlatılan usullerini zamanımıza uydurması olmuştur. Donne'yi yirminci yüzyıl gözü ve duyusu ile, duyarılığı ile tanıttayan ise, Prof. Grierson'dur. Böylece Eliot, "büyümesinde" dolayısıyla de olsa, ona pek çok şey borçludur. Burada eleştirmecinin işi iki şair arasında katalizörlük yapmak olmuştur, denilebilir.

Katalizörlükle ilgili olmak üzere, bir de, bir edebiyatçının, bu arada bir şairin, "şair" oluşunun sağlanmasında eleştirmecinin daha geniş ve genel bir görünüm gösteren etkisinden söz açılabilir.

Bir şairin başkalarını açıkça taklit etmekten kurtulup ta kendi yolunu bulabilmesi, onun ancak şiirin nazariyesi üzerinde düşünüp bir senteze varması mümkünüdür. Bu senteze varmasında şaire en büyük yardımcı, herhalde, T. Uyarın da dediği gibi, şairin kendi arkadaşları olsa gerektir. Fakat eleştirmecileri de unutmamalym. Şiirin nazariyesi üzerinde eleştirmeciler tarafından yazılmış yazıların şairin kendi nazariyesini kurarak yolunu seçmesinde, onun arkadaşları içinde ayrı bir yer almasını sağlamanın dolayısıyla de olsa yapıcı bir rolü vardır. Eleştirmeciye bu hakkı tanıyan şairler içinde burada Auden ile Y. Winters'in adını sayabiliriz.

Bu açıklamalarımız eleştirmecinin şair tarafından mutlak bir şekilde şartlanmadığı kanısını verebiliyorsa, şu pratik sonuçların çıkarılması doğru olur.

1. Bugün şiirimiz geri olabilir. Bu, eleştirmemizin de aynı ayarda geri olmasını gerektirmez.

2. T. Uyar şairleri çalışmaya, ilerlemeğe çabalamağa teşvik ediyor. Şüphesiz ki çok eyi ediyor. Fakat bu onun sandığı gibi böylece eleştirmecinin de ilerlemesinin sağlanacağı anlamına gelmez. Tabii çok faydası olur. Ama eleştirmecilerin de kendi bacaklarından asılmalarına ihtiyaç vardır.

3. Bizim görüşümüze göre, Türkiyede eleştirme ile şiir atbaşı gitmemektedir. Eleştirme biraz fazla geride kalmıştır. (Bunu ayrıca ele alacağız.) Eleştirmeciliğin kalkınmasını şiirin ilerlemesine bırakmayıp doğrudan doğruya eleştirel tertipler almaya ihtiyaç vardır. Eğer bu yapılmazsa, okuyucu - yazar - eleştirmeci arasındaki uyumlu ilintinin dengesi daha da bozulacağından şairler daha ziyade gitmek yolundaki çabalarında çalışmalarını orantılı verimlamıyacaktırlar. Buna karşı da bir tek çare vardır: T. Uyarın yaptığı gibi şairlerimizin de zaman zaman eleştirme işi yapması, eleştirmeciliğimizin kalkınmasına doğrudan doğruya yardım etmesi. T. Uyarın bu işte kendine düşeni fazlasıyla yaptığını gördüğümüz içindir ki onun yazısında bize biraz aykırı gelen bir nokta ü

zerinde dürmek cesaretini kendimizde bulduk.

Faydalandığımız Başlıca Ürünler.

W. D. Auden, «Making and Judging Poetry.» «Atlantic Monthly», Ocak 1957. A. Tate, *The Man of Letters in the Modern World*, 1955, New York, sayfa 173. Y. Winters, «Problems for the Modern Critic of Literature,» Kısım 2, *Hudson Review*, Güz 1956.

İngiliz Kültür Haftasına Toplu Bir Bakış

Nermin MENEMENCİOĞLU

İngiliz Kültür Haftasının Ankara aydımları için devamlı bir ziyafet olduğunu söylerken, aydımlarımızın da bu ziyafette son derece olgun ve anlayışlı misafir olarak bulduklarımızı kaydetmek lâzım. Kıbrıs adasının etrafını saran bulutlar Nadia Nerina'nın gözler, kamaştırıcı kısacık eteklerine yaklaşmadı. Konferanslar ciddiyet ve alaka ile tâkip edildi. Hatta İngilizlerin bile kolay kolay anlayamayacakları T. S. Eliot'un 'Kokteyl Partisi' hımcıhıncı dolu bir salon huzurunda oynandı. Ankaralılar bu hususta İngiliz dostlarına karakter bakımından yakınlıklarını göstermiş oldular. Bulut bir tarafa, kültür bir tarafa.

Bir çok kültür olayının bir araya getirilmesi, eski bir Türk dostu olan İngiliz Kültür Heyeti Başkanı Mr. Tomlin'in güzel bir buluşu idi. Aynı konferans, bale, sergi ve piyes serisi bir yıl üzerine taksim edilseydi tesiri dağılır ve azalırdı. Şüphesiz bu hafta bize çağdaş İngiliz kültürünün her safhasını tanıtmadı - bunu zaten beklemiyorduk. Fakat hiç olmazsa bazı konuları toplu olarak düşünmemize fırsat verdi, belki de kendi kültürümüz hakkında bize yeni istikametler gösterdi (biz de Anglo - Sakson dostlarımıza kültürümüzü bu tarzda tanıtamaz mıyız?)

Konferanslar arasında en önemli Mr. Dow sayılabilir. Mr. Dow 1956 dan beri Millî Ekonomik ve Sosyal Araştırma Enstitüsünün bir memurudur. Ekonomik konular üzerinde yazıları, radyo yayımları ve konferansları ile tanınmış bir eksperdir. İngiliz ekonomik siyasetini bizler için soğukkanlılıkla inceleyen Mr. Dow, lüzuma göre millî kusurları belirtmekten hiç çekinmedi. Onu dikkatle dinliyen Siyasal Bilgiler öğrencileri bu hususu her hâlde not etmişlerdir. Aynı soğukkanlılık, aynı millî olgunluk, Times gazetesinin edebiyat ilavesinin başyazarı olan Mr. Alan Pryce-Jones'un konferanslarında da görünüyordu. Hatta Mr. Pryce-Jones İngiliz yazarlarından belki bazılarımızın yadrgadığı istihza dolu bir tonla bahsetti. Belki de dinleyicileri kendisinden bir az daha derin bir tahlil bekliyordu. Mesela İkinci Dünya Savaşından evvel belli başlı şair ve romancıların solev olduklarını, Savaşdan sonra bu aynı yazarların fikirlerinin değiştiğini, ve eserlerinin o nispette daha kötümser, daha az önemli olduğunu söyledi, fakat bunun sebeplerini hiç aratmadı. Bu gibi problemlere sadece işaret etmesi, onları derinleştirmemesi, pek tatminkâr değildi. Daha esassız, girintili çıkıntılı bir anlatışa tahammülümüz olabiliirdi.

Haftanın bizce en zayıf tarafı film gösterisi oldu. Vakiâ İngiliz filmciliğinin en büyük cevherlerini (Henry V, Great Expectations, Kind Hearts and Coronets gibi) Ankarada da ha evvel görmüştük. Haftayı tertip edenler

buñları tekrar göstermek istememiş olabiliirler. Fakat gösterilen filmlerden çok daha görmek istediğimiz, meselâ Sir Lawrence Olivier'in Richard III filmi bize son İngiliz başarıları hakkında bambaşka bir fikir verebilirdi. Burada belki film şirketleri ile maddî anlaşmazlık araya girmiş olabilir.

İki hale temsil biri birine üstün başarı ile sonuçlandı. Her iki akşam balkon baleyi ayakta seyretmeğe razı olan müşterilerle dolup taşmıştı. Bir çok kişinin de kapıdan geri çevrilmesi 'Büyük' Tiyatronun artık Ankara sanat severlerine kâfi gelmediğini bir kere daha ispat etti. Nadia Nerina'nın partnerinin kollarında bir şiir gibi hareketlerini seyretmekten başka, kendi bale öğrencilerimizin de bale ruhunu kavrayışlarını ayırt etmek hepimiz için bir zevinç konusu oldu. Burada Konservatuar Bale Bölümünün öğretmenleri Molly Lake ile Travis Kempf'in muvaffakiyetini ayrıca kaydetmek isteriz.

T. S. Eliot'un 'Kokteyl Partisi' pek amatörler göre biçilmiş kaftan değil. O çetrefil konuşmaları sahnede biri birine bağlamak için en ufak jestlerin kıymetinden tam olarak istifade edebilen sanatkarlar lâzım. Buhassa 'kin ci perde bu bakımdan seyircilere bir az uzun geldi fakat 'Kokteyl Partisi' gibi oir piyesi seyredilemek, hakkında düşündüklerimiz ister müspet, ister menfi olsun, yine de bir sanat hacikesi. Ve şehrimizin amatörlerine selam ve rehim. Üstlerine aldıkları ödevi güzelce yerine getireler. Bir az fazla yavaş oynanmasından, şahıslar bazı sahnelerde fazla sabit durmalarından başka mühim aksamalar olmadı.

En son olarak yedisinden yetmişine kadar bütün seyircileri oyalayan terbiyevî oyuncaklar sergisinden bahsedelim. Dil Tarih Fakültesinde yer alan bu sergiye hangi gün uğrasanız, boncuk dizen, yapı yapan, harf ve sayı müskülleri halleden, bin bir ufak parçadan harita, hayvanat bahçesi gibi bütünler ortaya getirmeye uğrasanız öğrenciler, anne babalar, hatta üniformalı subaylar görebilirsiniz. Bu serginin gördüğümüz rahbete belki İngiliz dostlarımız bile şaşırmıştır. Biz de o ilk bahar kokusu ile dolu Nisan günlerinde çocuk olmanın tadını çıkar-dık.

Özet olarak - güzel bir hafta, zevk ve heyecan dolu bir hafta.

Edouard Herriot

(1872 — 1957)

F.P.

Demokratik rejimlerin en güzel vasıflarından biri, şüphesiz ki, ırk, zümre, sınıf ve menşee farkı gözetmeden, çalışkan ve kabiliyetli insanlara devlet vazifelerinin en yüksek kademelelerine ulaşmak imkânını bahşetmesidir. Bunun, belki, en parlak, en zengin örneklerini Fransanın III. Cumhuriyet devrinde yetişen büyük devlet adamları arasında göstermek mümkündür.

Doğuş itibarıyla pek mütevazı, fakat ömrü boyunca elde ettiği başarılar ve kazandığı şaysız payelerle ilk plânda yer almış ve dünyaca tanınmış olan ve son günlerde 85 yaşında hayata gözlerini yuman Edouard Herriot, Fransanın bu büyük simalarından biridir.

Herriot'nun muvaffakiyetlerinin sırrını, harikulâde zekasında, çalışma kudretinde ve gör-

düğü ciddi tahsilde aramak ne kadar doğru ise birbiriyle sınımsız imtizac etmiş iki vecheli şahsiyetinin gelişip belirmesinde geniş kültürünün büyük bir payı bulunduğu da inkâr edilmez bir vakiadır.

Herriot, her şeyden önce bir fikir adamı olmuş, elli yıllık siyasal hayatının her devresinde yine tam bir fikir adamı kalmıştır. Henüz 25 yaşında iken, Milâttan 20 yıl önce dünyaya gelen ve yahudi ırkından olan, Yunan filozofu *Philon* hakkında yazdığı ve ahlâkî ve Siyasal İlimler Akademisinin mükâfatını kazanmış olan kalın bir eserle Edebiyat âlemine katılan Edouard Herriot, 80 yaşına vardığı zaman 30 kadar eser neşretmiş bulunuyordu.

Ed. Herriot, *Lyon* şehrinin belediye reisi sıfatıyla hastahane, konservatuar, müze, otel, köprü, mezbaha... gibi şehrin imarıyla ilgili çeşitli en modern inşaatı yaptırır ve bu müesseseleri kurarken gerçek bir aksiyon adamı olduğunu ispat ediyordu. Vekil, Başvekil, Meclis Reisi iken dahilde sosyal nizamı, Cumhuriyet müessesesini korumağa ve kuvvetlendirmeğe; hariçte, dünya milletleri arasında barış ve güvenin sağlanmasına önem vermekle hem memleketine bağlılığını, hem de bütün insanlığın davalarına olan ilgisini gösteriyordu. Edouard Herriot büyük bir Avrupalı, Topyekûn insan ve insanlık dostu idi.

Bu ünlü siyaset ve idare adamı, tarihçi, edebiyatçı, fikir adamı, *humaniste*, 5 Temmuz 1872 yılında *Troyes*'de dünyaya geldi. *Roche-sur-Yon, Louis-le-Grand* liseslerinden sonra 19 yaşında Yüksek Muallim Mektebine giren burasını bitirince de, edebiyat bölümü agrejeli müsabakasını kazanan Edouard Herriot, lise ve fakültelerde hocalık hakkını elde etmiş bulunuyordu, ama, bu vazifeye başlamadan önce askerlik hizmetini yapmış ve boş vakitlerinden faydalanarak *Philon le Juif* adlı, ilk eserini yazmıştı. Nantes lisesindeki hocalığı ile akademik mesleğe giren Edouard Herriot, 1896 yılında *Lyon*'da Ampère lisesine geçmiş ve bu sırada «*Mme Récamier* ve dostları» adlı edebiyat doktorası tezini hazırlamıştı (1904).

Herriot'nun 9 yıl hocalıktan sonra siyaset hayatına ilk adımı 1904 yılında *Lyon* belediye meclisi azalığına seçilmesiyle başlar. Ertesi yıl belediye reisliğine getirilen Herriot II. dünya savaşındaki işgal yılları ile *Vichy* hükümeti zamanı müstesna son nefesine kadar bu mevkil muhafaza edecektir.

40 yaşında (1912) *Rhône* vilâyetinden âyan azalığına seçilen Herriot o devrin en genç senatörü idi.

1924 Haziranında başvekil olan Herriot'nun programı, içeride lâiklik ve demokrasi, dışarda güvenlik işinin karşılıklı garantilerle halli, milletler arası anlaşmazlıklarda arbitraja başvurulması prensipleri etrafında toplanıyordu. Nitekim, Meclisi Akvamin 1924 yılı beşinci genel heyetinde meşhur üçlü «arbitraj - güvenlik - Silâhsızlanma» doktrini müdafaa ediyordu.

Temmuz 1946 da *Poincaré* kabinesinde Maarif Vekili olan Herriot, «Tek Mektep ve Parasız Lise» formülüne dayanarak eğitim ve öğretimde bir reform hazırlar.

1926 yılına kadar siyasal faaliyetleri yanında Herriot'nun yazdığı diğer eserler:

- 1 — Mme de Staël'in neşredilmemiş bir eseri. Siyasal yazılardan parçalar. (1904)
- 2 — Muhtasar Fransız edebiyatı tarihi. (1905).
- 3 — İlgörmek. (1917).
- 4 — Yaratmak. (1917 - 1919)

- 5 — Amerika intibaları. (1923)
- 6 — Yeni Rusya. (1925)
- 7 — Harp sırasında Lyon. (1925)
- 8 — Normandiya ormanında. (1925).

Lyon belediye reisiği uhdesinde kalmak, la beraber bir çok defa başvekil, devlet vekili, vekil olan ve diplomasi sahasında önemli vazifeler gören Herriot'ya Oxford ve Reading üniversiteleri tarafından *Docteur Honoris Causa* payesi verilmiştir (1935).

Herriot'da siyaset adamından fazla, fikir ve edebiyat adamını incelemek istediğimizden hayatının kronolojisine yalnız bu yönden temas etmekle yetineceğiz. (1925 - 1935) yılları neşriyatı:

- 1 — Eskizler. (1928)
- 2 — Neden radikal Sosyalistim? (1928)
- 3 — Bugünkü Sözler. (1928)
- 4 — Beethoven'in hayatı. (1929)
- 5 — Zeytin ağacı altında. (1930)
- 6 — Avrupa. (1930)
- 7 — Aksiyonda fikrin birbirini denetlediği hayat, en faydalı olandır (1930).
- 8 — Okyanus kapısı. (1932)
- 9 — Normale «Y. Muallim Mektebi» (1932)
- 10 — Dünyada Fransa. (1934)
- 11 — Şark. (1934)

418 sahifelik bu sonuncu eserin 94 sahife tutan ve «Bir Cumhuriyetin baharı», «Yeni Türk rejiminin eseri», «Maziye Saygı» bölümleri memleketimiz davalarını ele almıştır.

Herriot 1947 yılında *M. Aurio*'dan inhişâl eden Meclis reisiğine Ocak 1948 de seçilecek ve bu seçim sağlık durumu yüzünden ıstifa edeceği 1953 yılı sonuna kadar her dönemde yenilenecek ve 12 Ocak 1954 te meclis fahri başkanlığı payesine erişecektir.

Bu yorulmak bilmeyen insanın siyaset yüzünden, çok sevdiği edebiyat, tarih ve fikir alanındaki çalışmalarını aksatması beklenemezdi. Nitekim, 1947 yılında Fransız Akademisi azalığına seçilen ve 2 haziranda hem tarihçi *Octave Aubry*, hem Kardinal *Baudrillard* için bir arada, övgü nutkunu söyleyen Herriot 1952 sonuna kadar daha 6 eser vermiştir:

- 1 — Eski Lyon kalmadı. (1937-1941)
- 2 — Kutsal yerler. (1938)
- 3 — Hürriyetin kaynaklarında (1939)
- 4 — Hak ve Hürriyet (1946)
- 5 — Vakiyle. I. cilt (1948)
- 6 — Vakiyle. II. cilt (1952)

Onun henüz neşredilmemiş eserleri arasında III. Alman İmparatorluğunun yıkılışına ait «İlahların sukutu», bir de «Günlüğü» vardır.

Kültür'ün en güzel tarifini yapan Herriot'un, «Zihin sürmenajı, sağlam bir insan için, en iyi sağlık tedbiridir» sözü, kendi eşsiz hayatının bir parolası değil midir?

Fransa onunla, en şerefli evlâtlarından birini, dünya ise büyük bir (humaniste) kaybetmiştir.

Edouard Herriot'nun ATA-TÜRK'le İllö Görüşmesinden Sonra İntibaları

«Şimdi O'nunla yüzüyeyim. 21 Ağustos 1933 Pazartesi günü Dolmabahçe sarayında iki buçuk saat Gazi Mustafa Kemal ile bulundum. Gazinin bütün tavırları, hareketleri modern adet ve usullere aşına bir devlet adamının ki idi. Geçmiş günlerin askeri, yerini, bütün adab ve erkâna vakıf sivil bir reise bırakmıştı. O'nda

insanı çeken, bakışları durduran, gözlerdir. Herşeyi vuzuhla gören gözler, ilerisini gören gözler. İğne gibi delici keskin bakışlar... Büyücek bir burun, tahakküm ânında sınıksız kapatabilen, ama, hemen hemen çocukça, neşeli, tatlı bir tebessümün araladığı ince dudaklar... O'nun uzunca saçları, askerlerini teftiş eden, onlarla birlikte yeni zaptedilen bir şehre giren veya - bir fotoğrafçının habersizce tespit ettiği gibi - hücum halindeki askerlerine neza ret eden, genç kumandanın, hafızalarımızda çizdiği hayali değiştiriyor. O zaman kendisi de, sultanın emriyle bütün rütbeleri kaldırılmış, üniformasız dövüşen bir neferdi. Ve bana, uzun savaş gecelerinde O'nu uyku hevesine kapılmadan alakoyduğu için üç kaburga kemiğinin kırılmış olmasından dolayı mesut olduğunu söylüyordu.

Gazinin birbirinden farklı 3 tavsiri vardır: Selânikteki çevik genç zabıtlık; Trablustaki, çalılar arasında yarı gizlenmiş, güneş altında ve toz içindeki şomurkan mücahitlik, mükemmel, muntazam ve ölçülü Cumhurreislik resimleri.

Konuştuğu zaman, el ve kol hareketleri sert değil, sadece canlıdır. Böyle bir insan belki de sert davranmağa mecbur olmuştur veya olabilir. Ama, O, aslâ ikiyüzlülük denen alçaklığa düşecek insan olamaz.

Nefsine hakimiyet, tefekkür ve murakabe kabiliyeti, kendi kanaatine göre karar vermek bu askerin bariz yüz çizgileridir.

Gazi konuşmağı da bilir, dinlemeğı de; ve kendisine sual sorulmasını sever.

Milletinin her sahadaki bütün ihtiyaçlarını kendisinin düşünüp tespit etmiş, kararlarını da herkese kabul ettirmiş olduğu görülüyor.

Bir ata sözüne rağmen, kıyafetin kısmen de olsa, sahibi sahip yapığına inanmıştır. Bir sembol mahiyetinde olduğu için fesin kaldırılmasını istemiştir.

O'nda hiç bir ukâlâlık yoktur. Sükûnete kavuşmuş bu mücadeleci insanda ses perdesi, adabı muâserete uygun olarak daima müsavi kahyor bir gentleman'de olduğu gibi soğuk ta değildir.

Memleketin imarına gösterdiği itina kadar fikir sahasında da bir reform luzumuna inanmaktadır.

Gazi okumağı düşkündür.

«Memleketimizin gerçek tarihi hiç bir zaman yazılmamıştır. Sultanların emriyle yazılan vakâlar, hep onların birer methiyesi olarak kalem almıştır» demektedir. Gazi tarihi hakikatın, tarihten öncesi devirlere de gidilerek araştırılmasını istemektedir. O'nun, vazifesini, en küçük bir tarafını bile ihmal etmeden tam olarak yapmak azmini seziyoruz. Milleti için savaşa atılan ıstırap çeken milletiyle tek vücut olan bu insanın, ona, canla başla bağlı olduğu hissediliyor.

Gazi Fransa ile iyi münasebetlerin tekrar başlamasını temenni etmektedir. Bu meyzu üzerinde hiç te tumturaklı olmayan, sâde bir ifa de ile beyanatta bulundu. Kendisinin samimî olduğuna inanıyorum. Bütün Avrupa ile işbirliği, yapmak istiyor.

Anî olarak bir sual soruyor:

«Cumhuriyet ve demokrasi rejimi ve buna yöneltilen tenkitler hakkında ne düşünüyorsunuz? Şahıslara dayanan rejimlerin ömürleri tehlikede değil midir?»

Ben de: «Memleketinizin topraklarını kurtardığımız için sizi övdüler. Cumhuriyete kavuş

turmakla, onu, ikinci bir defa kurtarmış oldu-nuz» diye cevap verdim.

Akşam, yavaşça Boğaz'a, sarayın yeşil kaidifeyi andıran eski bahçelerine süzülüyordu. Vedâ edeceğim âna kadar bütün zihnim bu sef üzerinde toplamışım.

Bir diktatör mü idi? Şüphesiz ki, hayır. O, bir Cumhuriyetçi, bir Meclise ve mesul vekillere dayanan meşrutî bir reis idi. Gazinin bütün otoritesi, şahsî nüfuz ve itibarından geliyordu. Kanaatınca, O, bir devlet adamının en yüksek tarifini canlandıran kimse idi: *Akıl ve idrâki önce kendi nefsinde gerçekleştirmek, sonra da başkalarına, telkin edilen itimalla kabul ettirmek.*»

MÜZİK

İstanbul Sanatçıların Konseri

Bedii SEVİN

7 Mayıs Salı gecesi Devlet Tiyatrosunda İstanbullu dört ses sanatçısını dinledik. Konseri Fikir Kulübü düzenlemişti, Soprano Güher Arpağ, Schubert'in ve Duparc'ın birer şarkısını, Bizet'in Carmen operasından Micaëla'nın ve Puccini'nin Madame Butterfly operasından Ço-Ço-San'ın aryalarını, soprano Selma Emiroğlu, Schumann'ın bir şarkısını, Bononcini'nin «per la gloria» diye başlayan aryasını, Verdi'nin il Trivatore operasından Leonora'nın dördüncü perdedeki aryasını, Puccini'nin Turandot operasından Liu'nun ölüm aryasını; bas - bariton Jerfi Çarkçı, Schubert'in bir şarkısını, Bellini'nin «Uyur - gezer» operasından Rudolfo'nun aryasını, Verdi'nin Simone Boccanegra'sından bir arya ve Mozart'ın Figaro'nun Düğünü operasından Figaro'nun kavatinini; tenor Hagop Topuz, Caccini'nin «Amarilli»sini, Puccini'nin «La Bohème» inden Rudolfo'nun aryasını, Cilça'nın «L'Arlezianna» sından Federico'nun ve Verdi'nin Rigoletto'sundan dükün aryalarını söyledi. Programda ayrıca Puccini'nin «Madame Butterfly» operasından Ço-Ço-San'la Pinkerton'un, Verdi'nin «Aida» operasından Aida ile Radames'in düetleri vardı.

Herşeyden evvel İstanbullu sanatçıları dinlemek fırsatını bulduğumuz için sevindiğimizi söylemeliyiz. Bu şehir, Ankaralılar için hâlâ bir kapalı kutudur. Eskiden her yaz Şehir Tiyatrosunun buralara uğraması âdetti; artık o da unutuldu. Ön küsur yıldır müzik yazısı yazarım, Cemâl Reşit'in orkestrasını, hattâ piyanosunu bile dinlemek bugüne kadar nasip olmadı. İstanbul'la Ankara'yı birbirine bağlamanın zamanı çoktan gelmiştir. Biz burada kendi yağımızla kavrulmaktan bıktık. Afişlerde hep aynı sanatçıların isimleri, sahnede hep aynı yüzler. Onun için Fikir Kulübünün düzenlediği konser, Ankara'nın esasen pek durgun olan sanat hayatına değişik bir hava ve yeni kokular getirdi. Devlet Tiyatrosu, bunun gibi teşebbüslere elinden gelen kolaylığı göstermelidir. Halbuki tam aksine şahit oluyoruz. Bir defa kira çok yüksektir; böyle teşebbüslere girişmeye niyetli olanların cesaretini kıracak kadar yüksektir. Üstelik ölçüler de değişmektedir: bakıyorsunuz birden üçyüz lira alıyorlar, ötekenden beşyüz. Ayrıca sanatçılara ve organizatörlere idare memurları son derece kötü muamele etmektedir. Ben bir defasında bir bilmem ne efendinin Profesör Zuckmayer'i paylayışına bizzat şahit oldum. Son konserde de sahneye çıkmazdan evvel tenor Hagop Topuz kuliste dayak yemek tehlikesi geçirmişti; ara-

ya giren organizatörün bükülen kolu, kendisiyle görüştüğüm vakit hâlâ ağrıyordu. Bunun gibi yüz kızartıcı olaylardan sayın Muhsin Ertuğrul'un haberi olmadığına eminim. Bundan böyle gereken tedbirleri alacağından ve bir daha Devlet Tiyatrosunda kimsenin kaba muamele görmeyeceğinden de eminim.

Gelelim konsere. Erkek sesleri, kadın seslerine nazaran çok daha zayıftı. Kendimizi zaman zaman büyük artistlerin karşısında, zaman zaman öğrenci konserinde zannettik. Aynı sanatçıda, hattâ aynı parçada bir zirveyi bir uçurum kovalıyordu. Bunun iyi veya fena günle, ya da tesadüfle hiç bir ilgisi yoktur; bu sadece bir şeye delâlet eder: teknik zaafa. İstanbullu sanatçıların en büyük kusuru iyi bir tekniğe sahip olmamalarıydı. Bilhassa tenor Hagop Topuz, ağzını her açtığında arkadaşlarını da temsil ederek «— bize iyi bir öğretmen gönderin» diye haykırıyordu. Esasen bu halleriyle İstanbullu Sanatçılar, daha ziyade Milli Eğitim Bakanlığının dikkatini İstanbul Konservatuvarındaki başboş eğitimin üstüne çekmek ve bu suretle okullarına ehliyetli öğretmenler temin etmek amacıyla başkente gelmiş bir heyete benziyordu. Tezlerin canla başla ve büyük bir inandırıcılıkla savunmaya muvaffak oldular.

Lirik tenor Hagop Topuz'un — bilhassa Dük'ün aryasında belli olduğu gibi — gayet güzel bir sesi var; fakat tekniği çok zayıf. Tizlerini de geliştirememiş olduğu için iki çizgili fa'dan yukarı çıktığı vakit sesi geriden ve boğuk geliyor. Onun için pek dikkatli dinlemiyen birisi bu tenorun sesini de, yani ham malzemesini de beğenmiyebilir. Halbuki kusur sadece teknikte. Onun için bay Hagop Topuz bütün eserlerini detone söyledi; üçlü dördümlü entervalere atladığı vakit dengesini kaybedip bir iki koma sağa yahut sola düşüyor. Kendisine bütün bildiklerini unutmaması ve iyi bir öğretmenle yeniden çalışmaya başlamasını salık veririz.

Bas-bariton Jerfi Çarkçı'nın entonasyonu iyi; fakat onun da en ufak kadansları bile söyleyecek tekniği yok. Hangeresi yirmibeş tonluk bir kamyon gibi batı hareket ediyor ve asgarî manevra kabiliyetine sahip değil. Ayrıca soğuk, duygusuz ve dolayısıyla etkisiz bir teganni tarzı var; müziği yaşamıyor. Nazal sesinden de kendisinin bir vakitler tahrîpkâr şan hocası Gransforte'yle çalışmış olduğunu anlıyoruz. Bay Jerfi Çarkçı'nın tezelden koloratur tekniğini geliştirmesi gerekiyor.

Üçüncü solist Bn. Güher Arpağ'dı. Genç sopranonun güzel ve kontrollü bir sesi var. Yalnız bu kontrollü tiz noktalarda kaybediyor. Üst katlarda dolacağı vakit sallandığını hissediyorunuz. Esasen ozaman müzik bile unutuluyor. Konforlu ve kültürlü orta katların üzerine, gecekondular gibi, canhıraş çığlıklar oturtulmuş. Programdaki iki lied, birbirine bağlanan müzik hatlarıyla ve duygulu, mânâlı icralarıyla adanmaklı doğurucuydu. Bayan Arpağ'ı sadece bu şarkılarıyla hatırlayacağız.

Hiç şüphesiz ki gecenin yıldızı Selma E. miroğlu idi. Hem tizleri, hem aşağı tonları iyi gelişmiş. Bir bakıyorsunuz, karşınızdaki dramatik soprano, bir bakıyorsunuz lirik kolortur. Duygulu ve kültürlü bir icrası var. Tek önemli kusuru, nefes kontrolünün olmaması. Bu sebepten birçok müzik cümlesini orta yerinden parçalıyor. Herhalde diyafragma çalışmalarıyla bunun önüne geçmek kabildir. Kendisinden çok şeyler ümedebiliriz.

Bütün konser süresince piyano başında dört sanatçıyı da şaşırtmaya çalışan adamın ismi İtalo Brancucci idi. «Piyani» ve «Profesör» Brancucci. Kanaatimce Fikir Kulübü kendisi için boşuna masraf etmiştir; konseri bozmak için pekâlâ buradan da bir eleman temin edilebilirdi.

Son olarak, İstanbullu sanatçıları dinleme fırsatını bulduğumuz için sevindiğimizi söylemeliyim. Bu elemanlar yarın İstanbul Operasının nüvesini teşkil edecektir. Kendilerine bu günden Ankara sahnesinde rol verilse fena olmaz; bu suretle hem sahneye almış olurlar, hem tecrübeleri artar. Karşılarında daima aynı çehreleri görmekten sıkılmış olan dinleyicilerin de bunun gibi ufak tefek değişikliklerden hoşlanacağını tahmin ediyorum.

RESİM

Ruh Hastalarının Resim Sergisi

G. A.

Türk - Amerikan Derneğinde, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniğinin düzenlediği sergi ilgi çekiciydi. «Ruh Hastalarına Yapılan Suluboya Resimler Sergisi», adından da anlaşılacağı gibi hastaların özgür bir anlatım aracı olarak yaptıkları resimleri değil, teşhis yahut iş tedavisi ereklarıyla yaptırılmış resimleri bir araya getiriyor.

Sergiyi düzenleyenler, bu sergi dolayısıyla bir de önsöz yazmışlar, sanatla ruh hastalıkları arasındaki ilintiler üzerinde durmak istemişler. Ancak, sanat tarihinde ruh hastalıkları geçirmiş, hasta iken yapıp vermiş sanatçılarla bir klinikte, herhangi bir tıp ereğiyle kendilerine resim yaptırılmış hastalar arasında bir ayırım gözetilse gerek. Hasta olmadan da sanrılar içindeymişcesine resim yapmış, düşlere ulaşmak istemiş ressamı var; bir ruh hastasının yaptığı resimlerle karşılaştırılmayacak yapıtlar vermiş Bosch'lar, Brueghel'ler, Blake'ler, Füssli'ler Goya'lar, Ernst'ler, Dalí'ler, Chagall'lar, Tanguy'ler, daha birçokları var. Bu önsöz, hele söz konusu bu sergi olunca insani biraz yanlış yola sapacak gibi...

Bu resimlerin özgür anlatım araçları arasını hiç taşımadıklarını söylemek aklımda geçmez. Eninde sonunda, hastaları şöyle ya hut böyle resim yapmağa kinise zorlamamıştır ama akıllarına resim yapmaktan başka bir şey gelmediği için resim yapmış degillerdir. Bence önemli bir nokta bu...

İkinci bir nokta, önsözde «sanat tekniğinden mahrumiyet» denen şey. Önsöze göre bu «mahrumiyet» resimlerin «samimi olmasını, sunuluşmemesini» sağlıyormuş. Bu sözleri arkadan gelen tümce aydınlatıyor: Resimler, «şahsiyetin bir nevi profili» olup «sanat pirütalarını da ihtiva ediyor»muş. Şimdi özdenlik, özentsizlik'le kişiliğin profili bir araya geliyor ama sanat pirütalarının ancak «da ihtiva edilmiş, hekimlerimizden en iyi niyetleriyle de olsa sanat sorunlarını biraz karıştırdıklarını düşünürüyor. Önsözde, Read'dan alınan parça, sanatın yapılması, sanat yapma gücü ile ilintili; yoksa yaratma gücü ile yapının gücü arasında bir ayırım vardır...

Bu resimleri teşhis yahut tedavi yönünden ele almak bu yazının uzamı dışında. Herhangi bir sergideki resimler gibi ele almaksız dopedüz haksızlık olur.

Yazının başında serginin ilgi çekici olduğunu söylemişim, öğreticiliği, «haber getiriciliği» bakımından... Gerçekten resimlerde, (genel olarak söylenebilecek bir şey) anlatım gücü pek büyük. (Bu arada şunu da söylemek doğru olacak: «Resim tekniği» olan bir kişinin yaptığı resimler, kuru bir perspective gösterisi ile kalıplaşmış bir resim anlayışının ötesine pek uzanamamış, oysa hiçbir tekniği olmayanlar birşeyler anlatmağa çalışmışlar, hemen hepsi de bunu başarmış.) Maniaque'larda bu

anlatım gücü özellikle dikkati çekiyor. Bir şey üzerinde uzun boylu durmuyorlar ama birçok şeyleri en can alacak yönleriyle göstermek istiyorlar. Kimi de yalnız resimle yetinmiyor, yazılar da yazıyor resmin üzerine, resmini açıklıyor. O. Rifat, O. Veli, F. H. Dağlarca'nın şiirlerinden parçalar da bu resimler üzerinde yazılan yazılar arasında.

Bir Excitation Maniaque'lı hasta kendisine yapılan şoklardan altı saat sonra resimler meydana getirmiş, ilk resimden sonra resme değin bir gelişmeyi açıkca görebiliyor, birkaçı gerçekten güzel olan resimlerde bu anlatım gücünü gözlemleyebiliyoruz. Paranojd tepkiler gösteren bir Şizo, gizemsel duygular içinde resimler yapmış, Tanrının büyüklüğünü göstermek istiyor; kendini, dünyaya kapalı belleyen bir başka hasta kapısız evler yapmış; bir başka Şizo perspektifi tersine çevirerek, evleri yatırarak resim yapıyor; gene bir Şizo, kırmızı bir yalın çizgiyle nakışlar halinde bir paysage yapmış. Bütün bunlar, (dikkati çeken birçok debile, pithiatique, alkolik resimleri de var), P.G. 'li yahut maniaque hastaların «expressionisme»i yanında şizo'ların daha kalıpcı, daha sudan ama gene delolumsuz da olsa anlatım gücünü gösterecek şeyler.

Ancak Arles paysage'ları, Auréglia gibi yapıtlar, Malraux'nun dediği gibi sanatlarının özgül verilerine duyarlı sanatçıların yaptıkları işlerdi, her şeyden önce birtakım duygularını anlatmak için çalışan kişilerin işleri değil...

RADYO

Orff Çalgıları

Be.Se.

23 Nisan günü Ankara Koleji ilk kısım öğrencilerinin Orff çalgılarıyla verdikleri radyo konserini dinledik. Kendilerini öğretmenleri Muzaffer Arkan yetiştirmişti. 9 Mayıs Perşembe gecesi de «Müzikseverlerin Köşesi» programında bu konuda hazırlanmış bir röportaj yayınlandı. Olay, memleketimizdeki müzik eğitiminde bir dönüm noktası teşkil edebileceği için son derece önemlidir. Mesclenin esası şu: çağdaş Alman bestecisi Carl Orff, batı müziğinde nadiren kullanılan bazı vurma çalgılardan, eğitim amacıyla küçük bir orkestra kurmuştur. Ayrıca bu orkestranın çalacağı basit müziği de kendi yazmıştır. Müzik tarihini incelediğimiz vakit ilk enstrümanların vurma çalgılar olduğunu görürüz. Nefesli çalgılar ve telli çalgılar daha sonra meydana çıkmıştır. Esasen müziğin başlangıçta önde gelen özelliği ritmi idi. Yirminci yüzyılda da ritme fazla önem veren bazı besteciler çıkmış ve bunlar yalnız vurma çalgılar için de eserler yazmıştır. Örnek olarak E. Varèse'in «Ionisation»unu gösterebiliriz. Ayrıca Milhaud, Henze ve Nono'nun da yalnız vurma çalgılar için müzikleri vardır. Bazı yazarlar bu çeşit müzik yazılmasını çağımızdaki «primitivizm» un delilli olarak kabul ediyor. Carl Orff'un çıkış noktası ve amacı diğer kompozitörlerden farklıdır. O, basit ve doğal yoldan gitmek suretiyle müzik eğitimini çocuklar için tatlandır, mayı ve kolaylaştırmayı düşünmüştür. Orkestrasında kullandığı bütün çalgılar kolay öğrenilir, kolay çalınır cinsten. Esasen temeli Xylophon'larla Glockenspiel'ler teşkil ediyor. Bunların dışında Triangel, zil, çingurak, tef, trampet, tembal, kastanyet, kaynana zırıltısı ve çeşitli kuş sesleri çıkaran düdüklük gibi çalması hiç bir ustalık istemiyen çalgılar var. Orff'un bu çalgılar için yazdığı müzik de çok basit. Hattâ önce, diatonik olarak düzenlenmiş olan Xylophon'ların ve Glockenspiel'lerin birkaç tuzunu

çıkarmak suretiyle öğrenimi daha da kolaylaştırmak kabildir. Bu suretle çalışmalara pentatonik müzik örnekleriyle başlanır. Biraz ilerleyince tuşlar yerine konur ve diatonik gam üzerinde çalışılır. Çocuklar bunda da ustalaşınca, yarım sesleri ihtiva eden ek Xylophon ve Gloekenspiel'lerden faydalanarak kromatik gama geçeriz.

Orff sisteminin en iyi tarafı oyuna benzerdir. Çocuklar değişik çalgıları çalmak için birbirleriyle yarışmakta ve hattâ çekişmektedir. Bu sistemin tatbik edildiği okullarda müzik dersine gösterilen ilgi aklın hayalin almayacağı kadar fazladır. Tabii ilgiyle beraber verim de artmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının dikkatini B. Muzaffer Arkan'ın Ankara Kolejindeki çalışmaları üzerine çekmek isteriz. Artık okullarımızı mandolin hakimiyetinden kurtarma zamanı gel-

miştir. Hükümet, pekâlâ ufak bir döviz tahisiyle belli başlı illerimizdeki ilkokullara birer takım Orff çalgısı temin edebilir. Hattâ sadece Xylophon'larla Gloekenspiel'leri getirtmek, diğer çalgıları burada imal etmek kabildir zannediyorum. Eğer Orff çalgıları sadece bir okulun nimesi olarak kalırsa, buna gerçekten üzülmürüz.

SIVAS'ta YESEREN AĞAÇ

Bayramın birinci günü Ankara Radyosunda çok ilgi çekici bir konser verildi. Oğün Sivas'ın Yıldızeli ilçesindeki Pamukpınar İlk Öğretmen okulu öğrencileri dört sesli koro parçaları söylediler ve blok-flütü ile küçük eserler çaldılar. Koroyu müzik öğretmeni Ali Çerçioğlu, flüt birliğini Türkçe öğretmeni Hayrettin Yücel Sarıkartal idare ediyordu. Bu kurumda ilkokul mezunları altı yıl eğitim görür ve sonra ilkokul öğretmeni olarak diploma alır. Öğ-

renelerin yüzdeyetmişbeşi köylüdür. Esasen konserin bizi sevindiren ve heyecanlandıran tarafı da buydu. Türk köylüsti iyi ve ileri olan herşeyi kolayca kabul etmiye hazır; yeter ki karşularına samimi, açık kaplı, çalışkan birisi çıksın. Geçen günkü küçük konserde iki idealist öğretmenin elde ettiği hayret verici başarıya bizzat şahit olduk. Hem de Konservatuarın, Operanın, Orkestranın ve Radyonun yürekler parçalayıcı halini düşünüp de ümitsizliğe düştüğümüz bir sırada. Ankara'da binbir emekle yetiştirmeye çalıştığımız ağaçlar kururken Yıldızeli ilçesinde bir fide yeşerdi. Öyle anlaşılıyor ki Türkiye'nin muzik alanında kalkınması ne flân kemanının yayında, ne falan piyanistin tuşunda; sadece ve sadece idealist müzik öğretmenlerinin elinde.

.....Mademki,
Para biriktireceksiniz
En istifadeli yolu
araştırınız

✓ 50 000 lira sermaye ikramiyesi

✓ Ayda 1000 lira daimi irat

HER HESAP SAHİBİNE

✓ 6000 liralık hayat sigortası

HER HESAP SAHİBİNE

✓ 6000 liralık kaza sigortası

temin eden,

**İRATLI
SİGORTALI
İKRAMİYELİ
BİR TASARRUF HESABI
AÇTIRINIZ**

- Her 200 kişilik grupta 1 kişi mutfak sermaye ikramiyesi veya irat kazanır.
- Bu hesaplar Bankanın diğer para ve apartman ikramiyelerine iştirak eder, paranıza normal faiz verir.
- İrat ödemeleri derhal başlar.

**TÜRKİYE KREDİ
BANKASI**

İSTANBUL

ANKARA

ADANA

İZMİR

S

GENEL SİGORTA

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter :

Orhan BALI

İdarehane: Büyük Han, No: 55

Yenişehir — Ankara
Tel: 27531

Haberleşme Adresi :

Posta Kutusu 131 — Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Yeni Matbaa Denizciler Cad.
Ankara.

**FORUM'un ABONE ve İLÂN
ŞARTLARI**

Abone:

Yıllık abone bedeli (24 sayı)

13.— Liradır.

Altı aylık abone bedeli (12 sayı)

6.50 Liradır.

Ecnebi memleketlere iki mislidir.

İlân:

Tam sayfa ilân bedeli
250.— Liradır.

arım sayfa ilân bedeli
125.— Liradır.

Çeyrek sayfa ilân bedeli
60.— Liradır.